

T.C.
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI

**SAHRA-ALTI AFRİKALI GÖÇMEN KADINLARIN KAMUSAL
ALANI KULLANMA BİÇİMLERİ VE MEKÂN DENEYİMLERİ:
BURDUR KENT PRATİKLERİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA**

EZGİ SİMGE KARTAL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Meral TİMURTURKAN

Üye: Prof. Dr. Gönül DEMEZ

Üye: Doç. Dr. Fatma Gaye GÖKALP YILMAZ

BURDUR – 2024

T.C.
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ETİK BEYAN

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'ne göre hazırlamış olduğum **“Sahra-Altı Afrikalı Göçmen Kadınların Kamusal Alanı Kullanma Biçimleri ve Mekân Deneyimleri: Burdur Kent Pratikleri Üzerine Bir Çalışma”** adlı tezin hazırlanması sürecinde akademik ve etik kuralları ihlal etmediğimi, tezimin özgün olduğunu, başvurduğum kaynakları metin içinde, dipnotlarda ve kaynakçada eksiksiz ve bilimsel kurallara uygun olarak gösterdiğimi taahhüt ederim.

EZGİ SİMGE KARTAL

01.07.2024

(KARTAL, Ezgi Simge, “Sahra-Altı Afrikalı Göçmen Kadınların Kamusal Alanı Kullanma Biçimleri ve Mekân Deneyimleri: Burdur Kent Pratikleri Üzerine Bir Çalışma”, Yüksek Lisans Tezi, Burdur, 2024)

ÖZET

Bu çalışma Afrikalı kadınların “kırılğan” konumlarını sorunsallaştırmak ve kadınların “kent hakkı” kavramı bağlamında kamusal mekânlara erişilebilirliğini, eşit ve özgür bir biçimde kullanılabilirliğini tartışmaya açmayı amaçlamaktadır. Kent, hakim eril kültür ile davranış örüntüleri oluşturarak kamusal ve özel alan ayrımını ortaya çıkarmaktadır. Toplumsal cinsiyet ideolojisi bağlamında iş bölümünün temel belirleyicisi olan bu ayrım sadece mekânsal bir ayrım olmayıp, sembolik temelde de kadın ve erkek olmanın kültürel anlamlarını inşa eder. Bu ayrım aynı zamanda kadınların kent ile olan ilişkisini doğrudan etkileyerek daha dezavantajlı bir konumda yer almalarına neden olmaktadır. Kadınların gerek özel alan gerekse kamusal alan içindeki deneyimlerini belirleyen bu dezavantajlı kimliğine aynı zamanda türdeş olmayan farklı kimliklerin eklenmesi, çoklu dezavantajlılık ve çoklu ötekilik kavramlarını da gündeme getirmektedir. Nitekim cinsiyet, sınıf, etnisite, din, vatandaşlık, ırk ve benzeri özelliklerin yol açtığı kesişimsel kimlikler ve mekânlar, kadınların gündelik hayat pratikleri ve kent deneyimleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu bağlamda söz konusu bu çalışma; kesişimsellik yaklaşımından yola çıkarak, türdeş olmayan çoklu kadın kimliğinin (göçmen, renkli, yoksul) kent yaşamı üzerindeki etkilerini konu edinerek, toplumsal cinsiyet perspektifinden kadınların kentsel mekânları nasıl deneyimlediklerini, Burdur’da yaşayan Somalili göçmen kadınların gözünden anlamayı amaçlamaktadır. Araştırmanın örneklem grubunu Burdur’da yaşayan 17 Somalili kadın oluşturmaktadır. Çalışma nitel araştırma tasarımıyla yola çıkmaktadır. Görüşme tekniği ile elde edilen veriler belli temalar etrafında kategorize edilerek yorumlanmıştır.

Anahtar sözcükler: Toplumsal Cinsiyet, Kent Hakkı, Eşitsizlik, Göçmen Kadın, Dışlanma

(KARTAL, Ezgi Simge, “Sub-Saharan African Migrant Women's Use of Public Space and Space Experiences: A Study on Burdur Urban Practices, Master’s Thesis, 2024)

ABSTRACT

This study aims to problematise the ‘vulnerable’ position of African women and to open up a discussion on women's accessibility, equal and free use of public spaces in the context of the concept of ‘right to the city’. The city creates behavioural patterns with the dominant masculine culture and reveals the distinction between public and private spaces. This distinction, which is the main determinant of the division of labour in the context of gender ideology, is not only a spatial distinction, but also constructs the cultural meanings of being male and female on a symbolic basis. This distinction also directly affects women's relationship with the city and causes them to be in a more disadvantaged position. This disadvantaged identity, which determines women's experiences in both the private and public spheres, also brings up the concepts of multiple disadvantage and multiple otherness. As a matter of fact, intersectional identities and spaces caused by gender, class, ethnicity, religion, citizenship, race and similar characteristics have a significant impact on women's daily life practices and urban experiences. In this context, based on the intersectionality approach, this study aims to understand how women experience urban spaces from a gender perspective through the eyes of Somali immigrant women living in Burdur by focusing on the effects of multiple non-identical female identities (immigrant, coloured, poor) on urban life. The sample group of the research consists of 17 Somali women living in Burdur. The study is based on qualitative research design. The data obtained through the interview technique were categorised and interpreted around certain themes.

Keywords: Gender, Right to the City, Inequality, Migrant Women, Exclusion

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR DİZİNİ	vi
TABLolar DİZİNİ	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KENT VE MEKÂN BAĞLAMINDA TOPLUMSAL CİNSİYET İLİŞKİSİ/HİYERARŞİSİ

1.1. Toplumsal Cinsiyet İdeolojisi ve Hiyerarşisi	4
1.2. Kamusal Alan ve Özel Alan Ayırımının Yarattığı Ayrışma	7
1.3. Kamusal Alana Katılım ve Kent-Mekân Tartışmaları	11
1.4. Toplumsal Cinsiyet ve Kadınların Kent Hakkı	15
1.5. Feminist Yaklaşım	19
1.6. Kesişimsellik ve Yeni Feminist Tartışmalara Doğru	23

İKİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET, GÖÇ VE KENT İLİŞKİSİ

2.1. Bir Sosyolojik Olgu Olarak Göç	27
2.2. Göçmen, Mülteci, Sığınmacı Tanımı	29
2.2.1. Türkiye'ye Uluslararası Göç ve Uydu Kentler'in Ortaya Çıkışı	31
2.3. Göç ve Toplumsal Cinsiyet	32
2.4. Türkiye'ye Sahra-Altı Afrika'dan Göç ve Siyah Kadın Kimliği	34

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ VE ALANA İLİŞKİN BULGULAR

3.1. Araştırmanın Amacı	38
3.2. Araştırmanın Yöntem ve Tekniği	39
3.3. Araştırmanın Örneklemi	41
3.4. Sınırlılıklar ve Sahaya İlişkin Notlar	42
3.5. Verilerin Değerlendirilmesi ve Bulgular	43

3.5.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	43
3.5.2. Göçün Nedenleri ve Burdur’a Yolculuk Süreci.....	45
3.5.3. Kent Mekân Deneyimlerine İlişkin Anlatılar	53
3.5.3.1. Dil Sorunun Yarattığı Yalnızlık ve Kent Deneyimi	56
3.5.3.2. Görelî Özgür Kent Deneyimi.....	60
3.5.3.3. Konut Sorunu ve Barınma	63
3.5.3.4. Geçim Kaynağı ve İhtiyaçların Giderilmesi	65
3.5.4. Siyah Kadın Kimliği ve Dışlanma Deneyimi	67
SONUÇ YERİNE	74
KAYNAKÇA.....	79
EKLER.....	88
EK 1. YARI YAPILANDIRILMIŞ ÖRNEK SORU FORMU	88
ÖZGEÇMİŞ	90

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
Çev.	: Çeviren(ler)
CEMR	: Uluslararası Para Fonu
Ed..	: Editör(ler)
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
GKY	: Geçici Koruma Yönetmeliği
OECD	: Avrupa Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Teşkilatı
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
t.y.	: Tarih yok
vb.	: Ve benzeri
vs.	: Vesaire
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1 - Katılımcıların Demografik Verileri 44

Tablo 2 - Katılımcıların Geçim Durumuna Dair Veriler 65

GİRİŞ

Kent dokusunda yaşayan bireylerin sınıf mücadelesi ve karar sürecinde etkin rol oynaması, özel ve kamusal alanı kullanma biçimleri, toplumsal cinsiyet rolleri temelinde şekillenerek, kadınların toplumsal yaşam içindeki deneyimlerini ve gündelik hayat pratiklerini etkilemektedir. Kenti aktif kullanma ve kentsel alanlara katılma; bir yandan toplumsal yaşam içerisinde bireyi konumlandırırken, öte yandan toplumsal cinsiyet eşitsizliğini de yeniden üretmektedir. Bunun sonucunda cinsiyetlendirilmiş kentsel mekânlar ortaya çıkmaktadır. Son yıllarda tüm dünyada ve özellikle Türkiye’de giderek artan göç hareketleri kentsel yaşamı, mekânı ve toplumsal cinsiyet ilişkilerini yeniden sorgulamayı gerekli kılmıştır. Bu bağlamda bu çalışma Sahra-Altı Afrikalı kadınların “kırılgan” konumlarını sorunsallaştırmak ve kadınların kentsel mekânları kullanma biçimi, kentin kamusal mekânlarına erişebilirliğini, eşit ve özgür bir biçimde kullanabilirliğini tartışmaya açmayı amaçlamaktadır. Toplumsal cinsiyet hiyerarşisi bağlamında “siyah kadın” kimliğinin yarattığı gerilimin kent deneyimi üzerindeki etkisi, bu çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır.

Toplumda var olan güç ilişkilerini, sosyal bölünmeleri ve bunlara bağlı olarak değişen ayrıcalıkları/dezavantajlılığı anlamamanın önemli yollarından biri de toplumsal cinsiyet kavramını ve ona ilişkin farklı tartışmaları ele almaktır. Nitekim bu çalışmanın merkezinde de kadınlığın sosyal kültürel bağlamlarının ve farklı kadınlık deneyimlerinin neler olduğu yer almakta, özellikle bu deneyimleri gözlemleyebileceğimiz, kentsel alanları kullanma pratikleri ve gündelik ilişkilerin bu alanlarda nasıl tesis edildiği tartışmaya açılmaktadır. Dolayısıyla toplumsal cinsiyetin doğasını anlamak, kent mekânının ve toplumsal ilişkilerini doğasını anlamaktır. İkili cinsiyet rejimi ve heteroseksüel matris üzerine kurulu sosyal dünyanın doğası, erkeklik ve kadınlık kimliğine içkin olan temel değişkenler üzerinden hiyerarşik yapıların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bu hiyerarşiler gündelik yaşam pratikleri içinde belli alanlarda kendini yeniden üreterek kadınların davranışlarını, eylemlerini ve özneliğini ortaya koyma biçimi etkilemektedir. Kadının dezavantajlı konumu sadece toplumsal cinsiyet kimliğinin yarattığı kırılganlıklar ve tahakküm ilişkileri üzerinden ele alınmaz, bu kimliğe eklemlenen diğer toplumsal statüler ve eşitsizlikler üzerinden de ele alınır. Nitekim Bora’nın (2010) da ifade ettiği gibi, “kadınlar erkeklerden olduğu kadar birbirilerinden de farklıdır”. Farklılığa yol açan ve yapısal eşitsizliğin de temelini oluşturan türdeş

olmayan kadınlık kimliklerini ve deneyimlerini anlamak farklı kadınlık bilgisini ve öznelliğini de anlamaya olanak tanır. Bu bağlamda göçmen, siyah ve yoksul gibi sosyal belirlenimler ve kimlikler toplumsal cinsiyet kimliğine eklenerek kadınların özel ve kamusal yaşamdaki yerini, deneyimini ve ontolojik temelde var olma biçimini etkilemektedir. Toplumsal cinsiyet çalışmalarının tarihi seyri içinde özel ve kamusal alan ikiliği önemli bir tartışma alanını oluştururken, toplumsal hiyerarşilerin nasıl kurulduğunu anlamamıza da yardımcı olur. Bu ayrımın evrenselleştirici unsuruna yönelik tartışma Savran'ın (2002: 260) da belirttiği gibi tarih ve kültür aşırı bir ikiliği varsaymak kadınların konumlarının hem tarih boyunca değişmediğini hem de kendi aralarında farklılaşmadığını ileri sürmek anlamına gelir. Dolayısıyla çalışma farklılık ilkesinden ve Somalili göçmen kadın kimliğinden hareketle, kadınların kamusal yaşamı kullanma biçimlerine odaklanmaktadır. Kentsel alanlar herkese açık olan ve kamusal alanın önemli sembolik alanları olarak görülmektedir. Somalili kadınların kentsel alanlarda var olma/olamama, kent hakkına erişim ve kentsel alanlarda cereyan eden gündelik ilişkilere dahil olma biçimi bu bağlamda çalışmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır. Çalışma kesişimsellik yaklaşımını benimseyerek tahakküm ilişkileri ve türdeş olmayan kadınlık kimliğinin yarattığı/yaratabileceği kırılganlıkları ele alacaktır. Kadınların gerek özel alan gerekse kamusal alan içindeki deneyimlerini belirleyen bu dezavantajlı kimliğine aynı zamanda türdeş olmayan farklı kimliklerin eklenmesi, çoklu dezavantajlılık ve çoklu ötekilik kavramlarını da gündeme getirmektedir. Cinsiyet, sınıf, etnisite, din, vatandaşlık, ırk ve benzeri özelliklerin yol açtığı kesişimsel kimlikler ve mekânlar, kadınların gündelik hayat pratikleri ve kent deneyimi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu bağlamda söz konusu bu çalışma; toplumsal cinsiyet çalışmaları içinde son dönem önemli bir alanı oluşturan kesişimsellik yaklaşımından yola çıkarak, türdeş olmayan çoklu kadın kimliğinin (göçmen, renkli, yoksul) kent yaşamı üzerindeki etkilerini konu edinmektedir. Nitekim bu çalışma; bu tartışmaların odağında toplumsal cinsiyet perspektifinden kadınların kentsel mekânları nasıl deneyimlediklerini, 'toplumsal cinsiyet ideolojisi', "kent hakkı", "göçmen kimliği", "kamusal alan" ve "kentsel mekân" kavramları çerçevesinde Burdur'da yaşayan Afrikalı göçmen kadınların gözünden anlamayı amaçlamaktadır. Bu amaçtan hareketle 17 Somalili kadınla yüz yüze derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler betimsel bir şekilde çeşitli kategoriler ve alt kategoriler doğrultusunda yorumlanmıştır. Bu kavramlar arası ilişkiler, bu ilişkileri

etkileyen hususlar ve ortaya çıkaran faktörler, sorular-gözlemler ve olguları ışığında bütüncül ele alınarak, yeni fikirlere ve kavramlarla ilişki kurulabilirlik dikkate alınarak bu çalışma yazıma dökülmeye çalışılmaktadır (Kümbetoğlu, 2020: 27).

Çalışma söz konusu tartışmaların ve saha çalışmasının odağında üç temel bölüm üzerinden tasarlanmıştır. İlk olarak “Kent ve Mekân Bağlamında Toplumsal Cinsiyet İlişkisi/Hiyerarşisi” başlığı altında toplumsal cinsiyet kimliğinin yarattığı kırılma ve bu kırılmanın kent deneyimi üzerindeki etkisi tartışılmıştır. Toplumsal cinsiyet kavramı, kamusal ve özel alan ikiciliği, yeni feminist tartışmalar kadının konumunu sorunsallaştırmak amacıyla ele alınmıştır. Ayrıca bu kimliğin kent ile olan ilişkisi “kent hakkı” kavramı bağlamında irdelenmekte ve kadınların kamusal mekânı kullanım pratikleri sahip oldukları diğer kimlikler birlikte kesişimsel bir temelde tartışılmaktadır. “Toplumsal Cinsiyet, Göç ve Kent İlişkisi” başlığı altında ise uluslararası göç ve kent ilişkisinin toplumsal cinsiyet bağlamında ele alınmıştır. Öncelikle göç ve göçe ilişkin kavramlar tanımlanarak Türkiye’nin uluslararası göçe dair kanunları ve stratejileri tartışılmış, uluslararası göç olgusu içerisinde kadın göçmenlerin konumu açıklanmış ve Türkiye’ye Sahra-altı Afrika’dan göçen kadınların kırılma konumları siyah kadın kimliği üzerinden tartışılmaya açılmıştır. Son olarak sahaya ilişkin edinilen veriler “Araştırmanın Metodolojisi ve Alana İlişkin Bulgular” başlığı altında araştırmanın teorik verileri ışığında yorumlanmıştır. Bu bölüm içinde veriler üç tema etrafında yorumlanmıştır: ilkin göç hikayesi “Göç’ün Nedenleri ve Burdur’a Yolculuk Süreci” başlığı altında irdelenmiştir, ikinci olarak “Kent Mekân Deneyimlerine İlişkin Anlatılar” başlığı altında katılımcıların karşılaştıkları dil problemi, toplu taşıma, kafe ve pastaneler gibi karşılaşma ve sosyalleşme mekânlarında yaşadıkları dışlanma deneyimleri, konut sorunu, başka bir göçmen grupla karıştırılma deneyimi, yoksulluk ve yoksunluk durumları tartışılmış, son olarak “Siyah Kadın Kimliği ve Dışlanma Deneyimi” başlığı altında katılımcıların sahip oldukları “renkli” ten renginin yarattığı dışlanma deneyimleri ve gerilimler üzerine tartışmalar yürütülmüş, araştırmanın literatürü ile aydınlatılmıştır.

1. BÖLÜM

KENT VE MEKÂN BAĞLAMINDA TOPLUMSAL CİNSİYET İLİŞKİSİ/HİYERARŞİSİ

1.1. Toplumsal Cinsiyet İdeolojisi ve Hiyerarşisi

Toplum, sosyal gereksinimlerini karşılamak ve belirli bir coğrafi mekânda yaşamak amacıyla bir araya gelip birbirleriyle etkileşime giren ve ortak bir kültürü paylaşan bireylerden oluşur. Toplum, iş bölümü temelinde bu gereksinimlerini karşılamakta, üyelerine çeşitli roller ve sorumluluklar yüklemektedir. Toplumsal yapıya içkin olan roller, değerler ve normlar sosyalleşme sürecinde bireylere aktarılarak toplumun yeniden üretimi sağlanır. Yeniden üretim işlevinin sağlanması aynı zamanda kadınlık ve erkeklik kimliğinin kültürel olarak inşasına dayanır. Kimliklerin inşası toplumsallaşma sürecinde etkileşim örüntüleri ile kurulmakta ve farklı beklentiler ile bireylere çeşitli roller atfedilmektedir. Bu temelde bakıldığında toplumsallaşma iki aşamada gerçekleşerek iş bölümü kurulur: Kültürel öğrenimin baskın olduğu, doğumdan çocukluğun ilk dönemine kadar süren birincil toplumsallaşma ve çocukluktan sonra devam eden ikincil toplumsallaşma. İkincil toplumsallaşma aileden ziyade okul, medya, kurum ve/veya iş yerleri gibi çevreler tarafından gerçekleştirilir. En temel sosyalleşme kurumlarından olan aile, çocukların cinsiyet kimliği edinme sürecinde önemli bir rol oynayarak çocuğun doğduğu cinsiyete uygun davranışlar sergilemesini ve toplumsal cinsiyet rollerini öğrenmesini sağlar. İş bölümü ve roller temelinde biyolojik olan cinsiyete kültürel ve toplumsal anlamlar atfedilmekte, toplumsal yeniden üretim sağlanmaktadır (Ecevit, 2003).

Kadınlara annelik, sevecenlik, ev içi roller ve aileye bağlılık dayatılırken, erkeklere ise evi yönetme, aile reisliği ve ailenin diğer üyelerinden sorumlu olma rolleri dayatılmaktadır (Ecevit, 2021). Eğitim sistemi de cinsiyet kimliği edinme sürecinde etkili bir faktördür. Okul, çocukların cinsiyet rollerini ve toplumda nasıl davranmaları gerektiğini öğrenmelerinde yardımcı olur. Öğretmenlerin erkek ve kız çocuklar arasında farklı davranış beklentileri ve rol modelleri olması, çocukların cinsiyet kimliği oluşumuna etki eder. Arkadaş çevresi de çocukların cinsiyet kimliği edinme sürecinde önemlidir. Arkadaşlar, çocukların sosyal becerilerini geliştirerek toplumda yer almalarına yardımcı olur. Ayrıca arkadaşlar arasındaki etkileşimlerde cinsiyet rol modelleri ve davranış

beklentileri de önemli bir rol oynar. Medya, kültür ve diğer çevresel faktörler de cinsiyet kimliği edinme sürecinde bireylerin Çeşitli davranış kalıpları hakkında bilgi sahibi olmasına aracılık ederler. Kültür ve mevcut toplumun değerleri, erkeklerin ve kadınların nasıl davranması gerektiği konusunda da bireylerin cinsiyet kimliği oluşumuna etki eder. Böylelikle bireyler kimlik edinerek topluma uygun bir cinsiyet kimliği geliştirirler (Kaypak, 2014: 345). Yani toplumsallaşma sürecinde mevcut toplum tarafından kabul edilen cinsiyete uygun davranış kalıplarını edinme süreci, bireyin çevresel faktörlerle etkileşimine bağlıdır. Aile, eğitim sistemi, arkadaş çevresi, medya, kültür ve diğer çevresel faktörlerin bir arada etkileşimi, bireyin cinsiyet kimliği oluşumuna etki eder (Ecevit, 2021).

Cinsiyet düzenindeki bölünmeler sosyal yapının yarattığı ikili ayrımlarla yakından ilişkilidir. Sosyal dünyadaki ayrımlar düalist bir temelde kurularak yeniden üretilir. Düalist bakış açısına göre bir şey ancak kendi olmayan şey yani öteki üzerinden tanımlanmaktadır. Antik Yunan'dan günümüze miras kalan düalist yaklaşımın temeli var olan her şeyin çeşitli ikilemlere dayandırılarak açıklanmasıdır. Karşıtlıklar ilkesini de temsil eden bu ikilemler sosyal dünyaya uyarlanır: Akıl/beden, eril/dişi, kültür/doğa, güneş/ay, gece/gündüz, form/madde, efendi/köle gibi ayrımlar temelinde hiyerarşik ilişkiler kurulur (Lloyd, 1996). Bu ayrım içinde tüm olumlu özellikler ikilemin birinci tarafına yani erkeğe atfedilirken; olumsuz özellikler ise ikilemlerin ikinci kısmını temsil eden kadınlıkla eş tutulur (Nazlı, 2006; Lloyd, 1996; Plumwood, 2004). Bu bağlamda kadın, genel kabul görmüş anlayışa göre pozitif ve nötrü karşılayan, erkeğin tam olarak tersini karşılamasa da sınırlandırılmış anlamında negatif temsil eder. Erkek tam ve eksiksiz olana karşılık gelirken, kadın eksik ve kusurlu olana karşılık gelir. Kadın doğurgandır, 'uterusu'¹ vardır. Bu yüzden sınırlandırılmış bir evrenin içine hapsedilmiştir. Özne, mutlak olan erkektir; kadın ötekidir. Öteki olmayan kendini 'bir' olarak ifade eder. "Bir" erkektir, aynı zamanda erkek "bir" tarafından yaratılmıştır. Kadın ise Adem'in² fazlalık olan kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Nihayetinde insanlık erildir (Şentürk,

¹ "Uterus" kelimesi Latince'den dilimize geçmiş olup anatomi ile ilgili bir kelimedir. TDK'da "döl yatağı" olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu [t.y.]).

² "Adem" kelimesi TDK'da isim olarak "insan", "erkek kişi; herif", "eşlerden erkek olanı" şeklinde tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu [t.y.]).

2020: 41-42). Bu anlayış sonucunda kadınlık ve erkeklik kimlikleri üretilerek toplumsal cinsiyet hiyerarşisi kurulmaktadır. Antik Yunan felsefesinin bıraktığı miras cinsiyetin niteliklerini belirleyerek cinsiyet temelinde kurulan tahakküm ilişkilerinin niteliğini de belirler.

Kadınlık kimliği iktidar çatısı altında erkeklik kimliği üzerinden olduğu kadar diğer kadınlıklar üzerinden de inşa edilip üretilir. Kadınlık, kadınların birbirleriyle, erkeklerle ve çevreleriyle etkileşimleri boyunca sürekli olarak deneyimlenerek kurulur. Bora (2010: 22) bu şekilde üretilen kadınlık için, “durum”dan çok “süreç” olarak anlaşılması gerektiğini vurgular. Bu süreçle kadınlar iktidar stratejileriyle kendi öznelliklerini sürekli olarak yeniden kurarlar. Bu bağlamda kadınlar "süreğen olanla uğraşırken, aşkınlık erkeklerin tekelindedir” (Bora, 2020: 67).

Söz konusu bu tartışmaların odağında cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramına ilişkin ayrıma bakmak sosyal dünyanın nasıl cinsiyetli hale geldiğini de analiz etme imkanı yaratır. Bu bağlamda cinsiyet, kişinin kadın veya erkek olarak gösterdiği biyolojik, fizyolojik ve genetik farklılıklara işaret eden bir kavramdır (Ecevit, 2021). Konuya ilişkin tartışmalar incelendiğinde genetik, somatik ve psikolojik cinsiyet gibi pek çok farklı cinsiyet kategorisi tanımı yapılmaktadır. Genetik cinsiyet, doğumda kromozomların belirlenmesi sonucunda ortaya çıkan hormonal ve anatomik değişimlere göre ortaya çıkar. Somatik cinsiyet, bireyin bedeninin dış görünüşüyle ilgili farklılıklar sonucu ortaya çıkar. Psikolojik cinsiyet, davranışsal ve bilişsel olarak kişinin kendini tanımladığı cinsiyet olarak ortaya çıkar. Toplumsal cinsiyet kavramı ise genetik, somatik ve psikolojik cinsiyetten farklı olarak toplumun verdiği roller, görevler ve toplumun bireyi nasıl gördüğü ile ilgili bir kavram olarak ortaya çıkar (Kaypak, 2014: 345). Bora’ya (2010) göre kadınlık ve erkekliğin biyolojik bir temeli olmakla birlikte, toplumsal bağlama göre kurulan ve inşa edilen örüntüleri içeren kimliklerdir. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet kavramını ele alarak kadınlık ve erkekliğin her toplumda kendine içkin olan kültürel kodları barındırdığını ifade eder. Yani toplum sosyal ve kültürel farklılıklara bağlı olarak kadınlara ve erkeklere çeşitli farklı davranış kalıpları ve rolleri uygun görür. Bunlar cinsiyetin oluşmasına kaynaklık eder. Örneğin, toplumda yemek yapmak ve çocuğa bakmak kadına yüklenen bir roldür. Bu rol farklılaşmasının temelinde toplumun kadınlık ve erkekliğe yüklediği anlamlar ve her iki cinsiyete yönelik beklentiler yer alır. Kadından evin işlerini yürütmesi beklenirken, erkekten ailenin gelirini sağlaması beklenir

(Dökmen, 2010). Toplumsal beklentiler ve roller doğrultusunda bireylerin kimlikleri inşa edilerek toplumsal cinsiyet deneyimlenmeye başlanır. Toplumsal cinsiyet kavramı güç ve tahakküm ilişkilerini, cinsiyet eşitsizliklerini anlamada kullanılan anahtar bir kavramdır. Çünkü kadınlık ve erkeklik kalıpları bireyleri birbirinden farklılaştırılmaz aynı zamanda toplumsal kaynaklara ve fırsatlara erişimi etkileyerek, eşitsizlikleri besler. Kaynakların bölünüp paylaşılmasında cinsiyet, önemli bir faktör olarak karşımıza çıkar (Sancar vd., 2006: 12).

1.2. Kamusal Alan ve Özel Alan Ayrımının Yarattığı Ayrışma

Cinsiyet rollerine dayanan iş bölümü farklı otorite ilişkilerine göre kurulmuş alanlar yaratarak fiziksel ve toplumsal evrenin örgütlenişini şekillendirir. Bu durum toplumsal yaşam içinde iki cins arasında mekânsal ayrışma olarak karşımıza çıkar. Özel ve kamusal alan olarak ayrılan bu mekânlar, kadının yerini ev yaşamı ile kısıtlayıp onu kamusal alandan uzak tutmaya veya bu alana girişini denetim altına almaya çalışır. Kamusal alana nereden hangi kıyafetlerle, hangi ulaşım araçlarıyla gireceği dahi kurallara bağlanır (Çakır, 2010b: 135-136). Kamusal ve özel alan ayrımı da düalist bir temelde kurularak cinsiyetler arası hiyerarşik ilişkileri şekillendirir. Nitekim konuya ilişkin tartışmalara bakıldığında, bu ayrımın temeli Antik Yunan Uygarlığı'na uzandığı görülmektedir. Antik Yunan'da mekânlar erkeklerin alanı olan “polis”ler ve kadınlarla çocukların alanı olan “oikos”lar olarak ayrılmış durumdaydı. Mekânın cinsiyetlendirilmesi sadece ev veya kamusal yaşam şeklinde kurulmaz aynı zamanda ev içi alan da bu temelde bölünerek ayrılmaktaydı. Yunan evlerinde kadınların ve erkeklerin odaları farklıydı. Kadınların dışarıdan görülmesini engellemek için az pencere ve yüksek duvarı inşa edilen bu evlerin içinde de evli kadınlar “andron”dan yani erkekler için ayrılmış odadan görülmezdi. Antik Yunan'daki bu “polis” ve “oikos” ayrımı günümüzdeki kamusal alan ve özel alan kavramlarını ortaya çıkarmıştır (Sennett, 2008: 63). Kamusal alan; yasaların yapıldığı ve siyasi ilkelerin tartışıldığı, vatandaşların bu sürece katılarak siyasette dahil olduğu alan olarak tanımlanmaktadır. Özel alan ise daha çok aile ve hane içi alanı ifade etmekte ve gündelik ihtiyaçların karşılandığı bir alandır. Kamusal alan erkeği temsil etmekte ve dolayısıyla cinsiyet rolleri bağlamında erkeğe ait bir alan olarak görülmektedir (Günindi Ersöz, 2015). Bu durum yurttaşlık ilkesi temelinde kentsel alanlarda görünür olma ve kamusal yaşam olarak tanımlanan kritik alanlarda var olma biçimini doğrudan etkileyerek günümüze kadar süren tartışmanın da altyapısını

oluşturmuştur. Eski Yunan'da kamusal alandaki yurttaş yani kenttaş haklarına sahip olamayan hane içindeki kadınların yanı sıra kenttaş haklarına sahip olamayan ama hane dışına çıkabilen hetereler vardı. Kelime anlamı fahişe olan hetere; Artemis ve Afrodite tapınaklarında soylu erkeklere cinsel hizmet veren rahibelerin tapınaktan ayrılmasıyla edindikleri statüdür. Yine Arap köleci toplumunda da kamusal alandaki ilk kadınlar cariyeler(fahişeler)dir. Nihayetinde kamusal alana çıkan kadınların fahişelikle etiketlenmelerinin izlerine toplumların tarihinde rastlayabiliriz (Şahin, 1998: 15-16).

Bu ayrım modern dönemin yarattığı kartezyen anlayışla daha da derinleşmiş ve sınırları çizilmiştir. Donovan'ın (2014: 19) belirttiği üzere 18. yüzyıl ortası 19. yüzyıl başında ortaya çıkan sanayileşmeyle birlikte kadın kamusal alandan özel alana doğru itilmesiyle kamusal alan akılcılık, özel alan ise akıldışılık ile özdeşleşmiştir. Kamusal alan ve özel alan ayrımı toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yarattığı iş bölümü, iktidar ve otorite biçimlerinin toplumsal bir pratiği şeklinde kentlerde yaşanan sınıf çatışmasının bir sonucudur (Connell, 1998). Aynı zamanda Altındal'ın (2017: 10-11) belirttiği gibi kadına yüklenen rollerle kadının annelik ve ev işleri arasında gidip gelmesiyle kamusal alanda var olacak yeterli vakti bulamamasıdır. Beauvoir (2010: 52) ev içinde kadına yüklenen annelik ve bitmek bilmeyen ev işlerini Antik Yunan'da Tanrıların cezalandırdığı ilk insan olduğuna inanılan Sisyphus'un işkencesine³ benzetir. Buna göre ev işlerinde kirli olan temizlenir ve temiz olan kirlenir, tekrar kirlenenler temizlenir ve yine kirlenirler. Bu sürekli tekrarlanan bir döngüdür. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet rollerine dayanarak farklı iş yüklerinin altında bir zaman döngüsünün içinde eve kapatılan kadın, akıp giden zamanın dışındadır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kamusal/özel alanın yarattığı ikili ayrım modernleşmenin etkisiyle kentsel yaşamda kendini yeniden üretip kadınların kentsel yaşam deneyimini dönüştürmüştür. Bu anlamda dönüşen modern kentler, düzenli, ulaşılabilir, konut ile işyerinin ayrı olduğu kentlerdir. 1970'lerde başlayıp neoliberal politikalarla metalaştırılabilir mekânlar olarak görülen modern kentlerdeki kentleşme sonucunda geleneksel aile norm halini almaktadır. Bunun da sonucunda kadınlar kamusal

³ Bknz. (Camus, 1997: 126-122)

alandan dışlanıp eve yani özel alana kapanmaktadır. Nihayetinde kadını özel alana hapseden dinamiklerin ideolojik ve politik olduğu söylenebilir.

Ev içindeki iktidar ilişkileri toplum yaşamının tümünü şekillendirmektedir. Hane içindeki iktidar ilişkileri aileyi özel olduğu kadar politik bir alan yapmaktadır (Göçek ve Baer, 2000: 48-49). 20'nci yüzyıla gelindiğinde ev, “annelik ve eşlik” rolleriyle kısıtlanmış “kadınların mekânı” olarak göze çarpmaktadır (Tümtaş vd., 2016: 427). Kadınlara kent içinde daha az hak ve hizmet sağlanması toplumsal cinsiyet eşitsizliğini pekiştirmiştir. Özel alanda; oda, avlu, iç bahçe gibi, kamusal alanda (modern dönemde sınırları genişlese bile) sınırlandırılmış alanlar olarak görülmüştür (Bora, 2020: 66; Çakır, 2010b: 134). Sokaklar, camiler, kahvehaneler, meyhaneler gibi alanlar erkekliklerin meşrulaştırılıp yeniden üretildiği mekânlar olarak kodlanarak ayrılmıştır. Kent planlaması “endüstri alanları, özeysel işyerleri, açık ve yeşil alanlar, otoparklar ve ulaşım, alışveriş, boş zaman etkinlikleri vb.” bakımından incelendiğinde kamusal alanın erkeğe göre planlandığı görülmektedir. Örneğin; kent içinde otomobil sahipliği en düşük olanlar kadınlar olduğu için ulaşım araçları en çok kadınlar tarafından kullanılmasına karşın, ulaşım güzergahları, sefer sayıları kamusal alanda çalışan erkeklere ve ulaşım planlaması otomobillere göre tasarlanmıştır (Çakır, 2020: 87-88).

Davidoff'un (2009: 145) “On dokuzuncu yüzyılda, hane halkı gelişimi” üzerine olan araştırmasında evin mahrem alana bilinçli dönüşümü ile ev içi pratiklerinin de düzenlenmesi sonucunu doğurduğunu ortaya koymaktadır. Günümüzde ise kültürel örüntü halini alan evin anlamı “dünyanın pisliklerinden uzak, masum ve temiz bir yer” olarak düzenlenirken, evin reisinin bakmakta ve korumakla yükümlü tutulduğu aile fertlerini güvenle bırakabildiği bir yere dönüşmüştür. Bu masum ve temiz yer olarak ev ve diğer mekânlarda da haremlik/selamlık gibi mekânsal ayrımların olması kadınlara hangi mekân olduğu fark etmeden mekânı da sınırlı olarak kullanabileceğini anlamını taşıması bakımından dikkate değerdir (Çakır, 2020). Çünkü Alkan'ın (2020: 18) da vurguladığı gibi:

“Sınırlar; düzenin hatlarını çizmek, belirlemek, belirginleştirmek, farklı toplumsal grupları ayırmak, ayrıştırmak ve onlar arasındaki ilişkileri tanzim etmek için var. Aynı zamanda ihlal edilmek için de. Kadın bedeni, bütün bunların düğümünde duruyor: O; sınıf, etnisite ve cinsiyet hiyerarşileri kadar, fiziksel-mekânsal sınırlar üzerindeki denetimi zorlama, sürdürme ya da (yeniden) kurmanın da “yer”i.”

Lefebvre'nin **genelleşmiş bir öz-yönetim** tartışması üzerine ortaya attığı **kendi kaderini tayin hakkı** düşüncesi kadınların kent içinde mekânı kullanım hakkı olarak da düşünülebilir. Özel alanın, kamusal alandan “eşitsizlik, bağımlılık ve yaşamın doğal gereksinmelerini karşılamak” amacıyla kurulan ilişkiler bakımından ayrıldığı (Çakır, 2020: 76) düşünülürse kadınlar önce kentsel mekân kullanımında, “kamusal ve ekonomik” olan mekânların erkeklere ve “özel ve sosyal” olan mekânların da kadınlara ayrıldığı fikrini kentin eşit kullanımına ulaşabilmek için aşmalıdır (Hançer, 2021: 236).

Kaypak (2015: 484) kenti açıklarken Marx'ın (2011: 25) toplumsal kuruluşun tüm elemanlarını başlıca iki ana gruba ayırmasına benzer olarak alt ve üst yapı olarak ayırmaktadır. Kent hizmetlerinin erişilebilir yapan “tüm fiziki yapılar” otobüs durakları, parklar, binalar vb. üst yapı, kentsel yaşam biçimi yani kamusal ve özel alan ayrımında farklılaşan üretim biçimleri alt yapıyı oluşturmaktadır. Modernist geleneksel liberalizmin kavramsallaştırmalarıyla bu eril ideoloji yeniden üretilmiştir (Çakır, 2020: 76). Kamusal ve özel ayrımı her ne kadar liberal ideoloji tarafından gölgelenmişse de ayrışmada liberalizmin etkisi büyüktür. Demokratik pratikler kamusal alanda görülmekte ve kamu alanı erkeklerin alanı olarak tasarlanmaktadır. Özel alan/hane ise kadın ve çocuklarla özdeşleşir ve erkeklerin “kişisel egemenlik alanları”dır. Erkeklerin egemenlik alanları kentte mekân, hukukta ise evlilik olarak inşa edilmiştir (Çakır, 2020: 80). Kent içinde kadınlar evli olup olmamasına göre erkek egemenlik alanlarında bir statüye göre konumlandırılmaktadır.

17. yüzyıl Avrupa'sında kentin ötesi olan kadın eve hapsedilirken Foucault'nun (2015) “Büyük Kapatılma” adlı eserinde bir arkeolog gibi bilgisini kazıdığı üzere deliler, suçlular, hastalar, hayat kadınları, dilenciler vb. ötekiler de hapisane, hastane gibi mekânlara hapsedilmişlerdir (Çakır, 2020: 80). 19 ve 20. yüzyılın kapitalizminde de zor da olsa “ekonomik bağımsızlık” elde eden kadın banliyöleşme(yöre-kentleşme) ile ulaşım bakımından, lokasyon bakımından, komşuluk ilişkileri gibi birçok bakımdan dolayı eve kapanmak durumunda bırakılmıştır (Çakır, 2020: 87).

Kamusal ve özel alan dikotomisi erkek ve kadının sosyal olarak bölünmesine de işaret eder. Bu ayrım özellikle kadınların statüsüne, fırsatlara erişimine ve kentsel mekânları kullanım biçimlerine hatta kentin yapısına ve mimarisine yansımaktadır.

Kentler bu mekânsal ayrışmanın yarattığı sembolik ve ideolojik bölünmeye göre tasarlanır ve eril kültüre dayanan ilişki biçimi hakim olur.

1.3. Kamusal Alana Katılım ve Kent-Mekân Tartışmaları

Toplumsal cinsiyetin karmaşık doğası ve ancak sosyal ilişkiler içinde anlaşılabilceği gerçeği kadınların mekân ve kent yaşamı ile kurduğu ilişkinin doğasını da belirlemektedir. Nitekim mekânın ancak gündelik yaşam pratiklerinin cereyan ettiği, güç tahakküm ilişkilerinin gözlemlendiği ve yaşayan bir gerçeklik olduğu dikkate alındığında kadınların mekânla kurduğu ilişki de mekânın toplumsal cinsiyet perspektifinden daha kolay okunmasını sağlar. Kentsel alanları nasıl tasarladığımız, algıladığımız ve nihayetinde nasıl deneyimlediğimiz bu bağlamda önemli bir tartışma konusudur. Dolayısıyla öncelikle kente ilişkin tartışmalar ortaya koymak mekânın dinamiklerini ve nasıl inşa edildiğini anlamak açısından önemlidir. Kent; kırsal alanlardan sosyal, ekonomik, hukuki, kültürel ve demografik açıdan kendine özgü nitelikleri barındırarak farklılaşan ve içinde yaşayan kentliler açısından gelişmiş bir yerleşim yeridir. Uygarlık ilk olarak kentlerde ortaya çıkmıştır. Tarih boyunca kentin sosyal, demografik, coğrafik, ekonomik, zirai, sanayi ve hizmet açısından değişip dönüşmesiyle kentleşme gerçekleşir. Kentin içinde yaşayan biri kentin değişim ve dönüşümüne uyum sağlayıp onu anlamaya çalışıyor ve ona ait hissediyorsa kentlileşme gerçekleşir (Kaypak, 2014: 347). Aynı zamanda kent bir mekândır. Mekân; “locus” (toplumsal olayların geçtiği yer) ile “focus”un (toplumsal faillerin ve davranışsal birimlerin yöneldiği şey) diyalektik ilişki içine girmesiyle tekrar tekrar inşa edilerek tekrar tekrar üretildiği ve dönüştüğü, tarihsel süreç içerisinde toplumsal faillerin nesnel ve öznel deneyimleriyle anlam kazanıp yeniden tanımlandığı yerdir (Alkan, 2020: 9).

Kent üzerine teorik tanımlamalara sanayileşmeyle birlikte kırdan kente göç hareketinin ivme kazanmasıyla ve kentlileşmenin ortaya çıkması üzerine 19. yüzyılda başlandığı görülmektedir. Kentleşmeyle birlikte “modern, modernite ve değişme/gelişme”nin yanı sıra vatandaşlık ve demokrasi kavramları da tartışma konusu olmuştur. Mevcut toplumsal ve kentsel yapı Antik Yunan kent devletleriyle karşılaştırılarak açıklandığı görülmektedir. 1950’lerden sonraki tartışmalarda ise gelişme ve modernleşme hakimdir. 1960 sonlarına kadar mekân başlığı altında bir mekân bilimi oluşması da söz konusu olmuştur. 1960’ların sonlarından itibaren Marksist kent

bilimciler, Castells, Harvey ve Lefebvre mekân üzerine yapılan tartışmalara toplumsal, iktidar ve politik boyutta dikkat çekmiştir. Fakat mekân tartışmalarının sadece sınıfsal yönüne odaklanması dolayısıyla Marksist bilimciler, tartışmaların cinsiyetçi yönünü göz ardı ederek ‘cinsiyet körü’ (Alkan ve Duru, 2007: 95-97) açıklamalar yapmaları yönünde eleştirilerle karşı karşıya kalmışlardır (Alkan, 2020: 13-14). Bu tartışmalar 1970’lerin ortası ve 1980’lerin başında modernizm eleştirileri ve feminist bakış açısıyla çoğulcu bakış açılarının yaygınlaşmasına vesile olarak kente dair tartışmalara zenginlik kazandırdı. Mekânı cinsiyet ilişkileri perspektifiyle tamamlayanlar da kentsel feministler oldu. Mekân üzerine kadının konumunu da dahil eden ilk makale 1973 yılında Burnett tarafından yazılmasına karşın kadını kentin öznesi olarak alan çalışmalar 1980’lerde kente ilişkin disiplinlerde yaygın hale geldi. Irigaray’ın, Heidegger’in yuvasızlık/yersizlik kavramı eleştirisi ve Haraway’in siborgyen aile yaşamını ortaya koymasıyla kent-mekân tartışmalarına daha geniş bir perspektiften bakılmasının önü açıldı. 1980’lerden sonra ise sosyo-ekonomik ve sosyo-politik yapılanmaya gidildi (Hançer, 2021: 238). Kadınların kentsel mekânlarda deneyimledikleri cinsiyetçi, sömürü içeren, marjinalleştirme ve iktidar pratikleri üzerine tartışmalar yürüten kentsel feminist hareket, 1980’li yıllarda ilham aldığı temel tartışmaların ilk olarak Karl Marx ve Frederick Engels’in 19. yüzyıl İngiltere’sindeki emekçi sınıfın sefalet içindeki koşullarını ortaya koyan, kent içi yerleşimin sınıfsal olarak ayrıştığını ve kentin sınıf çatışmasına bağlı olarak değişip dönüştüğünü sorunsallaştıran tartışmalar sürecinde doğdu. Sadece Marksizm eleştirileri değil; ulaşım, aile, kültür, kimlik vb. konularla alakalı kentsel sorunlar da tartışmalarda görünürlük kazanıp çeşitlenmeye başlamıştı (Kurdoğlu, 2011: 109-111). Bu tartışma üzerine Henri Lefebvre (1967) ve David Harvey (2012) tarafından “kent hakkı”, Manuel Castells (1978) tarafından da “kolektif tüketim” kavramları geliştirilmiş ve kent üzerine tartışmalar zenginlik kazanmıştır.

Kent hakkı kavramı, ilk olarak 1967’de Lefebvre’nin “Le Droit à la ville” adlı çalışmasında “bir haykırış ve bir talep” olarak vurgulanmıştır. Yani kapitalizmin ortaya çıkması ile birlikte kaybedilen daha iyi bir yaşam hakkı için kapitalizme isyan etmektir. Çünkü Lefebvre ’ye göre kentleşme, kapitalizmin bir sonucu olarak ortaya çıkmamıştır, aksine kapitalist sistemin ideolojisini meşrulaştırarak her gün kapitalizmi yeniden üretmektedir. Çünkü her sistem kendi üretim ilişkilerini doğuracak toplumsal ilişkilerin üretildiği mekânları da beraberinde üretmektedir. Ancak böyle kapitalizm kendini

mekânlar aracılığıyla somutlaştırabilir (Dinçer, 2016: 78). Fakat kapitalizm mekânı somutlaştırmakla kalmaz, onu mekânı kullananların kullanım hakkını göz ardı ederek, onu alınıp satılabilen bir metaya dönüştürerek değişim değeri üzerinden örgütler. Bu; diğer bir deyişle kent hakkı, kentliler tarafından kenti ve kentsel mekânları kentlilerin ihtiyaçlarına göre düzenleme hakkıdır (Dinçer, 2016: 79). Harvey de Lefebvre'nin düşüncelerine paralel bir şekilde modern ve mekânın üretimini kapitalist sistemin eşitsiz gelişen mekânlarla devamlılığını sürdürdüğünü ve hatta krizlerini de kenti yeniden üreterek aştığını vurgular (Harvey, 2008: 81). Böylelikle mülkiyet sahipliğinin mekân temelinde gerçekleşmesi sınıflar arası mesafeyi giderek daha da açmaktadır ve toplumsal ilişkiler de bu eşitsizlik etrafında kurulmaktadır. Fakat kent hakkı ile kentlilerin radikal ve kökten bir şekilde kenti yeniden değiştirip üretme gücü vardır (Harvey, 2013: 45).

Kentsel alanlar hem kamusallığın izini sürebileceğimiz hem de gündelik hayatının ritmini gözlemleyebileceğimiz önemli mecralardır. Her kentin ve bu kentteki mekânların kendine özgü kültürü, ruhu ve ilişkileri biçimleri mevcut olup gündelik yaşam içindeki yapıp etmeler de bunlara göre şekillenmektedir. Kent ve mekân kuramcıları kentin kendine özgü dinamiklerini analiz ederken, çok boyutlu bir yaklaşımla, ekonomik, kültürel, toplumsal, politik ve hukuksal boyutlarına vurgu yaparak iktidar ilişkilerini de ortaya koymaktadır (Lefebvre, 2014; Harvey, 2016). Mekânı nasıl tasarladığımız, algıladığımız ve nihayetinde nasıl deneyimlediğimiz bu bağlamda önemli bir tartışma konusudur. Çünkü kentsel imkanlara erişim, kentte var olma biçimleri ve dahil olma süreçleri toplumsal konumumuza ve bize atfedilen kimliklere göre değişebilmektedir. Nitekim Harvey (2016) modern kentleri sermaye ilişkileri üzerinden değerlendirmekte ve sermayenin kentleşmesi ifadesi ile meseleyi tartışmaktadır. Bu da kentin bir yaşam alanı, kamusallığın temsili ya da sadece toplumsal etkileşim örüntülerinin cereyan ettiği mekânları temsil etmediği göstererek, aynı zamanda sınıfsal bir temelde güç ve mücadelenin döndüğü alanlar olarak da görmemiz gerektiğini göstermektedir. Dolayısıyla kent ile kurulan ilişkinin ve kentsel mekânlara erişimin “hak” ve “adalet” kavramları temelinde tartışmaya açılması gerekmektedir. Nitekim bu konuda Lefebvre'nin kent hakkı kavramı çalışmanın çerçevesi için önemli açılımlar sunmaktadır. Kentin değişen çehresini ve kapitalistleşen boyutunu bir yapıt olarak kent ve bir ürün olarak kent ayrımı temelinde kuran Lefebvre'ye (2018: 22) göre bilginin, sanatı eserinin, anıtların ve tekniğin üretildiği yapıt olarak kentlerden metaların değişime konu olduğu

ürün olarak kentlere doğru bir değişim söz konusudur. Toplumsal yaşamın değişen yapısı kent dokularına da etki ederek kentin yeni kapitalist ekonomiye göre tasarlanmasına da neden olmaktadır. Dolayısıyla kent yapısında meydana gelen değişimi çözümlediği çalışmasında yapıt değerini kaybeden ve ürüne dönüşen kentte toplumsal eşitsizlikleri de ortaya çıkararak farklı sorunları beslemektedir. Çünkü gücü ve zenginliği elinde bulunduran kendi iktidarını yeniden üretme çabasına girerek kentleri yaşam tarzlarına göre inşa ederler (Lefebvre, 2018: 22-23).

“Serveti ve kudreti ellerinde bulunduranlar ise kendilerini her zaman tehdit altında hissederler. Servetlerini gösterişli biçimde harcayarak topluluk karşısında kendi ayrıcalıklarını meşrulaştırırlar: binalar, vakıflar, saraylar, çevre güzelleştirme, şenlikler. Şu paradoksu, yeterince aydınlatılmamış şu tarihsel olguyu vurgulamak gerekir: Fazla baskıcı topluluklar yapıt üretiminde çok yaratıcı ve çok zengindiler. Ardından, özellikle şehirde, ürün üretimi yapıt üretiminin ve bu yapıtlara bağlı toplumsal ilişkilerin yerini aldı. Sömürü baskının yerine geçtiğinde, yaratıcı yetenek yok olur.”

Dolayısıyla metalaşan ve mübadele ilişkileri üzerinden kurulan kentlerde, kentin imkanlara erişimde ve ihtiyaçların karşılanmasında sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu ihtiyaçlar, tüketimin yarattığı ihtiyaç olmayıp antropolojik temelli insanların kolektif ihtiyacını temsil eder: Emniyet ve serbest hareket gereksinimi, emin olma ve serüven gereksinimi, çalışmanın ve oyunun örgütlenmesi gereksinimi, öngörülebilirlik ve öngörülemezlik, birlik ve bireysellik, inziva ve tesadüfi temas, değişim ve yatırım, bağımsızlık (hatta yalnızlık) ve iletişim, ivedi ve daimi bakış açısı gereksinimi vs. İnsanın görmeye, işitmeye, dokunmaya, tatmaya ihtiyacı vardır ve bu algıları bir “dünya”da bir araya getirmeye ihtiyaç duyar (Lefebvre, 2018: 119). Kent hakkı; yapıt hakkı, katılım ve sahiplenme hakkı da (mülkiyet hakkından belirgin biçimde farklı olarak) kent hakkının içinde yer alırlar (Lefebvre, 2018: 151). Geniş ve Köse Akkırman’ın (2020) aktardığı gibi kentler, insanların yaratıcı kapasitesini destekler, farklılıklarla karşılaşmalarını ve bu farklılıklardan öğrenmelerini sağlar. Bu, dayanışma ve ortaklaşa ilişkilerin gelişmesine imkân tanır. Şehirler, insanların oyun, etkileşim ve karşılaşma mekânlarında eşit, özgür ve yaratıcı bir şekilde bir araya gelmelerine, kenti ortak çıkarlar ve ihtiyaçlar doğrultusunda birlikte dönüştürmelerine olanak tanır. Bu 'yaratma' eylemi sadece maddi ihtiyaçları karşılamaz; aynı zamanda bilgiye erişim, sembolizm, hayal kurma ve oyun gibi yaratıcı etkinlikleri de kapsar. İnsanlar, ancak kenti ihtiyaçlarına göre dönüştürme ve tasarlama eylemlerini gerçekleştirebildiklerinde hem kentli hem de yaşadıkları kentin gerçek vatandaşları olurlar. Kenti yeniden yaratabilmek için, kentlilerin kentsel mekânı

sahiplenmeleri gereklidir. Sahiplenme hakkı, mülkiyet hakkından farklıdır. Mülkiyet hakkı, toplumsal mekânın özel çıkarlar için ele geçirilmesini ifade ederken; sahiplenme hakkı, gerçekte kendine ait olanı yeniden sahiplenme eylemidir. Yapıt olarak kenti kurmanın ve kent hakkının temelini oluşturan bu üç öge bireylerin diyalektik bir bütünü oluşturarak bireylerin aktif bir fail haline getirir. Bu bağlamda aktif eyleyen olarak hangi aktörlerin bu süreçte yer aldığı tartışma konusudur. Sınıfsal ve farklı türden hiyerarşik ilişki örüntüleri ile ortaya çıkan sorunlar, “kent hakkı”nın imkanlılığını tartışmalı kılmaktadır. Nitekim kent sadece sınıf temelli eşitsizlikleri yeniden üreten bir alan değil aynı zamanda ataerkilliğin, kamusalın sınırlarının belirlenmesi ve cinsiyet hiyerarşilerinin de kurulduğu mecralardır (Geniş ve Köse Akkırman, 2020). Çünkü herhangi toplumsal grup kenti var eden etkileşim örüntüleri içinde aktif yer alamıyorsa, mekânların sunduğu hizmetlerden faydalanamıyorsa, özgür ve güvende hissetmiyorsa kentsel vatandaşlık temelinde kent hakkının ihlal edildiği tartışılmaktadır (Tuncer ve Demirci, 2021). Dolayısıyla toplumsal cinsiyet ilişkileri açısından kent hakkı kavramının yeniden tartışmaya açılması ve kadınların kent yaşamı içindeki deneyimlerinin ele alınması önemlidir.

1.4. Toplumsal Cinsiyet ve Kadınların Kent Hakkı

Gelişen ve dönüşen kenti kontrol etme düşüncesi nihayetinde kır ve kırsal yaşamdan birbiriyle hiyerarşik ilişki içinde olan ikili karşıtlıkları kurmaktadır. Bu düalist düşüncelerin temelini oluşturan kartezyen yapı, “**eril iktidar**”ı da ortaya çıkararak erkek ve kadın arasında tahakküm ilişkilerini yeniden üretmektedir. Feministlerin eleştirdiği bu yapı cinsiyete dayalı eşitsizlikleri ve hiyerarşileri de yeniden üreterek erkeklerin lehine bir sosyal dünya ve kent dokusu kurmaktadır. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet odağında kentte kadının ikincil konumu eleştirilerek tartışmaya açılmaktadır. Kentler, erkeklerin bakış açısıyla inşa edildiğinden kentsel mekânlar da erkek egemenliğin üretildiği mekânlar olarak sorunsallaştırılır (Kaypak, 2014: 348). Löw’ün (2006: 125-126) söylediği gibi “erkek zamanın cisimleşmesidir; mekân ise kadın şeklinde belirir. Aktiflik ve pasiflik, akıl ve beden, beyin ve kalp, baş ve göbek, birey ve türler, olumlu ve olumsuz kutuplar: erkek ve kadın”. Böylelikle günümüzde kentler ve mekânlar, cinsiyet rolleri ve buna bağlı gelişen eşitsizliklerin yeniden üretildiği alanlar haline gelerek, düalist bir temelde tasarlanmaktadır.

Bugün eril iktidarın üretildiği kentlere karşılık Kern (2020: 19) gibi feminist coğrafyacılar “kadınlar kenti”ni koyuyor. Ona göre erkekler için görünmez olan ‘fiziksel, toplumsal, ekonomik ve sembolik’ engelle deneyimlemektedir. Bu kente dair kararlar alınırken, kent tasarlanırken, kent inşa sürecinde kadınların fikirlerinin alınmadığını ama kentin eril inşası normlaştırılarak kadınlardan kendileri için uygun olmayan koşullarda yaşaması beklenilmektedir. Bu yüzden feminist bir şehir tahayyül etmektedir. Çünkü kamusal alandan dışlanan kadın kimi zaman sineye çekip susar, kimi zaman ise karşı çıkar. Karşı çıkan kadın eril zihniyet ile inşa edilmiş dünyanın şiddetiyle karşı karşıya gelir (Kayın, 2013: 819).

Kentte kadının kamusal alandan dışlanması sonucu kadın ev ve yeniden üretim ile bağdaştırılmaktadır. Barınmak temel ihtiyaçtır ve ev tarafından karşılanır. Ev işi, bakım işi, sosyal ilişkilerin düzenlenip yürütülmesi gibi işler ise yeniden üretime dahildir. Çifte, üçlü gibi iş yükü de denilen durumda kadınlar birden fazla iş yükünü yerine getirmeye çalışmaktadır. Yeniden üretim işini yerine getirmek için kadınlar kamusal alanı sıklıkla kullanmaktadır. Çünkü kamusal alan ve özel alan sınırları tam olarak keskin bir çizgiyle ayrılmamıştır. Bu durum sanayileşmeyle birlikte değişmiştir. Özellikle orta sınıftan kadınlar giderek eve çekilmeye başlamışlardır. Eve çekilen kadının yeniden üretim işini üstlenmek durumunda kalması ise bakım işinin kadına bırakılmasına neden olmuştur. Kentlerde ise bu durumun değişim geçirerek bakım işinin ticarileştiğini görebilmekteyiz. Evlerde gerçekleşen bakım işi evin anlamlarını dönüştürerek evi özel alan ve aynı zamanda kamusal alanın bir parçası olan iş yerine dönüştürmüştür. Bunun üzerine bakım işinin kamusal alanda sürdürülmesi gibi kolektif tüketim talepleri gündeme gelmiştir (Kaypak, 2014: 350).

Kentsel mekânların kadını her zaman sınırlandırdığını söyleyemeyiz. Çünkü kentsel mekânlar, bireyin gündelik pratiklerini yaşamasına olanak tanıyan ya da bu imkanlardan yoksun bırakan çoklu sosyal ve kültürel görünümüleri ortaya çıkarmıştır. Kent mekânları bireylerin toplumsallaşma, kimlik, toplumsal cinsiyet ve güç ilişkilerini, toplumsal konum ve itibarını farklı şekillerde şekillendirmektedir. Bu durumda kent kültürü kadın ve erkeğin statülerini birbirlerine yakınlaştırmaktadır. Türk toplumunda bunun hukuki olarak ilk görünümüne batılılaşma hareketleri çerçevesinde Tanzimat Dönemi’nde bilhassa İstanbul’un kentsel toplumsal yapısında rastlanılmaktadır. Tanzimat’tan günümüze her ne kadar kadını ve erkeğin sosyal konumunu birbirlerine

yakınlaştıran bir dizi gelişme yaşansa da dini aidiyetliklerin getirdiği “mahremiyet” kavramı bu sürecin yavaşlatıcısı olarak yer almaya devam etmektedir (Aktaş G., 2017: 138).

Türkiye’de gündelik yaşamın fiziksel imkanlarının kadın ve erkek arasındaki eşitsiz dağılımını aile hayatının tarih çizgisi üzerindeki seyrinde görebiliriz. Osmanlı’da aile yaşamını kırsal kesimlerde köy yerleşimlerinin, kentlerde ise mahalle yerleşimlerinin belirlediği söylenebilmektedir. Buna göre Osmanlı Dönemi’ndeki mahallelerde avlulu evlere rastlanmaktadır. Çünkü avlulu evlerde pencereler, ev yaşamını dış dünyadan yalıtacak ve mahremiyeti sağlayacak şekilde sokağa değil, avluya bakacak şekilde tasarlanmıştı. Mahalleler mahremiyetin sağlanması amacıyla dar ve çıkmaz sokaklara sahiptiler. Oysa çağdaş kentlerde sokaklar ulaşımı Osmanlı mahallelerine göre daha da kolaylaştıracak şekilde tasarlanmıştır (Aktaş G., 2017: 140).

Bugünü şehirlerinde ulaşım temelde kapitalin, yani genellikle erkeklerin ihtiyaçlarına karşılık verecek şekilde tasarlanır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı ulaşım örüntüleri kadınların kamusal mekânı kullanmaları önünde engel oluşturur. Ayrıca kadınların tek başına yolculuk yapmalarına izin verilmeyen bu ataerkil kontrol mekanizmaları kadının kentteki görünürlüğüne belirlemektedir. Ekonomik gücün erkeğin elinde olması da kadının kentteki yaşamını sınırlandırmaktadır. Okul, kreş, sağlık hizmetleri, alışveriş merkezleri gibi kadına yüklenen sorumluluğu temsil eden mekânları bir araya toplayan ikinci bölümde tartışılan **uydu kentler**, yalıtılmış bir kadın bölgeleri haline gelmiştir. Ulaşım örüntülerinin sebep olduğu bu sorun mekânın ekonomik ve politik kontrolünü sağlamakta fakat bir dezavantaj olarak toplumsal cinsiyet eşitliğini engellemektedir (Hançer, 2021: 239). Kadının ev hanımı, eş ve anne olarak evi yönetmesini; evi geçindiren kişinin ise evin ve çocukların ihtiyaçlarını gözetmesi temeline kurulu banliyö hayat tarzı kadını kısıtlayan bir diğer sorundur. Banliyö yaşam tarzında, küresel kapitalist pazar karşısında genellikle dezavantajlı olan kadınların otomobil ve sürücü belgesi sahipliği oranı erkeklere göre daha düşüktür. Bu durum kadınları sistemin gerektiği gibi işlemesi için tüm zamanlarını pek çok hizmetten yalıtılmış evlerde geçirmelerine veya erkeklere bağımlı olmalarına yol açmaktadır (Kern, 2020: 65).

Çağdaş kent içinde ulaşım ağı ev ve iş arasında en kısa mesafe olacak şekilde düşünülmüştür. Bu yüzden yeniden üretim ve ev işi yükünü yerine getirirken kadınlar daha fazla mesafeyi katetmek zorunda kalmaktadır. Kadınların otomobil sahipliği daha düşük olduğundan toplu ulaşımı en çok kadınlar kullanmaktadır. Bu da “pembe vergi”yi, yani ulaşım ağı erkeklere göre inşa edildiğinden kadının toplu ulaşım araçlarını daha uzun mesafeler olarak daha sık kullanması üzerine ulaşım için kadınlardan alınan vergiyi, tartışmaktadır. Aynı zamanda kent mekânlarını eşit bir şekilde kullanma ve kent mekânlarına katılma hakkı anlamına gelen “kent hakkı” kavramı da sorunsallaştırılmaktadır. Fakat kent hakkı kavramı tartışmalarında toplumsal cinsiyet hiyerarşisi göz ardı edilmektedir. Oysaki kent hakkı kavramı insan haklarından çok da farklı değildir (Kaypak, 2014: 352).

Kentlilerin kentin faydalı getirilerini kullanma haklarının yanı sıra kendi istek ve beklentilerine göre biçimlendirme haklarından bahseden Henri Lefebvre’nin “kent hakkı” teorisine karşın ulusal ve uluslararası çalışmalarda kadınların kentsel politikalar üzerinde etkilerinin yetersiz olduğu vurgulanmaktadır (Bulut ve Kurt, 2020: 24). Bununla ilgili olarak Bayraktar’ın (2017) kadın meclis üyeleri, bürokratlar, kadın çalışmaları yürüten sivil toplum kuruluşları ve kent konseyleri ile görüşerek hazırladığı ve kadınların güçsüz olduğu, güvenlik ihtiyacı duyduğu gibi gerekçelerle kentin şekillenmesinde kısıtlı söz haklarının olduğunu ortaya koyan “Belediyelerde Kadın, Kadınlar İçin Belediye” başlıklı araştırması gibi TESEV de kadın katılımını ortaya koyan çalışmalar yayınlamıştır. Yine Tuncer’in (2018) “Kadınların Kent Hakkı: Bütün Köşebaşlarını İstemek” çalışması da kadınların kentte yaşayan bireylerin, şehirde sunulan olanaklardan tam anlamıyla yararlanamadıklarını ifade etmiştir.

Kadınların kenti deneyimlemesinin önündeki engellerin en önemlilerinden biri evin dışında onları tehdit eden şeylere karşı korku duyuyor olmalarıdır. Kadınların kentin aykırı mekânlarında işlenen suçlardan dolayı korku duyması üzerine bu mekânları kullanmamaları ilk olarak 1950-1960’lı yıllarda ABD ve İngiltere’de görünürlük kazandı. Kent içi suçlardan en çok zararı görüp de en az korku duyan genç erkekler olmasına rağmen, en az etkilenen kadınlar en çok kamusal alanda tecavüz korkusu duymaktadır. Verilere bakıldığında ise kadınların en çok ev içinde şiddete maruz kaldıkları görülmektedir. Yani kadınların emniyet ve korku hislerini pekiştiren güvenlik sorunu onların kamusal alan kullanımını sınırlamakta ve evin özel alanı ile erkeğin korumasına

mecbur bırakmaktadır. Özellikle taciz ve tecavüz korkusu yüzünden kadınlar gece vakti dolaşmayı ve yabancıları tehdit olarak algılamaktadır (Kern, 2020: 166-167). Giyim tarzı, belirli saatler dışında sokakta olması, yanında erkek olmadan dolaşması gibi sebepler öne sürülerek taciz suçunun mağduru olan kadınların hayatı kısıtlanmaktadır. Böylelikle kamusal alan kadınlar için tehlikeli ve ahlaka aykırı alan olarak kodlanmaktadır. Yine kadınlar taciz edildikleri erkekler tarafından suçlanmakta ve onların korumasına bağımlı kılınmaktadır. Kamusal alandan korkunun önlenmesi için kent içi karanlık olan yerlerin iyi aydınlatılması, kadınların kullanabileceği mekânların genişletilmesi önerilmektedir (Kaypak, 2014: 350-351). Nihayetinde toplumsal cinsiyet ve kent tartışmalarının en temel meselesi “üretim” ve “toplumsal yeniden üretim”in alanı “kamusal alan” ve üretimin başlangıç noktası olan “özel alan” ayrımıdır (Kayın, 2013: 817; Aktaş G., 2017: 137).

1.5. Feminist Yaklaşım

Feminizm kısaca kadınların cinsiyete dayalı karşılaştıkları sorunları tespit etmek ve bu sorunları analiz ederken sınıf, ırk ve ulus gibi diğer toplumsal faktörleri de dikkate almaktır. Yani, feminizm sadece kadınların cinsiyet eşitsizliğine odaklanmakla kalmaz, aynı zamanda bu eşitsizliklerin sınıfsal, ırksal ve ulusal boyutlarını da inceler (Sevim, 2005: 7-8). Feminizmin kökeni Eski Yunan ve Çin medeniyetlerine dayansa da bilinçli bir başkaldırı olarak ilk 17. ve 18. yüzyıllarda ortaya çıktığı görülmüştür. Bu dönemdeki ilk feminist çalışmalara ise feodalizmin ve kapitalizmin gelişip ortaya çıkmasıyla toplumsal dönüşüm içinde orta sınıf kadınlarının çalışmaları örnek gösterilebilir. Feminist mücadele hareketi tarihinde ilk talepler, soyut farklılıkları dikkate almayan burjuva sınıfının ortaya çıkmasına karşı doğan özgürlük ve eşitlik taleplerinden oluşmaktadır. Bu talepler doğrultusunda feminist hareket kadının özel ve kamusal alandaki yerini sorgulamış ve dönüştürmüştür (Çakır, 2010: 416). Kadınların erkeklerle eşit olma fikri ilk defa Fransız Devrimi sırasında dile getirilmiştir. ‘Akıl, ilerleme, bireyselleşme ve eğitim gibi’ değerlerle felsefi altyapısı inşa edilmiş kadın haklarına dair ilk teorik çalışmaları da beraberinde getirmiştir. Böylelikle neredeyse 200 yıl sürecektir feminist ideolojinin ilk dönemi olan birinci dalga feminist hareket başlamış oldu. 18. yüzyıl ortası 19. yüzyıl başı yaşanan Sanayi Devrimi gibi gelişmelerle kadın özel alana kısıtlanmış, Aydınlanma Çağı’nın etkisiyle akılla özdeşleştirilen kamusal alan ve akıl-dışılık ile ahlakla özdeşleştirilen özel alan arasına sınırlar daha da netleşmeye başlamıştır (Doğan, 2008: 30; Donovan, 2014: 21-25). Fransız Devrimi’nin temeline tepki olarak kalem

alınmış olan Mary Wollstonecraft'ın "Vindication of the Rights of Women" adlı eseri ilk modern feminizm çalışması olarak kabul edilmektedir. Wollstonecraft'ın talebinin eserinde vurguladığı gibi eşitlik, özgürlük, dayanışma gibi Fransız Devrimi'nin temel ilkelerinin kadınlar da gözetilerek tanımlanmasıdır. Bu durum kadınların kanunlar önünde erkeklerle eşit olma hakkı anlamına gelen "vatandaşlık" kavramının tartışılmasını sağlamıştır (Donovan, 2014). 18-19. yüzyıllarda kadınlar mülkiyet sahipliği, eğitim almak, ticaret yapmak, anlaşma yapmak, miras, seçme hakkı gibi haklardan yoksundurlar. Eğer kadınların talepleri kazanımla sonuçlanırsa toplumsal ve siyasal eşitliğin de sağlanacağı inancı hakimdir. 19. yüzyılın ortalarına doğru kadın hareketi ilk olarak, kadının seçme hakkı için kampanyalar yürütmüştür. Kadınların, seçimlerde oy kullanma hakkından yönetime katılma hakkına, eğitim ve meslek edinme hakkına kadar mücadele edilen "birinci dalga feminist hareket" ortaya çıkmıştır. Birinci dalga feminist hareket ve beraberinde "devlet yönetiminde görev alınması, iş yaşamı, eğitim" gibi pek çok alan toplumsal cinsiyet kavramıyla şekillenmiştir. Birinci dalga feministlerin çalışmaları sayesinde kadınlar ABD, İngiltere, Fransa, İsveç vb. birçok ülkede seçme hakkına sahip olmuşlardır (Nalbant ve Korkmaz, 2019: 168). Bu dönem feminist hareketin en büyük başarısı, kadınların seçme ve seçilme haklarının dünya çapında tüm ülkelerde bir dalga halinde tanınmasıyla gerçekleşmiştir. Yeni Zelanda 1893'te, Avustralya 1902'de, Norveç 1913'te, Mongolya 1924'te, Sri Lanka 1931'de, Burma 1935'te, Filipinler 1937'de, Japonya 1945'te, Fransa 1946'da kadınların seçme ve seçilme taleplerini ilk cevaplayan ülkeler olmuştur. Türkiye'de ise 1930'da kadınlar belediye seçimlerinde oy kullanmaya başlamış, 1934'te seçme ve seçilme hakkını kazanmışlardır. Ön görülenin aksine toplumsal ve siyasal alanda eşitlik taleplerini kamusal alanda kısmen de olsa karşılama da özel alandaki eşitsizlikler için yeterli olmadığı anlaşılmıştır (Ecevit, 2011: 66). Bu dönemde erkekler ve kadınlar arasındaki eşitsizliğin iki cins arasındaki biyolojik farklılıklara dayandırıldığı görüş hakimdir. Dönemin feministlerinin hukuksal ve siyasal alana dair taleplerin yanı sıra "insan olmakla cinsiyet arasında bir ilişki bulunmadığını tekrarlayarak" bu anlayışla da mücadele etmişlerdir (Aktaş, 2006: 8).

Birinci dalga feminizm; 1960 ve 1970 yılları arasına işaret eden "altmışlı yıllar"ın kültürel ve politik dönüşümünden etkilenmiş ve defacto eşitsizlikler, resmi yasal eşitsizlikler, cinsellik, aile, iş yeri ve bu sorunsalların içinde en belirgin olan üreme hakları gibi çeşitli mücadele alanlarıyla ikinci dalga feminizme doğru bir dönüşüm

geçirmiştir. Dolayısıyla ikinci dalga feminist hareketlerin temel kavramı, kadınların toplumda yer edindikleri konumun biyolojik farklılıklar ile ilgili olmadığını, aksine her toplumda yer edinmiş cinsiyetçi ayrımlarla temellendirildiğini ifade eden “toplumsal cinsiyet” kavramıdır (Koray, 2011: 15-16; Hançer, 2021: 234). Yani birinci dalga feminizm hareketinde kadınların da vatandaşlık haklarını elde etmesi amaçlanmışken ikinci dalga feminizm hareketinde ise kadınların toplumda ve iş hayatında yer alması gerekliliği ve bu durumun yalnız beyaz kadınlara ait bir sorun olmadığı vurgulanmıştır. Günümüzde de kadınların konumlarını değerlendirme noktasında “**toplumsal cinsiyet**” ve “**bakım**” kavramlarının ön plana çıktığı görülmektedir.

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra dünyada savaş karşıtı, nükleer enerji karşıtı, ırkçılık karşıtı hareketlerin seslerinin yükseldiği, 1960’lı yıllarda kadınların yasal hak taleplerinin kazanımla sonuçlandığı, kadınlar için refah devletinde eğitime erişebilirliğin arttığı ve buna bağlı olarak hayat standartlarının yükseldiği, bireyin bedeni üzerinde daha çok kontrol sahibi olduğu bir dönemde eşitlik taleplerinin yeterli olmadığını anlayan feminist hareket radikal, yeni sol kanat ve post-modern olan bir tavırla yapı-bozumculuğu ve farklılıkçılığı talep etmeye başlamıştır. Kadının ikincil statüsünün sorumlusu olarak önceden kapitalizmi gören bu feminist hareket, bu dönemde ataerkilliği hedef göstermektedir (Donovan, 2014: 265). İkinci dalga olarak bilinen bu feminist hareket Carol Hanish’in “Kişisel olan politiktir!” sloganıyla da anlaşıldığı üzere dikkati özel alana ve özel alandaki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine çekti (Kolay, 2015: 8). Ortadoğulu Müslüman bir kadının Avrupalı Yahudi siyahi bir kadınla daha çok özel alandaki benzer deneyimleri üzerinden adına “kız kardeşlik (sisterhood)” dedikleri dayanışma ilişkisi kurabileceğinin mümkün olduğu ideolojiyi savundular. Özel alan içindeki iktidar ilişkileri eşitsizlikleri üretmekteydi ve sosyalizasyon süreçleriyle meşrulaştırıp nesiller arası devamlılığını sağlamaktaydı. Beraberinde 1969’da New York’ta, 1970’te Oxford’da düzenlenen kadın kongrelerindeki taleplere bakıldığında kürtaj hakkı, doğum kontrolü araçlarına kolay erişebilirlik, çocuk bakımı gibi talepler etrafında şekillenmiştir. Yine dönemin öne çıkan iki eseri Simone de Beauvoir’ın (2010) “İkinci Cins (Le Deuxieme Sexe)” ve Amerikalı Betty Friedan’ın “Kadınlığın Gizemi (The Feminine Mystique)” adlı eserlere baktığımızda bu taleplerin vurgulandığı görülmektedir (Ecevit, 2011: 66).

1980’lerde ise feminist hareket, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki farka indirgemeci bir şekilde bakan kendinden önceki ikinci dalga feministleri eleştirdi. Hem

psikanalizci hem de yapısökümcü bakış açısıyla kadının toplumsal hayattaki konumunu yeniden değerlendirildi (Aktaş, 2006: 9). Üçüncü dalga olarak bilinen bu yeni feminist hareket ikinci dalga feminist hareketin birinci dalganın devamı olduğu konusunda eleştirerek cinsiyet odaklı makro bakış açısıyla inşa edilen feminist yaklaşımın yereldeki sınıf ayrımı, ırk ayrımı gibi sorunları görmekte yetersiz kaldığını savunmaktadırlar. Batı merkezci etnosantrik makro ve indirgemeci bir bakış açısından ziyade batı dışından mikro bakış açısıyla (interseksiyonalist teori, postmodernist ve postyapısalcı feminist teoriler, post- kolonyal feminist teori, Siyahi Feminizm, İslamcı Feminizm vs.) bakıp kimliksel farklılıkları daha çok vurgulamaktadırlar (Özüdoğru, 2018: 310). Böylelikle araştırmamın çatı bakış açısını oluşturan kesişimsel yaklaşıma giden yolun düşünsel temelleri atılmaktadır.

20. yüzyıl sonlarına geldiğimizde ABD’de doğan tartışmalarla zirve yapan üçüncü dalga feminist hareketle birlikte kadınlar arasında kimliksel farklılıkların öne çıkması “feminizmin ölümü”, post-modern ve post-yapısalcı teorilerden etkilenen “post-feminizm” gibi tartışmalara vesile olmuştur. 1990’lı yıllarda LGBT içindeki tartışmalardan ikilikçi cinsiyet tasniflerine karşın yeni cinsiyet tasnifleri yapmak için “Queer Teori” ortaya çıkmıştır. Queer Teori’yle de farklılıklar vurgulanmıştır (Avcil, 2020: 1300-1302). Böylelikle “Kesişimsellik ve Yeni Feminist Tartışmalara Doğru” başlığında anlatılacak kesişimsellik ve yeni feminist tartışmalara zemin hazırlanmış oldu.

2000’lere gelindiğinde ise kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla sosyal medyanın sosyal ağların her geçen gün günlük hayata daha da sirayet ettiği görülmektedir. Bu dönem dördüncü dalga feminist hareket olarak geçmektedir. Dijital platformlarda cinsel taciz ve cinsel saldırılara tepki olarak “#metoo” gibi hashtag hareketlerinin, viral videoların öne çıktığı feminist muhalefetin sosyal medya aracılığıyla eylemlerine görünürlük kazandırdığı dönemdir (Gedik, 2019: 302).

Yapılan araştırmalar neticesinde dünyada AB, BM (Birleşmiş Milletler), OECD (Avrupa Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Teşkilatı), Avrupa Konseyi, CEMR (Uluslararası Para Fonu) gibi birliklere bağlı üye ülkelere genel olarak kadının eğitim, sağlık ve iş alanında güçlendirilmesiyle eşitsizliklerin ortadan kaldırılması için yatırımların yapılmasına yönelik birçok yasal metin olduğu görülmektedir. Fakat bu metinlerdeki ortak eksiklik “kadının mekânla ilişkisi”nin göz ardı edilmesi üzerine

kamusal mekânda yaşadığı toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin görünürlük kazanmaması olmaktadır (Cumur ve Deniz Topçu, 2022: 114). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği; “kaynakların ayrılması ve kullanımında, hizmetlerin elde edilmesinde, bireylerin cinsiyeti nedeniyle ayrımcılık ile karşı karşıya olması” durumunda ortaya çıkan eşitsizlik olarak tanımlanmaktadır (Nalbant ve Korkmaz, 2019: 169-172). Fakat tüm bu süre içerisinde kesişimsellik günümüze değin tartışma konusu olmaya devam etmiştir.

1.6. Kesişimsellik ve Yeni Feminist Tartışmalara Doğru

Kesişimsellik, “ırk, sınıf ve cinsiyet” gibi günlük hayattaki otorite ilişkileri içerisinde birbirlerini kesen kategorileri bir çözümleme aracı olarak araştırıp ortaya çıkarıp tanımlayan bir yoldur. Ayrıca kesişimsellik, birbirleri üstüne yapılandırılmış bu kategorilerin mevcut otorite ve iktidar ilişkileri içinde birbirlerinden bağımsız olmadıkları gibi birbirlerini desteklediğini ve beslediğini savunmaktadır (Hill Collins ve Sırma, 2023: 19-20).

Bir bakış açısı olarak kesişimselliğin kökeni 1800’lerde çeşitli siyahi kadınların karşı karşıya kaldıkları kendilerine özgü iktidar biçimlerini anlatırken kurdukları ifadelerde, 1970’lerde ise çeşitli siyahi kadın feministlerin çoklu hegemonik iktidar biçimlerinin birbirlerine eklemlenmesini anlattığı çalışmalarda, Chicana feministlerinin, lezbiyen ve transların aktivist hareketlerinde görülmektedir. Fakat kavram olarak kesişimsellik ilk olarak 1989 yılında bir Amerikalı siyah feminist hukukçu olan Kimberle Crenshaw’ın siyahi kadınların çifte dezavantajlı konumunu hukuk davaları örnekleri üzerinden göstermeye çalıştığı renkli kadınların⁴ deneyimlerinin salt ne sınıf temelli feminist söylemlerle ne de anti ırkçı söylemlerle açıklanamayacağını tartışmaya sunan “Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics” adlı makalesinde kullanıldı. Kesişimsellik üzerine tartışmalar daha eski tarihlere dayansa da 2000’lerdeki akademi içerisindeki feminist tartışmalarda popüler tartışma konusu haline gelmiş beraberinde kavramsal, analiz ve teorik boyutuyla tartışılmıştır. Kesişimsellik üzerine

⁴ İngilizcesi “women of color” olan renkli kadınlar tabiriyle batılı ayrıcalıklı sınıfın dışında kalan ve beyaz olmayan kadınların deneyimleri ile siyahi, Latin Amerikalı, doğulu, Asyalı vb. kadınların deneyimleri arasındaki farka işaret edilmektedir. Bu ifade ilk olarak 1970’lerde ABD’deki Afro Amerikalı kadınlar ve Chicana kadınları için kullanılmıştır (Hooks, 2016).

olan tartışmalarda ilk zamanlarda çoklu dezavantaj konumunda olan kadınların çoklu deneyimlerine odaklanırken günümüzde ise bu tartışmaya ek olarak sahip olunan kimliklerin karmaşık ve birbirleriyle ilişkisel biçimde çoklu olarak inşa edildiği üzerine tartışmalar yürütülmektedir. Bu yaklaşım teorik tartışmalarda yerini alsa da politik feminist hareket içinde de yeni bir kapı aralamıştır (Kocadost, 2021; Özkazanç, 2017: 25). Nash'a (2011) göre kesişimselliğin üç döneme ayrılıp incelenmesi teorik açıdan anlaşılması bakımından önemlidir. İlk dönem 1968-1987 yılları arası siyah feminist örgütler tarafından kesişimselliğin geniş çapta çoklu marjinalleşme olarak ifade edildiği dönem, ikincisi 1988-1990 yılları arası Kimberle Crenshaw'ın eserleriyle kesişimsellik kavramının doğuşu ile kurumsallaştığı dönem ve üçüncüsü ise 1999'dan Nash'ın yazıyı kaleme aldığı dönemi de içine alan siyah feminizmi ve kesişimselliğin bir aradalığını belirten hip-hop feminizmi dönemidir (Nash, 2011: 448).

1968-1987 yılları arası dönem olan kesişimselliğin ilk döneminde geniş destek kitlesi olan sosyalist devrimin salt ırkçılık karşıtı ve salt feminist bir devrim olmadığı siyah feministler tarafından anlaşıldı. Siyah feministler daha önceden cinsel baskının ırk, milliyet, yaş, din, etnik köken ve içinde bulunduğu sınıfla kesişimini göz ardı edildiğini kabul ettiler ve bilhassa siyah lezbiyen feministlerin deneyimleri üzerine eğildiler (Nash, 2011: 453). Birden fazla tahakkümün kesişim noktalarının belirlediği siyah kadınların sosyal konumları, siyah kadınların deneyimleri üzerinden somutlaştırıldı ve siyah kadınlar için feminist parametreleri dikkate alan “ev”⁵in tahayyülü edilmeye çalışılmıştır (Nash, 2011: 451-452).

1988-1990 arası ikinci dönemde ise; 1989 yılında Kimberle Crenshaw kesişimselliği icat etti. Ardından Patricia Hill Collins “Black Feminist Thought” çalışması içinde ırk ve cinsiyetin nasıl kesiştiğini analiz etmek için farklı bir yaklaşım geliştirerek siyah feminizmin “entelektüel bir gelenek” olduğuna dair statüsünü pekiştirdi. Bu iki çalışmanın ardından kesişimsellik siyah feminist çalışmalar içerisinde temel kavramlardan biri haline geldi (Nash, 2011: 455). Yine bu dönemde siyah feminizm Afro-Amerikan Çalışmaları ve Kadın Çalışmalarının kurumsallaşmasına paralel bir şekilde kurumsallaşmış beraberinde kesişimsel bakış açısının gelişmesiyle birlikte siyah

⁵ Kaynaklarda İngilizce “homeplace” olarak geçmektedir (Nash, 2011: 455).

feminizmin kurumsallaşmasını da kaçınılmaz hale getirmiştir. Bu kurumsallaşma ikinci dönem için ‘hayatta kalma teorisi’ olarak anılan siyah feminist hareket dönüşürken kesişimselliği de dönüştürmesiyle kesişimselliği kadın çalışmalarının şimdiye kadar yaptığı en önemli entelektüel bir ürün haline getirmiştir (Nash, 2011: 456).

1999’lara geldiğimizde ise üçüncü dalga siyah feminizmi içerisinde ABD’de ırk ve sınıfa dair eleştirel mesajlar içeren siyah popüler kültürünün etkin olduğu görülmektedir. Üçüncü dalga siyah feminizminin bir alt dalı olan hip-hop feminizmi, siyahi kadınların deneyimlerini incelerken siyahi popüler kültürün bir biçimi olan hip-hop’u kullanmıştır. Hip-hop feminizmi, siyahi kadınların Amerikan ana akım içinde karşılaştıkları birden çok otorite ilişkisinin birbirinden nasıl ayrılabilceğini anlamaya ve açıklamaya çalışmıştır. Aynı zamanda siyahi kadınlara devlet, eril güç, beyaz hakimiyet ve bazen de siyah erkekler tarafından uygulanan şiddeti vurgulamıştır (Nash, 2011: 464-465). Kesişimsellik, hip-hop’un temsiliyetlerinin stratejilerini, anlamlarını ve onun etkisiyle kurulan sosyal ilişkilerin sonuçlarını anlamak için siyah feministlerin görünmez siyahi kültürel üretimini açıklamak için bir temeldir (Nash, 2011: 467).

Çifte dezavantajlılık konumunu oluşturan kimlikleri ilk ifşa edenlerden Bell Hooks (2016) gibi feministler dönemin feminizmi geliştikçe eril düşünce kalıplarının sadece erkekler tarafından benimsenmediğini ortaya koydu. Bunun üzerine erkek karşıtlığı üzerine anlayış geliştiren feminist ideolojilere ilgi azaldı. Kadınların kendi içlerindeki cinsiyetçi önyargılarla yüzleşip özeleştiri yaptığı bir hava hakim olmaya başladı. Fakat bundan önce ikinci dalga feministleri tarafından atılan “kız kardeşlik” ideolojisi kadınların birbirleriyle eril rekabet içerisinde olduğu anlayışı altında tekrar sorgulandı. Kız kardeşlik mücadelesi hala önemliydi fakat önce üst sınıftan kadınların diğer kadınlar üzerindeki iktidarının yok edilmesi gerekiyordu. Bu dönemde çağdaş feminizmin ilk dönemlerindeki hakim sınıf tartışmaları ve devamında yürütülen ırk tartışmalarına bakış değişmişti. Sınıfsal ayrıcalıkları olan kadınlar bireysel olarak kürtaj hakkına erişebiliyorken ekonomik ayrıcalıklara sahip olmayan kadınlar ulaşamıyordu. Kürtaj, sınıfsal ayrıcalıklı beyaz kadınlar tarafından istenmeyen gebeliğin yol açtığı acıyla talep edilirken ayrıcalıksız kadınlar kürtaj konusunda seçeneksizdiler. Çünkü üreme hakkına erişebilirlik ekonomik statünün yanı sıra yaş ve sahip olunan ırkla ve getirdiği kültürel normlarla da yakından ilgiliydi. Nitekim bu düşünce cinsiyetin karmaşık bir şekilde kesişimsel olduğu fikrini ifade eden siyah feminist düşüncenin tarihsel

bağlamını da oluşturur. Irk ve sınıf cinsiyeti şekillendirir ve derin ilişkisellik içinde çalışır ve bu eşzamanlılık cinsiyet, cinsellik, ırk, ulus ve sınıfın kesişimselliğinin temelini destekler (Brewer, 2020).

Kesişimsellikle feminist harekette birlikte ele alınan iktidar ilişkileri içerisinde ortaya çıkan karmaşık kimliklerin yapısı açıklanmaya çalışılmıştır. Fakat sonraları kesişimsellik, feminist tartışmalarda sınıfsal kimliklerin öne çıkmasını o kadar çok eleştirmiştir ki yine kesişimsellik beraberinde devam eden tartışmalarda sınıfsal kimliklere diğer kimlikler kadar yer ayırmadığı için ayrıca eleştirilmiştir (Kocadost, 2021). Bu çalışmada kesişimsellik yaklaşımıyla yapılan önceki tartışmalardaki yanılgılar özenle ayıklanmış ve bilhassa kaçınılmaya özen gösterilmiştir. Kesişimsellik yaklaşımı Türkiye’deki çifte dezavantajlılığa sahip kadınların karmaşık ve çoklu kimliklerinin yapısını açıklamak için en uygun yol olarak görülmüştür. Türkiye’de yaşayan çifte dezavantajlılığa sahip kadınlardan bahsedildiğinde akla gelen ilk kadınlar göçmen siyahi kadınlar olmaktadır. Bu yüzden göçmen siyahi kadınların kadın kimliği toplumsal cinsiyet ideolojisi teması altında tartışılmıştır. Hemen ardından göçmenlik kimliğinin tartışılması için zemin hazırlanmıştır.

2. BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET, GÖÇ VE KENT İLİŞKİSİ

Göç günümüzün en temel sosyolojik konularından birisidir. Nitekim bu çalışma daha çok toplumsal cinsiyetin yarattığı kırılmalıkların kentsel ve mekânsal fırsatlara erişim olarak tasarlanırsa da temelde siyah/göçmen kadın kimliği üzerinden bu kırılmalıklar ele alınmaya çalışılmaktadır. Dolayısıyla birbirine eklenen kimliklerin yarattığı çoklu dezavantajlılığı anlayabilmenin yollarından biri bu kimlikleri hem birbiriyle ilişkili hem de ayrı tartışmaktır. Dolayısıyla göç meselesini ayrıntılı bir şekilde irdelemek çalışmanın amacı dışında olmakla birlikte siyah/kadın/mülteci kimliğini anlamın yollarından biri de kısaca meseleye değinmektir.

2.1. Bir Sosyolojik Olgu Olarak Göç

İnsanların doğup büyüdüğü ve çeşitli şekillerde aidiyetlik geliştirdiği, sosyal, ekonomik ve kültürel sermayesini oluşturduğu ya da oluşturmaya çalıştığı toplumsal yapıdan ve coğrafyadan göç etmesi birtakım zorlukları da beraberinde getirmektedir. Göçler her zaman kaynaktan hedefe doğru gerçekleşmektedir. Kaypak'a (2017: 1597) göre göçler; sosyo-ekonomik, eğitim, sağlık gibi hizmetlere daha kolay erişim, doğal afetler, kıtlık, savaş, terör vb. sebepten kaynaklı yapılabilmektedir. Bu nedenlere ek olarak Odabaş'a (2007) göre ise ekonomi, toplumsal, siyasi fırsatlar ya da kısıtlılıklar da bu nüfus hareketlerinin sebeplerindendir. Aynı zamanda bu nüfus hareketleri hem göçülen ülkede hem de göç edilen ülkede birçok açıdan etkilere sebep olmaktadır. Amaçlarına göre göçler ikiye ayrılır. Bunlar; ekonomik amaçlı ve ekonomik amaçlı olmayan göçlerdir. Genel olarak göçlerin temel nedeni ekonomiktir. Savaş, politik baskılar, doğal kaynaklara erişim güçlüğü, temel ihtiyaçlara erişim güçlüğü, töre, gruplar arası anlaşmazlıklar sonucu sürgün gibi zorunlu ve zoraki göçler ekonomik olmayan göçlerdir (Adıgüzel, 2016: 46). Fakat dinlence, ziyaret, tedavi, seyahat amacıyla yapılan yer değiştirme hareketleri göç ile karıştırılmamalıdır. Çünkü göçler, uzun mesafeler arasında, toplumsal ve coğrafi çevrenin değişmesine olanak tanımaktadır (Adıgüzel, 2016: 18).

Uluslararası göç; göçmenin içinde yaşadığı ulus-devletin dışına başka bir ulus-devlete doğru gerçekleştirdiği göçü ifade eder. Yani daha geniş bir tanım için Faist'in (2003: 50-53) ifade ettiği üzere, "çok sayıda bağ ile çok sayıda ulus-devlet içindeki iki ya

da daha çok konumu ve hareket edenlerle kalanlar arasındaki çeşitli bağlar özetleyen, çok boyutlu ekonomik, siyasi, kültürel ve demografik bir süreçtir.”

Tetikleyen unsurlarına göre göçler; gönüllü ve zorunlu göçlerdir. Gönüllü olarak yapılan göçte birey kendi hür iradesiyle göç kararını verir. Zorunlu göçte ise göç kararı bireylerin kendi arzusuna bağlı değildir. Zorunlu göç, bireylerin çevresinde yaşanan savaş, doğal afet, insan ticareti gibi durumlarda bireylerin can güvenliklerinin direkt tehdit altında olması durumunda başka bir ülkeye sığınma talebinde bulunmasıyla gerçekleşir (Şeker ve Uçan, 2016: 201). Fakat bir de göçmenleri göç etmeye iten zorunlu göçün dışında, gönüllü ve zorunlu göç arasında bir kategori daha var: Zoraki göç. Petersen tarafından kavramsallaştırılan zoraki göç, zorunlu göçten farklı olarak göç etme kararında az da olsa söz sahibidir. Zoraki göçte birey doğrudan hayati bir tehdit altında kalmasa da göç etmesi için sosyal bir zorlanmaya maruz kalmaktadır. Örneğin; Nazilerin, Yahudiler göç etsin diye ürettikleri politikalar ve eylemler sonucunda ortaya çıkan göç hareketleridir (Çağlayan, 2006: 75-76).

Göçün süresine göre geçici ve kalıcı yer değiştirme hareketleri olarak ayrılır. Geçici göçte; belirli bir süre konakladıktan sonra geri dönmek üzere yapılan bir amaç doğrultusunda yapılan göçlerdir (IOM, 2009: 33). Göçmenin göçe çıkış ve geri dönüş zamanı bellidir. Kalıcı göçler, yerleşme amacıyla yapılan uzun süreli göçlerdir. Göç edilen ülkede daimi ikamet edilmesi ve genellikle aile ile yeniden birlikte yaşama amacıyla yapılan yer değiştirme hareketleridir (Adıgüzel, 2016: 6).

Sürekliliğine göre ayrılan göçler, düzenli/düzenlenmiş ve düzensiz /düzenlenmemiş göçler olarak ayrılmaktadır. Şeker ve Uçan’a (2016: 201) göre düzenli göç; kaynak ülkeden göçe dair tüm hukuksal düzenlemelere uygun bir şekilde ayrılıp hedef ülkeye yine hedef ülkenin göçe dair tüm hukuksal düzenlemelerine uygun bir şekilde göç etmesine denir. Bir diğer deyişle birey tüm göç süreci boyunca kaynak ve hedef ülkelerdeki göç yasaları tarafından koruma altındadır. Fakat düzensiz göç böyle değildir. Yılmaz’ın (2014: 1687) da belirttiği gibi; göçün zamanı, göçmenin toplumsal yapısı ve refah düzeyi, göçmenlerin nüfus hacmi gibi göçü yasal bir zemine oturtup göçmeni koruma altına alacak özelliklerin değişken olmaları bakımından öngörülemezliği söz konusudur. Düzensiz göçlerde hedef ülkeye ulaşma, kendi içinde üç türe ayrılır. Bunlar; transit, mekik ve sığınmacı göçleridir. Transit göç; kaynak ülkeden

hedef ÷lkeye göç etme sürecinde transit ÷lkede geçici olarak kalınması durumunda transit ÷lke tarafından gör÷nen halidir. Türkiye'ye yapılan uluslararası göç hareketleri çoğunlukla AB ÷lkelerini hedef ÷lkeler olarak alan transit göç hareketleridir. Bu da Türkiye'yi bu göç hareketleri içinde transit ÷lke yapmaktadır. Mekik göçü ise belirli bir süre içerisinde tekrarlayan bir biçimde belirli bir ÷lkeye gidip geri dönme hareketleri şeklinde gerçekleşen göçlerdir. Mesela Doğu ÷lkelerinden bir göçmenin, AB ÷lkelerine 6 aylık turist vizesi ile gidip kayıtsız bir şekilde ucuz iş gücü olarak çalışıp para biriktirip geri dönmesi ve bir süre sonra yine aynı hareketi tekrarlaması mekik göçlerine örnek oluşturur. Mekik göçlerini genellikle geride çocuğunu bırakmış kadın göçmenlerin yaptığını söyleyebiliriz. Sığınmacı göçleri ise; ÷lkesinden çeşitli nedenlerle zorunlu olarak göç etmek durumunda kalan göçmenlerin kaçak başka bir ÷lkeye sığınmacı olarak başvurması üzerine gerçekleştirdikleri göç eyleminin hedef ÷lke gözünden tanımlandığı halidir (Yılmaz, 2014: 1689).

Son yerleşim yerine göre ayrılan göçler; transit ve yerleşik göçlerdir. Transit göçmen; son yerleşim yerine göre transit ÷lkeden hedef ÷lkeye gitmeyi bekleyen göçmenin son olarak yapmış olduğu göçtür. Yerleşik göç ise; son yerleştiği ÷lkenin hedef ÷lke olduğu yani başka bir yere göç etmeyi planlamadığı göçe denilmektedir (Yıldız, 2017: 11). Göç olgusu nedenleri ile çok boyutlu tartışılması gereken sosyolojik bir konudur. Her bireyin göç deneyimi ve bu deneyimin dayandığı neden değişebilmektedir. Dolayısıyla farklı göçmen grupların ÷lkelerinden göç etme nedenleri ve hikayeleri derinlemesine irdelenmesi gereken konular arasındadır.

2.2. Göçmen, M÷lteci, Sığınmacı Tanımı

Göçmen, m÷lteci ve sığınmacı kavramları göçle ilgili başlıca kavramlardır. Birbirlerinden farklı anlamlar taşımalarına rağmen birbirleriyle sıkça karıştırılan kavramlardır. Bu da göçe ilişkin düşünce ve yargıların anlaşılmasını güçleştirmektedir. Bu yüzden göçmen, m÷lteci ve sığınmacı kavramlarının tanımlanması ve birbirleri arasındaki benzerlikler ve farklılıklara yol açabilecek nüansların belirtilmesi, kavramların kendine has yapısının kavranması açısından çok önemlidir.

Genel geçer bir göçmen tanımı bulunmamakla birlikte halk arasında göçmen denilince gönüllü bir şekilde göç eden kişi anlaşılmaktadır. Adıg÷zel'e (2016: 4-5) göre göçmen; gönüllü bir şekilde kişisel ve/veya ailesine daha iyi koşullar sunmak amacıyla

yer değiştiren kişidir. Birleşik Milletler ise göçmeni; göç etme nedeni, g eyleminin iradeye bağlı bir şekilde gerçekleşip gerçekleşmediği, g güzergahı, gn srekliiliği gibi değişkenlerden bağımsız olarak kendi ülkesi dışında bir ülkede g sonucunda gidip bir yıldan fazla yerleşik bir durumda olan kişi olarak tanımlamıştır. Bu tanımdan hareketle, tatil veya iş amacıyla kısa süreliğine seyahat edenler bu statünün dışında görülmektedirler (IOM, 2009: 37).

Mülteci; BMMYK (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği) tüzüğüne uygun ve Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin tanımladığı ya da mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin 1967 protokolü ülkelerinde yerleşiklik durumundan ve bu ülkelerce mülteci olarak tanınıp tanınmadığından bağımsız olarak, BM'nin verdiği statüyle BMMYK korumasında olan kişidir (IOM, 2009: 64-65). 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin⁶ 1A(2) ve 1967 Protokolü'nn⁷ 1. maddesine göre ise mülteci; soy, dini aidiyet, vatandaşlık veya politik duruşu gibi sebeplerden dolayı "haklı bir zulüm korkusu" ile ülkesini terk edip ülkesinin hizmetlerinden yararlanmak istemeyen bütün şahıslardır. Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü'ne benzer olarak 1969 Afrika Birliği rgt(OAU) Sözleşmesi'ne göre mülteci ise; savaş, işgal, sömürgecilik, yaşanılan ülke içerisinde hayati tehdit içerecek birtakım olayların varlığı gibi sebeplerle başka bir ülkeye sığınmak zorunda kalan herkeştir (Barkın, 2014; IOM, 2009: 65).

1948 yılında imzalanmış Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin⁸ 14. Maddesine göre "Herkes zulüm karşısında başka ülkelerde sığınma talebinde bulunma ve sığınma olanağından yararlanma hakkına sahiptir" ibaresi yer almaktadır. Yani sığınma bir insan hakkıdır. İnsanları da hayatları tehdit altında olduğunda ülkelerini terk edip başka bir ülkeye mültecilik başvurusunda bulunmaktadırlar. Bu süre zarfında mültecilik başvurusu sonuçlanana kadar yine başka bir ülkede sığınmacı statüsünde

⁶ 1951 Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme için bknz. <https://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf>

⁷ 1967 Mültecilerin Statüsüne İlişkin Protokol için bknz. <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/yonetmelikler/Sozlesmeler/MULTECILERIN-HUKUK-STATUSUNE-ILISKIN-1967-PROTOKOLU.pdf>

⁸ 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi için bknz. <https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/10122019101449insanhaklaribeyannamesi.pdf>

konaklamaktadırlar. Sığınmacı; kendi ülkesinde hayati tehdit altında olan bireyin zorunlu ya da zoraki göçü ile güvenlik amacıyla başka bir ülkeye mültecilik statüsü için başvuruda bulunup başvuru sonucu açıklanana kadar başka bir ülkede bekleyen veya başvuruda bulunmak üzere olan ve o ülkeye sığınan kişidir (IOM, 2009: 74).

2.2.1. Türkiye’ye Uluslararası Göç ve Uydu Kentler’in Ortaya Çıkışı

Türkiye, tarihi boyunca göç alan bir ülke olmuştur. Birleşmiş Milletler’in(BM) yayınladığı Uluslararası Göç Örgütü’nün (2022) raporuna göre 2020 yılından itibaren dünyada 281 milyon göçmen bulunuyor. Bunların neredeyse yarısı kadın göçmenlerden oluşuyor (%49,4). Meksika’dan Amerika’ya yapılan göç hareketliliğinden sonra en yoğun Suriye’den Türkiye’ye göç hareketidir. 2020 yılında çoğunluğu Suriyeli olmak üzere 3,6 milyon mülteci ile Türkiye, dünyada mülteci nüfusu en fazla olan ülke statüsündedir. Bu göç trafiği Türkiye’ye kontrol, gözetim, denetim için hukuksal önlemler alma zorunluluğu getirmiştir. Türkiye’nin günümüzdeki göç hareketliliği ile ilgili hukuksal temelini 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü oluşturmaktadır. Buna göre Türkiye sadece Avrupa’dan gelen göçmenleri “mülteci” statüsü altında koruma sorumluluğu altındadır. Fakat Türkiye, “mülteci” statüsünde bulunmayan göçmenlere karşı da sorumluluk altındadır. Suriye başta olmak üzere Afgan, Irak, İran ve Somali’den ciddi sayıda göç aldığı için 2013 yılında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu(YUKK)’nu ve 2014 yılında Geçici Koruma Yönetmeliği(GKY)’ni yürürlüğe koymuştur. YUKK ve GKY ile Avrupa dışından gelen göçmenlere geniş haklar sağlanırken YUKK’nin 62. Maddesine göre söz konusu göçmenlere “şartlı mülteci” statüsü verilmektedir. Ayrıca gelen göçleri kontrol ve denetim altına almak için 2015 yılında Göç İdaresi Genel Müdürlüğü(GİGM) kurulmuştur. Mülteci statüsü üzerine karar mercii GİGM’dir. Suriyeliler hariç tüm şartlı mülteciler ve GİGM ve BMMYK ile “uluslararası koruma altındaki mülteciler/sığınmacılar” hedef ülkeye mültecilik başvurusu sonuçlanana kadar Türkiye’yi transit ülke olarak kullanma hakkına sahiptirler. Türkiye, Cenevre Sözleşmesi’nin 33. Maddesi gereğince sığınmacıları geri göndermemek ve BMMYK ile İçişleri Bakanlığı tarafından belirlenmiş “bazı metropollerin” yanı sıra “uydu kentler” adı verilen yerlerde yaşamlarını sağlayabilmeleri için insani koşullarda ve yaşamsal olanaklardan dışlanmadan konaklamalarını sağlamak zorundadır. Uydu kent sınırları dışına kayıtsız olarak çıkmaları durumunda BMMYK tarafından mültecilik başvuruları reddedilip kaynak ülkeye geri gönderilirler. Fakat hedef ülkelere mültecilik

başvurusunda bulunan sığınmacıların sayısı giderek artmaktadır. Buna bağlı olarak Türkiye’de -geçici de olsa- konaklayan mültecilerin sayısı da artmaktadır (Coşkun vd., 2022: 23-24; Kahya Nizam, 2014: 4082-4084). Bu durum farklı kavramsallaştırmaları ve göç politikalarını beraberinde getirmiştir. Nitekim uydu kent kavramı da bunlardan biridir.

Uydu kent uygulaması; uluslararası olarak göçle gelen sığınmacı ve mültecilerin Türkiye’de yaşadıkları süre boyunca konaklamaları için yer tesis edilmesi için yapılan düzenlemelere denmektedir. İlk olarak Sovyetlerin dağılmasıyla 1950 ve 1980 yılları arasında Türkiye’ye 20 bini aşkın göç hareketleri üzerine BMMYK ile görüşülerek 1950’de çıkarılan 5683 Sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkındaki Kanunu’nun 17. maddesi ile uygulanmıştır. 90’lardaki giderek artan göç hareketleri üzerine 2014’e kadar yürürlükte kalacak olan ilk sığınma yönetmeliği olan 1994 Yönetmeliği yürürlüğe konulmuştur. Bu yönetmelikle birlikte sığınmacılar ve mülteciler, İçişleri Bakanlığı’nın uygun gördüğü misafirhanelerde veya konaklamaları aracılığıyla belirlenmiş yerlerde serbest ikamet edebilir. Serbest ikamet 2006 Sığınma Yönetmeliği’nin 5. Maddesinin d bendinde ve 2013 yılında çıkarılan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’na dayanarak İçişleri bakanlığınca belirlenen içerisinde sığınmacıların statüleri sonuçlanana kadar serbest fakat zorunlu olarak ikamet edebileceği Burdur’un da içinde olduğu 63 kente yerleştirilmesi kararı uygulanmaya başlanmıştır (Nizam, 2014: 4089-4091).

2.3. Göç ve Toplumsal Cinsiyet

Günümüzdeki uluslararası göç hareketlerine bakacak olursak göçmenlerin yarısını kadınların oluşturduğunu görürüz. Fakat göç literatürü incelendiğinde erkek göçmenin gözünden anlama çabaları 90’lar gibi yakın tarihlerde değişmiştir. 90’lardan sonra ise göçe çok boyutlu olarak bakan çalışmaların artması üzerine Castles ve Miller (2008: 13) tarafından “göçün küreselleşmesi”, “göçün hızlanması”, “göçün farklılaşması” “göçün kadınlaşması” vb. eğilimler ortaya konulmuştur. Göçe toplumsal cinsiyet boyutuyla bakan çalışmaların da çeşitlenmesiyle “evlilik göçü”, “bağılantılı göç”, “yoksulluğun kadınlaşması” vb. ifadeler ve kavramlarla zenginleşmeye devam etmiştir (Buz, 2009: 47).

1980’lerden sonra göç çalışmaları içinde kadının önceki araştırmalardaki erkeğe bağımlı olarak ele alınmasının aksine toplumsal ve fail bir özne olarak girmesini Lutz

(2010: 1649-1651) dört aşamaya ayırmıştır: ilki erkek göçmeni tek örneklem grubu olarak görmenin normal kabul edildiği dönemde Ernest George Ravenstein'in 1885'te 7. maddesi "Kadınlar erkeklerden daha fazla göçmendir" ibaresi yer alan göç yasalarını önermesi üzerinden geçen yüzyılın ardından yeniden keşfedilen "göçmen kadın"ın göçe geç dahil edilmesinin telafisi giderilme çabasıydı. İkincisi, kadını odak alan göç araştırmalarının daha da artması sonucunda 1980'lerin ortasından itibaren üçüncü aşamada kadın çalışmalarındaki gelişime bağlı olarak göç literatüründe siyahi feministlerin etkisiyle "ötekilik" üzerinden sosyal, ekonomik, siyasal eşitsizlikler tartışılmaya başlandı. Göç literatürüne kesişimsellik yaklaşımının daha fazla nüfuz ettiği bir aşamadır. Ve son olarak dördüncü aşamada ise 90'ların ortasından itibaren toplumsal cinsiyet ideolojisi ağırlıklı bakış açısı yaygınlaşmıştır. Göç, salt cinsiyet rolleri üzerinden ziyade toplumsal roller üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır. Castles ve Miller'ın (2008: 230) kadın göçmenlerin erkek göçmenlerden sayıca fazla olduğunu araştırmalarıyla destekleyerek dikkatleri emek göçü kapsamında "göçün kadınsılaşması/feminizasyonu" kavramına çektiler.

Göçmenlerin göç etmeye karar verme süreçleri, daha önceden göç etmişse sosyalizasyon, göç süreci deneyimleri ve gelecekte beklenmesine göre değişkenlik göstermektedir. Göçmen kadınları zayıf, bağımlı, aciz gören bakış açılarının aksine kadınların da sosyal ağlarla örülmüş destek mekanizmalarıyla pekala göç ile ilgili radikal kararlar alabilecek, planlar yapabilecek ve kendi ilişki ağlarını oluşturabilecek cesarete sahip olduğu görülmektedir. Uluslararası göç ve kadını birlikte ele alan çalışmalara baktığımızda kadınların göç deneyimlerinin birbirinden bir hayli farklı olduğunu görebiliriz. Göç hareketi içerisindeki kadınlar medeni durumu, yaşları, yapmakta olduğu göçün türü, göç kararına katılımı, adaptasyon süreçleri, formel ya da enformel olarak yardım alıp almadığı gibi deneyimler bakımından çeşitlenmektedirler (Buz, 2009: 47; Akis Kalaylıoğlu, 2014).

Göçün feminizasyonu beraberinde göçmen kadınların, enformel piyasa içinde ucuz iş gücü olarak görülmesi toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini şiddetlendirmekle beraber emek, kamusal alandan izole olmasına hatta sosyal haklardan yoksun bir şekilde sınır dışı edilme korkusuyla yaşamalarının önünü açmaktadır (Coşkun vd., 2022: 18; Kurdoğlu, 2011: 118).

Göçe iten etkenlerin ilk sebebi yoksulluktur. Göçmen kadınlar daha iyi yaşam olanakları için kentlere göç ederler. Kentlere göç eden kadınlar, kentlerde hali hazırda bir sorun olan “kent yoksulluğu” kavramı ile karşı karşıya kalmışlardır. Kent yoksulluğunu sırtlamış kadınların artmasıyla “yoksulluğun kadınlaşması” kavramı tartışmalarda yerini almıştır. Buna göre kadınlar, kent yoksulluğunun yükünü çeken özneler olarak tanımlanmaya başlanmıştır (Kaypak, 2014: 351; Kurdoğlu, 2011: 118). Fakat kadınların göç etme nedeni, sadece yoksulluk değildir. Boşanma, geldikleri ülkede yaşanan savaş, kıtlık, toplumsal cinsiyet eşitsizliği sebebiyle aile ve toplum baskısı, eğitim olanaklarının yetersiz ve eşitsiz ulaşımı, yetersiz sağlık hizmeti vb. nedenler de imkanların daha iyi olduğu başka bir ülkeye sığınmak istemelerinin önünü açmıştır. Erkeklerden farklı olarak kadınlar daha çok güvenlik tehdidiyle göç etmeye karar vermektedirler. Fakat güvenlik tehdidi göç edilen ülkeye varınca bitmez (Buz, 2020: 307-308). Göçmen kadınlar bu sefer de göç edilen kentte güvenlik tehdidiyle karşı karşıyadır. Göçmen kadınların yaşadığı korku ve endişeyle kentin sınırları onlar için yeniden çizilir ve kent içindeki hareketleri sınırlandırılır. Korku mekânlarının oluşmasına ön ayak olur. Bu sınırlamalar, 1992 yılında Avrupa Konseyi’nin de imzaladığı “Avrupa Kentsel Şartı” ile önlenmeye çalışılmıştır. Avrupa Kentsel Şartı; yerel yönetimleri “güvenli, temiz ve sağlıklı bir kentsel çevrede yaşama, konut edinme ve çalışma hakkı, sağlık, eğitim ve sosyo-kültürel etkinliklerden yararlanma hakkı, ulaşım ve dolaşım hakkı, yaşadığı yerleşime ilişkin kararlara katılma ve bunları denetleme hakkı gibi temel kentsel haklardan bir yerleşmede yaşayan tüm insanların cinsiyet, yaş, inanç, toplumsal, ekonomik, siyasal konum ve fiziksel ya da psikolojik engellilik durumlarına bakılmaksızın eşit olarak yararlanmasını sağlamakla yükümlü” tutmaktadır (Aktaş G., 2017: 141).

Sonuç olarak, uluslararası boyutta göçün yönetimi zorlaşmış ve ülkeleri daha fazla kontrol, gözetim ve disiplin sağlamaya itmiştir (Coşkun vd., 2022: 25). Bu da Türkiye’de bu araştırmanın örneklem grubu olan göçmen kadınların “gözetim nesnesi” olarak görülmesinin önünü açmıştır.

2.4. Türkiye’ye Sahra-Altı Afrika’dan Göç ve Siyah Kadın Kimliği

Sahra-altı Afrika’dan Türkiye’ye göçün kökenleri 16. yüzyıl Osmanlı Dönemi’ne kadar dayanmaktadır. Osmanlı’nın, Trablusgarp’ı işgaliyle Afrika’dan göç hareketleri başlamıştır. 16. yüzyıldan Birinci Dünya Savaşı’na kadar süren dönemde göç hareketi

zorunlu göç ile gelen işgal edilmiş yerlerdeki köleler ile “ticaret, haç, eğitim, diplomasi” vb. nedenlerle gelen dönemin özgür Afrikalılarından oluşmaktadır. 19. yüzyıla gelindiğinde en yoğun Afrikalı nüfusa sahip şehir İstanbul’dur. Bu nüfusun yarısı kadın olarak varsayılmaktadır. İstanbul’daki Afrikalılar direkt olarak Afrika’dan değil, Manisa, Karaman, Niğde, Antalya’dan kaçıp gelmişlerdir. Bu bilgilerden hareketle en yoğun Afrikalı nüfusun Ege Bölgesi’nde olduğu sonucuna ulaşılmaktadır (Şaul, 2015: 2-7).

Türkiye’deki eğitim hizmetlerine ulaşabilirliğin artması ve Türkiye’nin jeopolitik konumuna bakış açılarının iktisadi gelişmelere bağlı olarak değişmesiyle 21. yüzyılda Sahra-altı Afrika’dan Türkiye’ye göç, ilk olarak 1990’lı yılların sonlarına doğru Somalili üniversite öğrencileriyle hızlanmaya başladı. Şartlı mülteci olarak Türkiye’de yaşayanların nicel olarak çoğunluğu “1991’den beri merkezi devlet otoritesini kaybetmiş olan Somali”den gelmektedir. 2014 yılında BMMYK’nın Gerçekler ve Rakamlar bülteninde Somalili mülteciler toplam mültecilerin tahmini olarak yirmi de biri gibi çok az bir kısmını oluşturmaktadır. Mülteci rejimini fırsat görerek Türkiye’ye gelen Somalililerin, ticaret yapmak ya da iş bulup arkalarında kalan ailelerine para göndermek amacı taşıdığı görülmektedir (Şaul, 2015: 36-38). Mültecilere yönelik resmi istatistik sayısına bakıldığında ise yaklaşık 3,6 milyon kayıtlı Suriyeli mültecinin yanı sıra 320.000 kadar diğer uyruklardan olduğu tartışılmaktadır (UNHCR, 2024).

Afrika’dan Türkiye’ye göç teşebbüsünde bulunanların nispeten çoğunluğu erkek olsa da çalışma hayatı ve eğitime erişimin zorluğu sebebiyle geçmişe nazaran kadın göçmenlerin sayısı giderek artmaktadır (Aydın, 2017). Afrikalı göçmenler, Türkiye’de hem kültürel olarak farklılıklarından kaynaklı hem de ten renklerinin farklılığından dolayı toplumda daha görünür olduklarından daha fazla ayrımcılıkla karşı karşıya kalabilmektedir. Özellikle Afrikalı göçmen kadınların çoğu ırkçı ve cinsiyetçi şiddete maruz kalmaktadır (Keleş, 2015). Erkeklerin kadınları, beyazların siyahları, zenginlerin yoksulları ezdiği dünyada siyah kadınlar hem yoksul oldukları için hem siyah oldukları için hem kadın oldukları için birden fazla tahakkümün kesiştiği noktada durmaktadırlar (Bora, 2017). Tam olarak bu yüzden çoklu tahakküm ilişkilerinin kesiştiği yerde kalan siyah kadın kimliğinin kırılğan konumunu daha iyi anlamak için toplumsal cinsiyet ve ırk arasındaki ilişkinin anlaşılması önem arz etmektedir.

Bir siyah kadın tahakküm ilişkilerinin kesişim noktasında olduğu için karşılaştığı ayrımcılık cinsiyet ya da ırk ayrımcılığı olabilir. Siyah kadın kimliği de bu gerilim üzerine şekillenmektedir (Nash, 2011: 458). Siyah kadınların ırk ve cinsiyet ayrımcılığı üzerine kesişimselliği kavramlaştıran Crewshaw, kesişimselliği açıklarken bir trafik metaforunu kullanır. Ona göre ayrımcılık kavşaktaki bir trafik gibi çok yönlü akıyor olabilir. Bir kaza olması durumunda bir veya birden fazla kendi yönünden gelen araba ya da arabalardan kaynaklanıyor olabilir. Buna göre kesişimsellik bu yoğun trafikte siyah kadınların yaralanması durumunda yaşamış oldukları ayrımcılığın anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır (Crenshaw, 1989: 140). Bunun üzerine Crenshaw, kesişimselliği üçe ayırır: yapısal, siyasal, temsili. Yapısal kesişimsellik, siyah kadınların ırk ve cinsiyetin kesiştiği noktada karşı karşıya kaldıkları aile içi şiddet, tecavüz vb. şiddet deneyimlerinin beyazlarınkinden farklı olduğunu vurgular (Crenshaw, 1990: 1242-1245). Crewshaw, Los Angeles'taki sığınma evlerini araştırır. Crewshaw yapısal kesişimselliği açıklarken Los Angeles'ta şiddet gördüğü için evden kaçan bir göçmen kadının sığınma evine giremediği örneğini verir. Los Angeles'taki sığınma evleri sadece İngilizce bilenleri kabul etmektedir. Ve sığınma talebinde bulunan göçmen kadın İngilizce bilmediği için sığınma evine kabul edilmemiştir (Crenshaw, 1990: 1264). Los Angeles'taki sığınma evlerine kabul edilen çoğu kadın da işsiz ve fakir olup üzerinden ekonomik gelir elde edebilecek herhangi bir yeteneği de yoktur. Bu kadınlar sığınma evlerinden ayrıldıktan çok kısa bir süre sonra şiddet gördükleri ilişkileri devam ettirmek zorunda kalmaktadırlar. Kadınların şiddetle karşı karşıya kalmasına sebep olacak yapısal nedenler ortadan kalkmadığı için bu döngü devam etmektedir (Crenshaw, 1990: 1246). İkinci olarak siyasi kesişimsellik, feminist, anti ırkçı vb. politikaların dolaylı olarak siyah kadınların deneyimlediği şiddeti anımsattığını vurgular. Örneğin; siyahi kadınlar karşılaştıkları ev içi şiddete işaret ettiklerinde feminist mücadelenin ırkçılık karşıtı mücadelenin önüne geçebileceği düşüncesiyle ve/veya siyahilerin şiddete meyilli olduğu algısını yarattığı düşünülerek eleştirilebilmektedirler. Bu yüzden bu durumu Crenshaw “siyah kadınların siyasi ikilemi” olarak tanımlamaktadır (Crenshaw, 1990: 1252-1253). Tecavüze uğrayan beyaz kadınlar ailesi ve çevresiyle gösterilip siyah kadınlar televizyon programlarında buzlanarak gösterilerek yok sayılmaktadır. Siyah kadınların tecavüzcüleri, beyaz kadınların tecavüzcüleri kadar toplumdan dışlanmamaktadır. Genel kanı da beyaz kadınların çoğunlukla siyah erkekler tarafından tecavüze uğrayacağı yönünde ırkçı bir yapıdadır.

Crenshaw, kesişimselliğin bir kez daha önemine başka bir örnek üzerinden dikkat çekmektedir. Dallas'taki tecavüz suçunun cezalarına göre Dallas'ta siyah kadınların tecavüzcüleri ortalama iki yıl, Latin kadınların tecavüzcüleri ortalama beş yıl, beyaz kadınların tecavüzcülerinin hapiste kalma süreleri ise ortalama on yıldır (Crenshaw, 1990: 1266-1271). Böylelikle siyasi kesişimselliğin dikkat çektiği üzere birden fazla ayrımcılıkla karşı karşıya kalan siyahi kadınların karşılaştıkları ayrımcılıklara işaret ederken diğer ayrımcılıklara maruz kalan gruplar tarafından ayrımcılık/ayrımcılıklarının marjinalize edildiği öne sürülmektedir. Temsili kesişimsellik ise; kültürel olarak siyah kadın kimliğinin yaratılmasına dikkat çeker. Buna göre popülist bir kültür içerisinde siyah kadın temsiliyetlerinin aynı zamanda siyah kadının toplum içerisindeki kırılgan konumunu ortadan kaldıracabileceğini ortaya koymaktadır (Crenshaw, 1990: 1242-1245).

3. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ VE ALANA İLİŞKİN BULGULAR

3.1. Araştırmanın Amacı

Kent dokusundaki kentli bireylerin sınıf mücadelesi, karar sürecinde etkin rol oynaması, özel ve kamusal alanı kullanma biçimleri toplumsal cinsiyet rolleri temelinde şekillenerek kadınların toplumsal yaşam içindeki deneyimlerini ve gündelik hayat pratiklerini etkilemektedir. Kent deneyimi bir yandan toplumsal yaşam içerisinde bireyi konumlandırırken, öte yandan toplumsal cinsiyet eşitsizliğini de yeniden üretmektedir. Bunun sonucunda cinsiyetlendirilmiş kentsel mekânlar ortaya çıkmaktadır. Son yıllarda tüm dünyada ve özellikle Türkiye’de giderek artan göç hareketleri kentsel yaşamı, mekânı ve toplumsal cinsiyet ilişkilerini de yeniden sorgulamayı gerekli kılmıştır. Nitekim bu çalışma; bu tartışmaların odağında toplumsal cinsiyet perspektifinden kadınların kentsel mekânları nasıl deneyimlediklerini, ‘toplumsal cinsiyet ideolojisi’, “kent hakkı”, ‘göçmen siyah kadın kimliği’, ‘kamusal alan’ ve ‘kentsel mekân’ kavramları çerçevesinde Burdur’da yaşayan Afrikalı göçmen kadınların gözünden anlamayı amaçlamaktadır. Bu kavramlar arası ilişkiler, bu ilişkileri etkileyen hususlar ve doğuran faktörler, sorular-gözlemler ve olguları bütüncül aldığı, yeni fikirlere ve kavramlarla ilişki kurulabilirlik dikkate alınarak bu çalışma yazıma dökülmeye çalışılmaktadır (Kümbetoğlu, 2020: 27). Göç olgusunun ve kentsel mekânlarda etkileşim süreçlerinin, kadınlık ve ötekililik deneyimini nasıl etkilediği ve dönüştürdüğü, göçmen Afrikalı kadınların deneyimleri üzerinden ele alınacaktır.

Çalışmanın amacı bağlamında alt sorular;

- Afrikalı kadın göçmenler, kentteki yaşamlarını nasıl anlamlandırmaktadırlar?
- Afrikalı kadın göçmenlerin kamusal alanlarda ve kentsel mekânlarda görünür olma biçimleri nelerdir?
- Afrikalı kadın göçmenler gündelik yaşam pratiklerinde neler yapmaktadır?
- Afrikalı kadın göçmenler kamusal alanlarda ve kentsel mekânlarda birbirleriyle nasıl ilişki biçimleri sergilemektedirler?
- Afrikalı kadın göçmenler kamusal mekânlarda ayrımcılığa uğruyorlar mı? Sosyal dışlanmaya ilişkin deneyimler varsa nelerdir?

- Göçmen kadınlar gündelik yaşam pratiklerinde etkileşim süreçlerinde ne gibi stratejiler geliştirmektedirler?
- Göçmen kadınlar kendilerini diğer göçmen gruplar içinde nasıl konumlandırmaktadırlar?
- Göçmen ve siyahi kadın kimliğini nasıl deneyimlemektedirler ve kendilerini nasıl tanımlamaktadırlar?

Bu çalışmanın alt sorularını daha genişletmek ve katılımcıların anlam dünyasının temeline inerek hikayelerini yeniden anlatma fırsatı verebilmek için açık uçlu sorularla görüşmeler gerçekleştirilmiştir (Kümbetoğlu, 2020: 28). Burdur’da giderek artan Afrikalı göçmen nüfusu içinde kadınların kenti nasıl anlamlandırdıkları, kentsel mekânlarla nasıl ilişkiler kurdukları ve kentsel mekânlarda nasıl davranış örüntüleri gösterdiklerini toplumsal cinsiyet ideolojisi perspektifinde anlamayı hedeflemek çalışmanın temel amaçları arasında yer almaktadır.

3.2. Araştırmanın Yöntem ve Tekniği

Bu çalışma nitel bir araştırma tasarısından yola çıkarak, Burdur’da yaşayan Afrikalı göçmen kadınların kent ve mekân deneyimlerini, gündelik yaşam pratiklerini anlamaya çalışmaktadır. Bu bağlamda ayrıntılı veriler elde etmek ve söz konusu meseleyi deneyimleyenin gözünden anlayabilmek için derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda söz konusu tez çalışması, nitel araştırma tasarımlarından biri olan yorumsamacı yaklaşımdan yola çıkarak meseleyi ele almayı amaçlamaktadır. Olgubilim veya görüngü bilim olarak da bilinen yorumsamacı yaklaşım, içinde bulunduğumuz ama çoğunlukla sorgulamadığımız sosyal dünyanın derinlemesine ve ayrıntılı bir şekilde ele alınmasına odaklanmaktadır. Olgular, yaşadığımız dünyada hadiseler, tecrübeler, anlayışlar, eğilimler, tanımlar, koşullar ve şartlar gibi çeşitli şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Bizim bütünüyle aşına olmadığımız beraberinde de tam olarak manasını anlayamadığımız olguları sorunsallaştırmayı gaye edinen araştırmalar için olgubilim (fenomenoloji) uygun bir araştırma sahası oluşturur (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 71). Yaşantı dünyasının en derinine inmek ve aktörün deneyimlerine odaklanmak, sosyal gerçekliği paranteze almak bu çalışmanın temel amaçları arasında yer aldığı için yorumsamacı geleneği temsil eden fenomenoloji yaklaşımdan yola çıkmaktadır. Dolayısıyla bu çalışma; genel ve açıklayıcı bilgi sağlamak yerine,

bireylerin(katılımcıların) kişisel deneyimlerine, hareketlerine, olaylara yükledikleri anlamlara, hikayelerine ve toplumsal yaşamı nasıl benimsediklerine odaklanmaktadır.

Neuman (2014: 224) nitel araştırma yönteminin, objektiflikten ziyade bakış açılarını öne çıkarır ve olaylarla olguları kendi doğal ortamlarında derinlemesine incelemek için önemli bir kavrayış sağladığını vurgular. Bu bağlamda Somalili kadınların göç sürecindeki gündelik hayat perspektiflerini ve kent deneyimlerinin anlaşılması adına yarı yapılandırılmış soru formu ile derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Derinlemesine görüşme tekniği, günümüzde sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılan ve araştırmacıya konunun detaylı bir biçimde kavranması konusunda olanak tanıyan yararlı bir araçtır (Kümbetoğlu, 2020: 71-72). Çalışmada kartopu örneklem yöntemi kullanılmış, referans ve güven ilişkisi temelinde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış soru formunun araştırmacıya kılavuzluk etmesi açısından oluşturulması önemli olmakla birlikte, katılımcıların kendini rahat hissetmesi ve verilerin güvenilirliğini sağlamak açısından ayrıntılı, dikkatli ve özenli bir biçimde diyalogların gerçekleştirilmesi sağlanmıştır. Hassas gruplarla çalışmanın zorluğu da göz ardı edilmeden, katılımcılardan izin alınarak ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Araştırmacının aldığı notlar ve yaptığı gözlemler de aynı zamanda veri elde etmede önemli bir araç olacağı düşünülmektedir. Araştırma grubunu hassas ve özel bir grup oluşturduğundan bazı dilsel problemlerle karşılaşılacağı öngörülmüştür. Gerekli izinlerin tamamlanmasıyla birlikte pilot çalışmanın yapılması ve tercüman gerekliliğinin de gözden geçirilmesi önemli hususlar arasında yer almıştır. Katılımcılara referans sistemi ile ulaşılmış, başlangıçta tanışma veya sohbet şeklinde bir ön görüşme yapılmış, sonra ikinci bir görüşmenin planlanması olası riskleri azaltacağı düşünülmüştür. Ayrıca kendi istedikleri yer ve zamanda görüşmelerin gerçekleşmesi söz konusu olmuştur.

Derinlemesine görüşme esnasında alınan notlar derlenerek bilgisayar ortamına aktarılması, ses kayıtlarının deşifre edilerek bu dokümanlara eklenmesi verilerin kodlanması açısından önemli bir adımı oluşturmaktadır. Veriler, araştırmacı tarafından tekrar tekrar okunarak çeşitli kodlar ve alt kodlar ışığında tematik bir yöntemle yorumlanması amaçlanmaktadır. Alt kategoriler çoğunlukla katılımcıların zengin anlatılarından ve ifadelerinden şekillenerek oluşturulması fenomenoloji desen için önemli yöntemlerden biridir. Böylece ağırlıklı olarak saha notları, anlatılar ve verilerin

yönlendirdiği (doğrudan sahanın biçimlendirdiği) analiz ve tartışma üslubunun da ortaya konulması amaçlanmaktadır.

3.3. Araştırmanın Örneklemi

Araştırma grubunu Burdur'da yaşayan Somalili göçmen kadınlar oluşturmaktadır. Araştırma verilerine 2022-2024 yılları eğitim-öğretim dönemi içinde derinlemesine görüşme yapılarak ulaşılmıştır. Araştırma grubunu kayıtlı ve kayıtsız şartı aranmaksızın değişken yaş aralığında amaçlı örneklem yöntemiyle ulaşılabilen ve Burdur'da yaşayan 17 Somalili kadın oluşturmaktadır. Sahra-altı Afrika ülkeleri içinde Cibuti'den Burdur'a gelen göçmenler de bulunmakla birlikte göçmen nüfusunu ağırlıklı olarak Somali'den gelen göçmenler oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu başlangıçta Sahra-altı Afrikalı göçmen kadınlar olarak planlansa da Burdur'da Somalili göçmen nüfusunun daha fazla olması ve sahanın da yön vermesiyle Somalili göçmen kadınlar çalışma grubunu oluşturmuştur. Araştırmacının Burdur'da yaşaması ve bir kadın olarak bizzat kenti deneyimleme ve gözleme imkanına sahip olması araştırma evreni üzerinden belirleyici bir kriter olmuştur. Burdur hem yerel hem de küresel unsurları içinde barındıran ve geleneksel ilişki ağlarının hakim olduğu bir kent olması bakımından önemli bir araştırma alanı özelliği taşımaktadır.

Katılımcı sayısı süreç içerisinde tekrar değerlendirilip verilerin doygunluğa ulaşması da önemli bir kriter olarak ele alınmıştır. Dolayısıyla başlangıçta 20 katılımcı ile planlanan çalışma sahasının zorluğu ve spesifik bir grubu oluşturması bakımından 17 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Her bir hikâyenin kendi içinde biricikliği söz konusu olmakla birlikte 15 katılımcıdan sonra ortak bir bilgi stoğuna ulaşılmıştır.

Yıldırım'ın, 2021'de Burdur'da yaşayan 20 Somalili kadınla kadın sünnetine dair yaptığı araştırmasına göre Somali'den iç savaş, terör, darbe, kuraklık, açlık, işsizlik ve yoksulluk nedeniyle hayati tehdit sebebiyle insanlar zorunlu göç etmek zorunda kalmışlardır. Yaşam koşullarının giderek zorlaştığı Somali'den Türkiye'ye göç eden nüfus giderek artmaktadır. Burdur'un çeşitli mahallelerine dağılmış halde yerleşim gösteren Somalili göçmenler genellikle Depremevleri, Yeni ve Karasenir mahallelerinde yaşamaktadırlar (Yıldırım, 2021: 37). Burdur'a göç eden kayıtlı göçmenlerin büyük bir kısmı ya şartlı mülteci ya da şartlı sığınmacı, bunlarla beraber aynı zamanda eğitim almak amacıyla gelen öğrencilerden oluşmaktadır. Nitekim verilere bakıldığında Burdur ili

özelinde Afrikalı göçmenlerin de araştırılması gereken önemli bir grubu oluşturduğu ve özellikle toplumsal cinsiyet ideolojisi bağlamında irdelenmesi gereken sosyolojik bir mesele olduğu da görülmektedir. Konuya ilişkin çalışmalar tarandığında bu bağlamda herhangi bir çalışmanın bulunmaması bu çalışmanın özgünlüğünü de bize göstermektedir.

3.4. Sınırlılıklar ve Sahaya İlişkin Notlar

Enformel ilişki ağları ile var olmaya ve gündelik hayata tutunmaya çalışan bir gruba araştırmacı kimliği ile dahil olmak, kendi içinde çeşitli zorlukları barındırmaktadır. Güven temeline dayalı ilişkinin tesis edilmesi ve katılımcıların yaşadığı mekânda görüşmelerin gerçekleştirilmesi uzun süren bir ilişki ağını oluşturmayı gerekli kılmıştır. Bu bağlamda, Burdur kent özelinde güvendikleri bireyler aracılığıyla katılımcılara ulaşılmış; bazen görüşmeyi kabul etmedikleri için görüşme gerçekleşmeden sonlandırılmıştır. Genellikle görüşmeler araştırma grubunun sık sık takıldığı ve bir arada bulunduğu çay ocağı olarak geçen bir mekânda gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın temel zorluklarından biri araştırmacı ve katılımcı arasında hem bağı tesis edecek olan hem de verilerin güvenilirliğini sağlayacak olan dil sorununun yaşanmasıdır. Örneklem grubu içinde Türkçe bilen çok az katılımcı mevcuttur (5). Türkçe bilmeyen katılımcılarla çevirmen aracılığıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Başlangıçta bu durumdan tedirgin olan katılımcılar sohbetin ilerleyen aşamalarında daha rahat davranmaya başlamışlardır. Kendi ilişki ağlarının dışında sosyalliklere dahil olamayan ve kentte görünür olmayan bu örneklem grubuna ulaşmak da araştırmacı için oldukça zor bir süreci doğurmuştur. Ön araştırma gerçekleştirilmiş ve ilişki ağlarına ilişkin çeşitli bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır. Onları tanıyan kent sakinlerine ulaşılmaya çalışılmış ve ilk pilot görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşme hem sahayı tanıma fırsatı sunarken hem de sonraki katılımcılara ulaşma imkânı yaratmıştır. Özellikle bu görüşmelerle birlikte dilsel problemlerin yaşanacağı ortaya çıkmış ve onların ağına dahil olan, kamusal işlerinde başvurdukları bir tercüman aracılığıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Örneklem grubu hassas ve kırılgan bir gruba da temsil etmektedir. Kadınların kendi bilgisini, deneyimini ve bakış açısını ortaya koymaya çalışan ve tahakküm ilişkilerini eleştiren bu çalışmanın en önemli sınırlılıklarından biri bazen erkek tercümanla görüşmelerin gerçekleştirilmek zorunda olmasıdır. Bazı katılımcılar ile yaşadıkları konutta görüşmeler gerçekleştirilmiş olup bu görüşmeler esnasında çocuklar da dil problemi yaşanan durumlarda destek

sunmuştur. Çocuklar okula gitmelerinden dolayı Türkçeyi rahatlıkla anlayıp konuşabilmektedirler.

3.5. Verilerin Değerlendirilmesi ve Bulgular

Nitel araştırma alana ilişkin değerlendirmeyi belli temalar ve alt temalar etrafında yaparak, verileri kategorik bir çerçeveye yerleştirmeye çalışır. Neuman'ın (2014: 662) da ifade ettiği gibi “Nitel araştırmacılar genelleme yapma araçları olarak çoğu kez genel fikirler, temalar veya kavramlar kullanır. Nitel analizin çoğu zaman değişmez kavramları veya basit sınıflandırma düzeyinde değişkenleri bulunur.” Dolayısıyla veriler arası benzerlik ve farklılık ilkesinden yola çıkarak ortak anlamlar oluşturulmaya ve her hikâyeye ait özgül koşullar da ortaya konulmaya çalışılmıştır. Nitekim bu çalışma içinde de veriler anlamsal ve kavramsal içeriğine göre kategorilere ve alt kategorilere bölünerek yorumlanmaya çalışılmıştır. Her bir görüşme tek tek gözden geçirilerek göç sürecinden önce yaşam koşulları, göç yollarına ilişkin anlatılar, “kadın”, “göçmen” veya “sığınmacı” kimliği ile geldikleri kente dair anlatılar, sosyal ilişkiler gündelik yaşam olmak üzere farklı kategoriler etrafında verilere toparlanmış ve başlıklar bu temalar etrafında şekillenmiştir. Bu bağlamda üç temel tema ve bunların alt temaları etrafında veriler yorumlanmıştır.

1. Göç'ün Nedenleri ve Burdur'a Yolculuk Süreci
2. Kent Mekân Deneyimlerine İlişkin Anlatılar
3. Siyah Kadın Kimliği ve Dışlanma Deneyimi

Çalışmanın ana temaları katılımcıların göç hikayelerini de içerecek şekilde, Burdur kentine ilişkin deneyimleri ve kentti kullanım pratikleri, gündelik ilişkilerini tesis etme biçimleri, kentte görünür olma/olamama nedenleri, yaşadığı sorunlar ve siyah kadın kimliğinin yarattığı gerilimler, çatışmalar ve ötekilik deneyimi üzerine oluşturulmuştur.

3.5.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Çalışma toplam 17 kişiyle yapılan yüz yüze derinlemesine görüşmeye dayanmaktadır. Araştırma yaşları 19 ile 55 arasında değişen çoğunluğu genç ve bekar olan kadın katılımcılar arasında yapılmıştır. Katılımcıların 4'ü halen evli, 4'ü boşanmış, 1'i eşini kaybetmiş annelerden oluşmaktadır.

Tablo 1 - Katılımcıların Demografik Verileri

Katılımcı No	Yaş	Eğitim Durumu	Mesleği	Medeni Durumu	Geldiği Yer	İkamet Ettiği Mahalle	Çocuk Sayısı
K1	28	İlkokul	Satış danışmanı	Evli	Mogadişu	Yeni	2
K2	55	Ortaokul	Terzi	Dul	Hargeisa	Yeni	7
K3	25	Lisans	Diyetisyen	Bekar	Hargeisa	Yeni	0
K4	38	İlkokul	Ev hanımı	Boşanmış	Mogadişu	Bahçelievler	6
K5	23	Lisans	Master öğrencisi	Bekar	Mogadişu	Bahçelievler	0
K6	26	Ortaokul	Ev hanımı	Bekar	Mogadişu	Bahçelievler	0
K7	28	Lisans	Beslenme uzmanı	Evli	Mogadişu	Bahçelievler	1
K8	40	Ortaokul	Ev hanımı	Boşanmış	Mogadişu	Yeni	4(4ü de vefat etti)
K9	48	Okur-yazarlığı yok	Ev hanımı	Evli	Merka	Karasenir	11
K10	25	Lisans	Bankacı	Bekar	Mogadişu	Konak	0
K11	26	Lisans	Ebe	Evli	Mogadişu	Konak	2
K12	22	Lisans	Toplum Sağlığı Çalışanı	Bekar	Mogadişu	Konak	0
K13	19	Lise	Lisans öğrencisi	Bekar	Mogadişu	Konak	0
K14	23	Lise	Lisans öğrencisi	Bekar	Mogadişu	Konak	0
K15	27	İlkokul	Tercüman	Bekar	Afgooye	Karasenir	0
K16	36	Ortaokul	Sosyal medya içerik üreticisi	Boşanmış	Mogadişu	Özgür	5(2si vefat etti)
K17	29	Lise	Ev hanımı	Boşanmış	Qoryale	Yeni	1

Genel olarak ekonomik ve kültürel sermayeleri üzerinden bir sosyal analiz yapacak olursak eğitim düzeyi görece yüksek olduğu ve gelir düzeyinin ise düşük olduğu söylenebilir. Eğitim düzeyi en düşük olan katılımcının okur-yazarlığının olmadığı, en yüksek olanın yüksek lisans öğrencisi olduğu söylenebilir. Katılımcıların sahip olduğu meslekler arasında Tercüman, Bankacı, Diyetisyen, Ebe, Terzi, Sosyal medya içerik üreticisi, Toplum Sağlığı Çalışanı, Satış Danışmanı, öğrenciler(3) ve ev hanımları(5) vardır. Kaynak ülkelerinde mesleklerini icra eden katılımcıların hepsi Türkiye'ye geldikten sonra mesleklerini devam ettir(e)memektedirler. Araştırmada 1 katılımcı formel, 1 katılımcı da hem formel hem de enformel ekonomik gelire sahiptir.

Katılımcıların büyük bir kısmı Somali'nin başkenti olan Mogadişu'dan gelmektedir. Mogadişu'dan göç eden katılımcıların haricindekiler Afgooye(1), Hargeisa(2), Merka(1), Qoryale(1) şehirlerinden göç etmektedirler.

Araştırmada Türkiye'ye en eski göç eden katılımcının 12 yıl önce göç ettiği ve 12 yıldır Burdur'da yaşadığı, en yeni göç eden katılımcının ise 2 ay önce geldiği bilgisi elde edilmiştir. Burdur'a gelen katılımcıların çoğunluğu Ankara'dan gelmekte olup en yeni gelen katılımcının 1 ay önce geldiği bilgisine ulaşılmıştır.

Katılımcıların çoğunluğunun gerçekleştirdiği göçün yasal süreçlerine tam olarak hakim değildir. Katılımcılar yasal statülerinin ne olduğuna dair soruya emin olmayarak cevap vermiştir ya da bilmiyorum cevabını vermiştir.

Katılımcılar göçmen grupların yoğunlukta olduğu mahalleleri daha çok tercih etmektedirler. 5'i Yeni mahallede, 5'i Konak mahallesinde, 4'ü Bahçelievler mahallesinde, 2'si Karasenir mahallesi, 1'i ise Özgür mahallesinde ikamet etmektedir.

3.5.2. Göçün Nedenleri ve Burdur'a Yolculuk Süreci

Araştırmada göçmen kadınların geldikleri yerdeki kırılgan konumlarını sorunsallaştırabilmek açısından göç hikayesine ve göçe başlama nedenleri bu tema içinde ele alınmaya çalışılmıştır. Katılımcıların yaşam öykülerini ve yaşama koşullarını anlayabilmek açısından hikayelerinin arka planının irdelenmesi gereklidir. Bu nedenle bu kategori altında katılımcıların göç nedenleri ve hikayelerine yer verilmiştir. Geldikleri ülkede yaşadıkları sorunlar ve onları göçe iten nedenler bu başlıkta ele alınmıştır.

Araştırmada Somali'den Türkiye'ye göç eden göçmen kadınların çok farklı kişisel gerekçeleri olmakla birlikte savaş, terör, iç karışıklık gibi nedenlerle zorunlu olarak göç ettiği görülmektedir. Bunlardan biri olan K1, dokuz buçuk sene önce Mogadişu'dan eşiyle birlikte hamile bir şekilde Türkiye'ye göç ettiğini belirterek göç kararını tercüman aracılığıyla şu şekilde açıklıyor:

“Şey o zamanlar çok problem vardı. Şey vardı, savaş. İnsanlar ölüyordu filan. Biz... Annem de kaçtı.” (K1, 28 yaş, Evli, 2 çocuklu)

Söz konusu K1 olarak kodladığımız katılımcı dokuz buçuk yıl önce Türkiye'ye geldiğinde hiç kimseyi tanımadığını ve çocuğunu göç yollarında doğurduğunu ifade etmiştir. Çocuğunu göç sürecinde ilk varış yeri olan Ankara'da doğurmuş ve Ankara'dan sonra Burdur'a taşınmıştır. Burdur'da ikinci çocuğunu doğuran katılımcı ses kaydına

başlamadan önce eşinin yurtdışında olduğunu belirtmiştir. Özellikle eşinin nerde olduğuna ilişkin bilgi vermeyen katılımcı, yalnız ebeveyn olmanın zorluğunu da yaşamaktadır. İki çocuklu, yalnız ve siyah göçmen bir kadın olmanın verdiği çelişki dolaylı olarak söylemlerine yansımaktadır. Nitekim yaşamına ilişkin anlatılarında Ankara ve Burdur'da olmanın mekânsal anlamda bir farklılığı olmadığını da ifade ederken dolaylı olarak soyutlanmanın verdiği çelişkiyi de anlamamıza olanak tanımıştır.

“Burdur da iyi Ankara’da iyi. Aynı yani farkı yok. Şehir bu yani Ankara ya. Biraz da Burdur küçük.” (K1, 28 yaş, Evli, 2 çocuklu)

Somali'nin Afgooye şehrinden göç eden K15, neden Türkiye'ye geldikleri sorulduğunda ülkesinde güvende hissetmediklerini, kadınların akşam dışarı özgürce çıkamadığını, Somali'de kadınların eğitimlerine devam edemediklerini ve oradaki kadınların haklarını alamadıklarını vurgulayarak Türkiye'ye de Müslüman bir ülke olduğu için geldiklerini belirtmiştir. Kadın olmanın zorluklarını geldikleri ülke içinde derinden deneyimleyen katılımcı, görece toplumsal cinsiyet ilişkileri açısından daha iyi olan aynı zamanda kültürel ortaklığı bulunan ülkeyi tercih ettiğini belirtmiştir. Savaş, terör ve güvenlik gibi temel nedenlerin yanına eklenen kadınlık kimliğinin yarattığı kırılganlıklar ve çelişkilerin de bu bağlamda önemli olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Kadınlar hem kültürel olarak kendini ifade edebildikleri, geleneksel dini motifleri yaşayabilecekleri hem de bir kadın olarak güven duyabilecekleri bir mekânsal tercihleri de söz konusu olmuştur.

“Bizim ülke bi şey oldu. Güvenlik hissetmedik. O yüzden Türkiye'ye geldik. Müslüman bir ülke...Müslüman ülke olarak biz buraya geldik yani, o yüzden. Yani şöyle bir güvenlik hissetmedik. Öyle bir söyleyeyim, daha fazla şey yapmayayım. Şöyle, mesela kadın olarak akşama böyle çıkamıyorsun mesela. Okulu bitiremiyorum mesela. Şöyle bir şeyler varmış. Yani kadınlar orada hak almıyorlar. Hakkını almıyorlar, evet.” (K15, 27 yaş, Tercüman)

Kentin ve göçün tüm zorluklara rağmen katılımcıların özellikle can güvenliğinin olmadığı bir ortamdan güvenli bir ortama gelmeleri yaşam memnuniyetleri açısından önemli bir neden olduğu görülmüştür. Diğer katılımcılar gibi savaştan kaçıp Türkiye'ye sığınan K15, 12 yıldır Burdur'da yaşadığını ve Burdur'daki yaşamından memnun olduğunu bu bağlamda belirtmiştir. Savaş olan bir ülkeyle kıyaslandığında küçük bir kent olan Burdur, onlar için gerekli ve güvenli bir ortamı sağladığı için yeterli gelmektedir. Söz konusu katılımcıların en önemli ortak özelliklerinden biri göç sürecinde Türkiye'de bir tanıdıkları olmadığını belirtmeleridir. Bu durum katılımcıların beklentileri,

deneyimleri ve yaşam koşulları üzerinde önemli bir etkiye sahip olup, kentle olan ilişkileri üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Bir diğer önemli bulgulardan biri de kadınların yalnız veya çocuklarıyla birlikte Somali'den Burdur'a göç etmeleridir. Özellikle savaş, güvenlik, terör gibi nedenlerle göç etmenin zorluğuna ek olarak, göç yollarına kadın ve çocuklu bir şekilde düşmanın zorluğu da eklenmektedir. Bu göçlerin çoğunluğunun yasadışı bir şekilde gerçekleştiği düşünülürse belli riskleri göz alarak geldikleri, ülkelerinde yaşanan sorunların yanı sıra göç sırasında çok çeşitli sorunlar yaşadıkları söylenebilir. Türkiye'ye gelmeden önce kimseyi tanımadıklarını ve 12 yıldır Türkiye'de Burdur dışında bir yerde yaşamadığını belirtmektedir. 12 yıl önce annesi ve kardeşleriyle göç eden K15 babasının olmadığı şöyle belirtmektedir:

“Yok, ailemle geldim ben. Annem bir de kardeşlerimle geldim. Biz, 12 yıl buradayız. Annem, kardeşlerimle yaşıyorum ben.” (K15, 27 yaş, Tercüman)

Somali'nin başkenti Mogadişu ve Afgooye'den savaş ve terör tehdidiyle gelen katılımcıların yanı sıra K9 da bir süre Suudi Arabistan'da yaşamış sonra tekrar ülkesine, doğup büyüdüğü Somali'nin Merka şehrine dönmüş. Fakat K9 tekrar savaş ve terörün yarattığı güvenlik tehdidi nedeniyle doğup büyüdüğü topraklardan göç etmek zorunda kalmıştır. Ayrıca Somali'den göç etme sebebi sorulduğunda, savaş ve terörün yanı sıra Somalililerin ana dilleri (Somalice) kadar yaygın olmasa da konuştuğu Arapçayı daha iyi bildiğini cevap olarak şöyle belirtmektedir:

“Yaşamak için... Problem oluyormuş böyle silah falan. Evet, savaş. Somalice bilmiyorlar tabi. Azıcık biliyorlar, ondan. Arapça biliyorlar, bir tek.” (K9, 48 yaş, Evli fakat eşinin nerede olduğunu bilmiyor, 11 çocuklu)

Savaştan kaçan katılımcı farklı alternatifler denemesine rağmen en son Türkiye'yi tercih etmiş ve Türkiye'yi güvenli ve sakin bir yer olduğu için tercih ettiğini ifade etmiştir. Başlangıçta Ankara'da kalmalarına rağmen tanıdıkları olduğu için Burdur'a geldiklerini belirtmiştir. 11 çocuklu tek ebeveyn olmanın zorluğu da bu karar üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Tercüman aracılığıyla kendini ifade eden katılımcı kentler arası kıyaslamayı yaparken güvenlik ve sakinlik gibi özellikleri vurgulaması bu bağlamda dikkat çekicidir.

“Güzel bir yer, dedi. Emanetli, dedi, çok sakin gibi bir yer, dedi Üç sene. Evet, Ankara'ya gitmiş. Bir yıl durmuş orada. Maşallah güzel.” (K9, 48 yaş, Evli fakat eşinin nerede olduğunu bilmiyor, 11 çocuklu)

Savaşın tehdit ortamından kaçan kadınlar yaşadıkları kentleri savaş olan ülkeyle kıyaslanamaz bir şekilde deneyimlemektedir. Mogadişu'dan kaçıp bir yıl önce Türkiye'ye sığınan K8, gelmeden önce kimseyi tanımadığını belirtiyor. Burdur'da

yaşamadan önce Türkiye’de ilk olarak İstanbul’da uçaktan indiğini sonra bir süre Ankara’da yaşadığını belirtiyor. Bu süreci şöyle anlatmaktadır:

“Oradaki savaşımlardan kaçtım. Türkiye’ye sığınmak için gelmiş. Hiç kimseyi tanıımıyordum, gelmeden önce. Bir yıldır buradayım. İlk önce uçaktan İstanbul’a indim, ondan sonra Ankara’da yaşadım biraz. Sonra Burdur’a geldim, diyor. Çok güzel geçti, diyor Ankara’da öyle.”(K8, 40 yaş, Boşanmış, 4 çocuklu)

Eşinden ayrıldığını belirten K8, geçimini nasıl sağladığı sorulduğunda soruya dört çocuğunu da savaşta kaybettiğini belirtiyor. Ayrıca K8, ses kaydının sonlandırdıktan sonra eski eşinin Somali’deki savaşta komutan olduğunu belirtip oradayken can güvenliği ciddi tehdit altında yaşadığını vurguladı. Ses kaydı sırasında bir çocuğunun öldürüldüğü videonun IŞİD (Irak ve Şam İslam Devleti) adlı terör örgütü tarafından kendisine gönderilerek tehdit edildiğini ve tek başına kaçtığını tercüman aracılığıyla şöyle belirtmektedir:

“Boşanmış kendisi. Dört çocukları var. Şimdi kendisi bekar. Annem gönderiyor, Somali’den bana gönderiyor. Öyle yaşıyorum, diyor. Dört çocuğum vardı, diyor. Onların hepsi öldü, bombalamadan dolayı öldüler, diyor. Tek başıma kaçtım. Ondan sonra buraya geldim. Tek annem var, Somali’de. O, beni yardım oluyor... Yardımcı oluyor. Yani biraz para gönderiyor, ne kadar bulursa.”(K8, 40 yaş, Boşanmış, 4 çocuklu)

Toplumsal cinsiyet ilişkileri bağlamında kadınların kırılan olan konumları yaşanan toplumsal olay ve sorunlarla daha kırılan olmaktadır. Nitekim savaş gibi makro sorunların mağduru olan kadınlar göçle birlikte ortaya çıkan yoksulluk, acı, yas ve yalnızlık, soyutlanma gibi çok temel diğer sorunları da deneyimlemektedirler. Ontolojik bir krize yol açan bu kayıplar “yaşamış olmak için yaşamak” gibi zorunlu bir varoluş haline de göndermede bulunmaktadır. Bağırsız, köksüz ve yalnız kalan kadın yaşamın verdiği varoluşsal sancıyı başka bir ülkede tek başına deneyimlemek zorunda kalmaktadır. Nitekim söz konusu katılımcının hikayesinin bağlamına baktığımızda derin bir acı ve insanlık suçu yer aldığı görülmektedir. Bunlarla bir yandan baş etmeye çalışan katılımcı öte yandan yeni bir yerde olmanın sancısını da yaşamaktadır.

Terörün yarattığı travma ve toplumsal sorunlar katılımcıların hem göç sürecinden önceki yaşamına hem de göç ettikten sonraki eylem ve pratiklerine tezahür etmektedir. K8 gibi terör örgütleri tarafından direkt tehdit altında olan K16 da Somali’nin başkenti olan Mogadişu’dan Türkiye’ye kaçıp sığındığını ifade etmiştir. Somali’de ünlü bir sosyal medya fenomeni olan K16, terör örgütünü protesto eden şarkılar ve videolar yaptığı için terör örgütü tarafından tehdit edildiğini ayrıca belirtmiştir. Castells’in (1983: 68) de

belirttiği gibi, savaşları, üretimi, politikayı ve dini erkeklerin sorumluluk alanı olarak gören özellikle yoksul toplumlar, eril tahakküm ilişkileri içinde çocuğun yetiştirilmesi ve bakımı, temizlik ve yemeğin hazırlanması gibi ev işlerini, sosyal ilişkileri kurmak gibi sorumlulukların yanı sıra eve ekonomik anlamda katkı sunmayı da kadınların sorumluluğu olarak görmektedir. Kadınlar, kamusal ve özel alandaki üretim mekanizması içerisinde ne kadar aktif rol alırlarsa alsınlar görünür olmaları yeterli görülmemektedir. Somali’de kadına yönelik şiddetin varlığını vurgulayan K16 ayrıca her kadın sanatçının da ölüm tehdidiyle karşı karşıya olduğunu şöyle belirtiyor:

“Güvenli... Güvenlik için geldik buraya, olduğu için geldik. Yani ünlü. Orada da ünlü olduğu için de sıkıntı. Bayağı tehlike olduğu için de geldi. Kadınlar da şiddet gördüğü için de şey... Şey kendisi görmedi, güvenli görmedi. Türkiye’ye geldi, sığındı. Şey, terör filan vardı. Orada terör örgütü, terör örgütü yani, şarkılar yapmış. Onu, yani linç edecek şarkılar. O yüzden yani o terör örgütü... O, aynen. O söyledi. Yani terör örgütü yani ayıpladı işte. Sanat olarak... Kendi sanatını olarak söylemiş, ibraz etmiş. O yüzden onu... Yani her sanatçıyı öldürüyorlar. Çünkü sevmiyorlar oralarda sanatçıyı. O, kadın olduğu için bir de tepki verdiği için. Yani mesleğinden dolayı...”(K16, 36 yaş, Boşanmış, 3 çocuklu)

Türkiye’ye gelmeden önce Türkiye’de tanıdığı hiç kimsenin olmadığını belirten K16, iki yıl altı aydır Türkiye’de yaşadığını ve Burdur’dan başka bir yerde yaşamadığını belirtmektedir:

“Hayır, hiç kimseyi tanıımıyordum. İki yıl altı aydır. İki buçuk yıl. Hayır, Burdur’da.”(K16, 36 yaş, Boşanmış, 3 çocuklu)

Araştırmadaki katılımcıların başlıca göç nedenleri savaş ve terör olmaktadır. Fakat savaş ve terörün yanı sıra eğitim almak için Türkiye’yi tercih edenler de vardır. Mogadişu’dan gelen K5, okumak için Türkiye’ye geldiğini belirtmektedir. K5, şu an Burdur’da “X” bölümünde lisansüstü eğitimine devam etmektedir. Mogadişu’dan Türkiye’ye kendisinden önce yine eğitim sebebiyle İstanbul’da yaşayan ablalarının yanına gelen K5, Somali’de Türk okulları ve Türk hastaneleri olduğundan Türkiye’ye gelmeden önce Türkçe bildiğini şöyle belirtmektedir:

“Evet, Türkiye’ye gelmeden önce Somali’de şey vardı. Türk okulları var, hastane var, o yüzden. Ben Türkiye’ye gelmeden önce Türkçe biliyordum.”(K5, 23 yaş, Öğrenci)

Burdur’a geleli bir yıl olmadığını belirten K5, Türkiye’ye ilk geldiğinde Samsun’a gittiğini sonrasında İstanbul’a taşındığını belirtmektedir. Lisansını İstanbul’da bitiren K5, dört yılın ardından yüksek öğrenimini tamamlamak için Burdur’a taşındığını

belirtmektedir. Burdur'dan önceki yaşadığı şehirlerde herhangi bir sorunla karşılaşmadığını belirtmiştir:

“Burdur'da 1 yıl olmadı, 2022 bitmeden, Ekim filan geldim. İstanbul'da... İlk geldiğimde Samsun'a gittim. Bundan sonra... Evet, bundan sonra İstanbul'a geldim. 4 yıl da İstanbul'da, 1 yıl Türkçeyi öğrendim. Ondan sonra, dört yıl, yani üniversiteyi İstanbul'da bitirdim. Bundan sonra Burdur'a geldim. İyiydi, sıkıntı görmedim ben.”(K5, 23 yaş, Öğrenci)

Göç hikayelerine baktığımızda, eğitim için gelenlerin ekonomik durumlarının görece daha iyi olduğunu aileden uzakta Burdur'da oldukları görülmüştür. Genç aile üyeleri bir arada ebeveynlerinden ayrı Türkiye'ye eğitim amacıyla gelmektedir. Nitekim katılımcılardan biri babasının Amerika'da yaşadığını, annesinin ise Somali'de öğretmenlik yaptığını belirtmiştir. Yedi kardeş olduğunu ve kendisiyle birlikte dört kardeşinin Türkiye'de okuyup yaşamlarını İstanbul'da sürdürdüklerini belirtmiştir.

“Yok, burada zaten. Yani ben de üniversiteyi Burdur'da kazandım. Burdur'a gelmek zorunda kaldım. Onlar da İstanbul'da okuyor. Birisi yeni bitirdi. 3 tane hala var bitirmedi. Normalde okuyoruz okumak için geldik. Onlar da İstanbul'da okuyor.”(K5, 23 yaş, Öğrenci)

Yine Mogadişu'dan Türkiye'ye eğitim sebebiyle gelen K13, “X” bölümü ikinci sınıf öğrencisi olduğunu belirtmektedir. Somalili ailelerin kız çocuklarını başka bir ülkeye gönderme konusunda sıcak bakmadıklarını belirten K13, Türkiye'ye gelmeden önce Türkiye'de tanıdıklarının olduğunu belirtmektedir. K13, Türkiye'nin Somali'de Müslüman bir ülke olarak benimsenmesi üzerine zamanla Somalililerin Türkiye'ye göç ettiğini ve kendisinin de Türkiye'ye ilk geldiği zamanlarda Ankara'da yaşarken akrabalarıyla iletişime geçip kendisine kalacak yer gibi bir göçmen için karmaşık olan durum/durumlar konusunda yardımcı olduklarını belirtmektedir:

“Yani, birinci Türkiye'de bizim ülkem Müslüman olarak bize benziyorlar. Yani bize daha yakın ve biz kışlar olarak bizim toplumumuz... Kıs, yani kızlar... Başka ülkeye göndermeye yani, izin vermiyorlar normalde. Ama Türkiye Müslüman ülke olduğu için genelde izin veriyolar, buraya gelmek için. Yani bizim için kolay oluyor. O yüzden ben de burayı seçtim yani normalde kimseye izin vermiyecekti, başka ülkeye gitmek için. Ama Türkiye'de Müslüman ülke olduğu için daha... Daha iyi oldu yani. Bi de son zamanlarda çok Somalililer geldiği için yani şu an çok Somalililer olduğu için illaki bi tanıdığım var. O yüzden gelebilirdim yani. Evet, benim baba tarafında tanıdığım vardı. Akraba değil de arkadaş gibi yani uzak akraba.”(K13, 19 yaş, Öğrenci)

Türkiye'ye gelmeden önce Türkiye'de tanıdıklarının olmadığını belirten K14, Türkiye'de toplam iki yıldır yaşadığını, Burdur'dan önce Ankara'da bir ay yaşadığını fakat orada K13 gibi iş deneyimi olmadığını belirtmiştir:

“Yok, hiç kimseyi tanıımıyordum. Tanımıyordum. Yalnız geldim. İki sene. Tam iki sene. Ankara, bir ay. Aynen. Çok güzeldi. İyi gitti, iyi geçti. Yok hiç çalışmadım.”(K14, 23 yaş, Öğrenci)

Savaş, terör, kıtlık gibi problemlerle karşı karşıya olan Somali’de eğitimin yanı sıra sağlık hizmetlerine ulaşımın da kısıtlı olduğuna katılımcıların göç etme sebeplerinden ulaşılabilmektedir. Burdur'a gelmeden önce başka hiç kimseyi tanımadığını belirten K2, Türkiye'de yaşadığı üç sene yedi ay içerisinde sadece dört ay Isparta'da kaldığı süre hariç Burdur'un dışında bir yerde yaşamadığını belirtmektedir. Isparta’da kaldığı süre memnuniyetini belirtmektedir. Somali Hergeise’den Türkiye’ye eşinin rahatsızlığı sebebiyle kızıyla (K3) birlikte gelmiştir. Türkiye'ye gelmeden önce Türkiye'de tanıdıklarının olmadığını, Türkiye’nin Müslüman olması ve bu yüzden Türkiye'ye kardeş ülke olarak baktığını, ayrıca Türkiye'deki sağlık hizmetlerinin daha iyi olduğunu şöyle belirtmektedir:

“Şey, onun kocası var ya? Onu getirdi. Sonra burada öldü. Evet. Şey, beyni yoktu. Şey istiyordu, doktor filan istiyordu öyle sağlık için. O yüzden geldiler. Türkiye Müslüman. Çok güzel. Kardeş Somali. Türkler Müslüman bir de ülkeleri çok iyi, onlar da iyi öyle. Bir de doktorları da iyi, hastaneleri o yüzden.”(K2, 55 yaş, Eşini kaybetmiş, 7 çocuklu)

Babasının bakımı konusunda annesine yardım etmek için Türkiye'ye gelen K3, Burdur'da yaşamadan önce beş ay İstanbul, dört ay Ankara, iki haftada Isparta’da kaldığını belirtmektedir. Türkiye'de yaşadığı şehirler arasında İstanbul’un yaşamak için daha iyi olduğunu söylemektedir. Neden İstanbul'un daha iyi olduğu sorulduğunda kendisi gibi İngilizce ve Arapça bilen daha fazla insan olması ve gezilecek yerlerin olması cevabını vermiştir:

“Şey, annem o. Yani... Yani yardım ediyordum öyle. Yani İstanbul, Isparta, Ankara... Bir de Burdur. İstanbul beş ay. Ankara’da dört ay. Isparta’da iki hafta. İstanbul iyiydi. Şey, İstanbul güzeldi. Oralarda gezebiliyordum, çok güzeldi. Bir de iyi... Şey, iyi insanlar vardı. İngilizce biliyorlardı, Arapça biliyorlardı öyle.”(K3, 25 yaş, Bekar)

Kanser hastası olan K4 de daha ulaşılabilir sağlık hizmetleri için Mogadişu’dan Türkiye’ye göç etmiştir. Burdur'dan önce bir buçuk yıl Ankara'da yaşamış olan K4, Ankara’da olumsuz bir durumla karşılaşmadığını belirtmektedir:

“Üç yıl... Kendisi üç yıldan beri Türkiye’de. Tedavi için gelmiş Türkiye’ye. Kanser hastası kendisi, onun için gelmiş Türkiye’ye. Yok. Kimseyi tanıımıyormuş. Bir buçuk. Bir buçuk. Orada da bir buçuk. Kötü bir şey görmedim, diyor. Oradaki insanlar misafirperver. Bana da müsait oldular. Hastaneye gidiyordum, tedavi oldum öyle.”(K4, 38 yaş, Boşanmış, 6 çocuklu)

Üç kız kardeş, K10, K11, K12 kız kardeşleri hasta olduğu için Mogadişu'dan Türkiye'ye daha önceden hiçbir tanıdıkları olmadan daha ulaşılabilir sağlık hizmeti için gelmişlerdir. İki buçuk yıldır Türkiye'de Antalya, Isparta, İstanbul'da yaşamış olan kardeşler, diğer illere göre İstanbul'u yaşamak için maddi açıdan zorlayıcı bulmaktadırlar.

"Sağlık için. Kız kardeşi(K11) hasta onun için geldiler. Yani tedavi için... İstanbul, Isparta, Antalya. Antalya ve Isparta normaldi. Fakat İstanbul, zorlayıcı. Maddi olarak."(K10, 25 yaş, Bekar; K11, 26 yaş, Evli, 2 çocuklu; K12, 22 yaş, Bekar)

Somali Qoryale'den Türkiye'ye otizm hastası çocuğunun tedavisi için gelen K17, Somali'de yaşamının çok zor olduğunu, savaş olduğu için Türkiye'ye geldiğini belirtmiştir. Türkiye'ye gelmeden önce kimseyi tanımadığını ve Türkiye'de geçirdiği üç yıl boyunca Burdur'dan başka bir yerde yaşamadığını vurgulamaktadır:

"Türkiye'ye neden geldim? Benim oğlum hasta. O nedenle geldim. Biraz da Somali de problem var. Hayatın çok zor. Yok, tanıımıyordum. yirmi bin yirmi, Türkiye'ye geldim. Sadece Burdur'da. üç yıldır da Burdur'da yaşıyorum."(K17, 29 yaş, Boşanmış, 1 çocuklu(otizmlili))

Ecevit'in (2003: 184-185) belirttiği gibi göçün birinci sebebi yoksulluk olmaktadır. Yoksulluk, kentlerde son zamanlarda derinleşmesi ile kentsel yoksulluğun da tartışılması üzerine kadın yoksulluğunun tartışılmasının önünü açmıştır. Yoksulluğun en yıkıcı sebepleri ve aynı zamanda sonuçları olan iç savaş ve terör olaylarının yanı sıra sağlık ve eğitim hizmetlerine daha kolay ulaşabilmek gibi göç hikayelerinin yanı sıra daha iyi yaşam koşulları için K7, "Göç ve Toplumsal Cinsiyet" başlığı altında tartıştığımız üzere bağlantılı göç yaparak gelmiştir. K7, iş bulmak amacıyla Somali Mogadişu'dan Avrupa'ya göç eden eşinin yanına gidebilmek amacıyla bağlantılı göç dediğimiz göç hareketlerine dahil olduğunu belirtmektedir:

"Kocam için geldim, diyor. Kocam için geldim. Yok, burada değil. (İngilizce bir şey söyledi. Aksandan kaynaklı çok iyi anlaşılmadı. Bunun üzerine eşinin Avrupa'da yaşadığı ve kendisinin de sonradan Avrupa'ya eşinin yanına mı gideceği sorusu teyit amaçlı soruldu.) Evet."(K7, 28 yaş, Evli, 1 çocuklu)

Üç yıl önce, Türkiye'ye gelmeden önce, Türkiye'de yeğeninin yaşadığını belirten K7, Burdur'dan önce iki ay kadar Ankara'da yaşadığını belirtmektedir. Ayrıca Ankara'da yaşamının Burdur'da yaşamaktan bir farkının olmadığını şöyle belirtmektedir:

"Yeğenim vardı. Üç yıl gibi yaşıyorum, diyor. Yani iki, iki buçuk yıldır yaşıyorum, diyor. Ankara. İki ay. İyi. Fark etmiyor."(K7, 28 yaş, Evli, 1 çocuklu)

Katılımcıların göç nedenleri ve Burdur’da bulunma nedenlerini özetleyecek olursak; en temel olarak savaş, şiddet, terör, baskı, eğitim ve geçim sıkıntısını gösterebiliriz. Katılımcıların her bir hikayesi kendi içinde farklılaşsa da ortak bir tema etrafında kaygılar benzeşmektedir.

3.5.3. Kent Mekân Deneyimlerine İlişkin Anlatılar

Burdur kentinde, Afrikalı kadın kimliğine sahip olmanın sosyal anlamları ve deneyimleri irdelendiğinde; katılımcılar benzer sorunlara sahip olmakla birlikte, aynı zamanda her bir katılımcının hikâyesi de biricik olma özelliğini kendi içinde barındırmaktadır. Herkesin özgün kent deneyimi birbirinden farklılaşabilmektedir. Bu durum nitel bir çalışmada deneyimlerin ayrı ayrı ele alınması gerekliliğini de doğurmaktadır. Burdur’da yaşayan Somalili kadınların gerek gözlemlerimizden gerekse görüşmelerden elde ettiğimiz verilerden yola çıkarak sosyalliğin kurulduğu, etkileşim örüntülerinin sağlandığı ve gündelik hayatın cereyan ettiği mekânlarda (kafe, restoran gibi) çok görünür olmadığı söylenebilir. Burdur’da bulunan bir çay ocağı onların sosyalleştiği, bir araya geldiği, sorunlarını paylaştığı ve birbirleriyle etkileşime girdikleri temel yerlerden biridir. Nitekim söz konusu çalışmanın örneklem grubuna da çoğunlukla orada ulaşılmış ve görüşmeler de orada gerçekleştirilmiştir. Bu mekân üzerinden kentle aidiyet duygusunun kurulmasının nedenlerinden biri, mekânın farklılaştırmadan, ötekileştirmeden onları bir araya getirme imkânı tanınmasıdır. Kolektif bilinci katılımcılara yeniden hatırlatan bu mekân, dayanışma örüntülerini kuran bir mecra görevi de görmektedir. Ayrıca bu mekân, katılımcıların sorunlarını konuştuğu, dilsel problem yaşamadan bir araya geldikleri ve yalnızlık duygusu ile başa çıktıkları bir mekândır. Aynı zamanda katılımcılar kentte güven temeline dayalı ilişkilerle var olabilmektedir. Nitekim zaman zaman katılımcılarda bu konuda temkinli, ürkek ve çekingen tepkiler verdiği gözlenmiştir. Yabancı kimliğinin yarattığı kriz ve çelişki araştırma sürecinde karşılaşılan temel problemlerden biridir. Nitekim araştırmacıya bakışları da bu temelde gerçekleşmiştir.

Katılımcılar, kentin sosyal etkileşimin döndüğü, kafelerde, restoranlar ve parklarda çok görünür olmadıkları gibi kentin en temel haklarından biri olan ulaşım ve toplu taşıma araçlarında da görünür değildirler. En temel nedenlerden biri de katılımcıların dezavantajlı konumları, yoksulluk ve yoksunluk durumlarıdır. Nitekim

kentin küçük bir yer olması ve katılımcıların da belirttiği üzere geçim sıkıntısı çekiyor olmaları, taşıma kullanımı üzerinden doğrudan etki etmektedir. Kent içinde daha çok yürüyerek gündelik işlerini hallettiklerini, çoğunluğu daha çok evde vakit geçirdiğini ve toplu taşımaya zorunlu olmadıkça başvurmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu meseleyi başka bir açıdan değerlendirdiğimizde kadının vakit geçirdiği yerin “ev” olduğu görülmektedir. Kadının ev miti üzerinden tanımlanması onların kamusal görünürlüğünü azaltmakta ve kentsel imkanlardan faydalanmasını etkilemektedir. Dezavantajlı konumlarına ek olarak bu kent hakkından yoksun kalmaları onları daha çok kırılgan bir gruba dönüştürmektedir. Nitekim Çakır’ın (2010b: 137) da belirttiği gibi kadınların kamusal mekânlarla nasıl ve ne şekilde temas kuracağı erkekler ve erkek aklıyla oluşturulmuş devletler tarafından belirlenmektedir. Binlerce yıllık ataerkil anlayışla kadını kamusal alanda ‘nereden’, ‘ne zaman’ ve ‘hangi şekilde/giysiyle’ bulunacağı devlet, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapı, din ve eğitim gibi toplumu oluşturan yapılar tarafından düzenlenmektedir. Yine bu yapılar tarafından erkeklerin rekabet alanından dışlanan kadınlar haneye çekilmektedirler. Söz konusu mesele katılımcıların deneyiminden yola çıkarak ele alındığında; çalışmama durumu, zorunlu aile içi roller, çocuk bakımı ve güven duymama gibi nedenler onları kentin görünür alanların dışına ittiği görülmektedir.

“Evet. En çok evde kalıyor, söylediği gibi. Yani çalışmadığım için evde kalıyorum genelde, diyor.”(K4, 38 yaş, boşanmış, 6 çocuk)

“Evet, evde. Çocuklara bakıyormuş, kavga ediyorlarmış. Baba yok. Babası da yok tabi, kendisi.”(K9, 48 yaş, Evli fakat eşinin nerede olduğunu bilmiyor, 11 çocuklu)

Ev, Bora’nın (2010: 59) “Kadınların Sınıfı” adlı çalışmasında belirttiği gibi “dünyanın pisliklerinden uzak, masum ve temiz bir yer olarak” tasarlanıp erkeklerin de kadın ve çocukları tasarlanan bu alana bırakmaları günümüz ön kabullerinin mihenk taşı özelliğini taşımaktadır. Eşinin nereye gittiğini bilmeyen 11 çocuklu bir katılımcı, neden evde daha çok vakit geçirdiğini bu bağlamda dile getirdiği görülmektedir. Kadınlar; Altındal’ın (2017: 9) da belirttiği gibi kendisine yüklenen rollerle annelik ve ev işleri arasında gidip geldiğinden kamusal alanda var olacak yeterli vakti bulamamaktadır. Kadınlar kendisine yüklenen rollerden kaynaklı kamusal alanda yer alacak yeterli vakti bulduklarında da hem annelik rollerini hem de sosyalleşme ihtiyaçlarını birlikte yürütebilmek için en çok parklarda vakit geçirmektedirler. Dışarı çıktığında çocuklarıyla çıktığını belirten K1, en çok parkta vakit geçirdiğini şöyle vurgulamaktadır:

“Ben, çocuk. Şey annem bir de ben bir de bebek, bebek arabasıyla gidiyoruz böyle parka. Şey park. Sadece park. En çok şey park.”(K1, 28 yaş, 2 çocuklu)

Kentte kadının kamusal alandan dışlanması sonucu kadın ev ve yeniden üretim ile bağdaştırılmaktadır. Barınmak temel ihtiyaçtır ve ev tarafından karşılanır. Ev işi, bakım işi, sosyal ilişkilerin düzenlenip yürütülmesi işi gibi işler ise yeniden üretime dahildir. Çifte, üçlü gibi iş yükü de denilen durumda kadınlar birden fazla iş yükünü yerine getirmeye çalışmaktadır. Eve çekilen kadının, yeniden üretim işini üstlenmek durumunda kalması ise bakım işinin kadına bırakılmasına neden olmuştur (Kaypak, 2014: 350). Eski eşinin otizmli çocuğunun hastaneden gelmesi üzerine kendilerini terk ettiğini bu yüzden tek başına kaldığını belirten başka bir katılımcı da dışarda en çok parkta vakit geçirdiğini belirtmesi üzerine sorulan çocuğunun bakımı konusunda kendisine yardım eden Türk komşularıyla dışarda vakit geçirip geçirmediği sorusunu böyle yanıtlamaktadır:

“Hayır, benim... Benim değil. Ev, benim oğlum istemiyor. Evi istiyor. Biraz da parka geliyor. Ama insanlar... Kalabalıktan istemiyor. Çok problem geliyor. Oğlum evi istemiyor, parkı istiyor. Ama kalabalık olduğu için... Çok problem oluyor.”(K17, 29 yaş, Boşanmış, 1 otizmli çocuklu)

Kadınların kenti deneyimlemesinin önündeki engellerin en önemlilerinden biri evin dışında onları tehdit eden şeylere karşı korku duyuyor olmalarıdır. Kadınlar, kentin aykırı mekânlarında işlenen suçlardan dolayı korku duymaları üzerine kentin bazı mekânlarını kullanmamaktadırlar. Kent içi suçlardan en çok zararı görüp de en az korku duyan genç erkekler olmasına rağmen, en az etkilenen fakat en çok korkan yine kadınlar olmaktadır (Kern, 2020: 166-167). Yine kadın olduğu için rahat edemeyeceğini düşündüğünden akşamları dışarı çıkmadığını ve bazı kafelere gitmediğini belirten bir katılımcı ne tür olumsuzluklarla karşılaşabileceğini düşündüğü sorulduğunda şu yanıt vermektedir:

“Akşamları dışarı çıkmıyorum, gerçekten. Bilmiyorum ya... Ya da bazı kafelerde hep erkekler oluyor, gitmiyorum. Evde tercih ediyorum. Bilmiyorum. Yani bu kişilerden korkuyorum gerçekten.”(K14, 23 yaş, Öğrenci)

Toplumsal Cinsiyet ideolojisinin yarattığı kadınlık normu, tüm kadınların deneyimlerini evrensel bir temelde şekillendirdiği gibi daha özelde sınıfsal, ırksal ve diğer farklılıklar temelinde de şekillendirmektedir. Nitekim başka bir kentte göçmen bir kadın olmanın yarattığı dezavantajlılıklar da katılımcıların anlam dünyası ve deneyimleri üzerinde etkili olmakta ve eylemleri buna göre oluşmaktadır. Tercih gibi görünen seçimlerin ardında derin bir toplumsal yapı ve farklı ideolojiler yer almaktadır.

Dolayısıyla kent içinde farklı sorunlar ortaya çıkarak kadınların gündelik yaşamına, kamusal görünürlüğüne ve imkanlardan faydalanma durumuna etki etmektedir. Bunlar alt tema olarak dil sorununun yarattığı yalnızlık ve kent deneyimi; göreceli özgür kent deneyimi, konut sorunu ve barınma, geçim kaynağı ve ihtiyaçların giderilmesi başlıkları altında sorunsallaştırılmaktadır.

3.5.3.1. Dil Sorunun Yarattığı Yalnızlık ve Kent Deneyimi

Araştırma grubunun kent mekân deneyimleri içinde en önemli sorunsallardan biri de soyutlanma ve yalnızlıktır. Bu durum katılımcıların sosyalleşme biçimleri ve tercihleri üzerinden etki ederek kendi içine kapanmayı beraberinde getirmektedir. Nitekim daha önce de belirtildiği gibi aynı kafeye gitmeleri, kendi içine kapanma ve kentle bütünleşememe sorununa da neden olmaktadır. Simmel'in vurguladığı gibi, sosyo-ekonomik toplumsal konumundan harici olarak bireyler, dürtüleri ve ilgi alanları üzerinden kurdukları birliktelik sonucundaki edindikleri aidiyetlik duygusunun verdiği memnuniyeti edinerek yalnızlık duygusundan sıyrılırlar (Simmel, 1949: 255). Araştırma grubunun kent mekân deneyimleri içinde en önemli sorunların başında sosyalleşememek ve kentle bütünleşememek yer almaktadır. Hem kamusal alanlardan hem gündelik hayatın ritminin işlediği mekânlardan uzak kalan kadınlar sosyal ilişki ağı içinde yer alamadıkları gibi bu durum onları toplumla bütünleştirecek araçlardan biri olan dili (Türkçeyi) öğrenmelerini zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda kadınların sosyalleşme mekânlarından ve ilişki ağları içinde yer alamamaları, toplumdan soyutlanmasına ve yalnızlaşmasına da yol açmaktadır. Nitekim anlayabildikleri, iletişim kurabildikleri ve kolektif bir bilinçle hareket edebildikleri kendi gruplarıyla sosyalleştiği mekânlarından biri olan çay ocağında buluşmaları bunun en önemli göstergelerinden biridir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde katılımcıları etkileşim süreçlerine dahil olmasını engelleyen faktörlerin başında dil sorunu gelmektedir. Yabancı, göçmen veya öteki kimliğinin yarattığı dezavantajlılıkların yanı sıra dil bilmemeleri de katılımcıların dezavantajlı konumunu daha da derinleştirmektedir. Bu durum onları kamusal imkanlara ve fırsatlara erişimini de etkileyerek kentte var olma, görünür olma veya karşılaştıkları sorunlar ile baş etme süreçlerini de etkilemektedir. Nitekim sosyal etkileşim ağları içinde yer almayan ve kentte görünür olmayan katılımcılardan biri daha önce kaldığı kentleri Burdur ile kıyaslayarak dil sorununun sosyalliğini etkilediğini belirtmiştir. Burdur'dan önce İstanbul'da beş ay, Ankara'da dört ay, Isparta'da iki hafta yaşayan ve oralarındaki

deneyimleri sorgulandığında yaşadığı yerde kendi kimliğine yakın olarak ve iletişim kurabilecekleri diğer göçmen gruplarla daha fazla aidiyetlik duygusu sağladığını ifade etmiştir:

“İstanbul iyiydi. Şey, İstanbul güzeldi. Oralarda gezebiliyordum, çok güzeldi. Bir de iyi... Şey, iyi insanlar vardı. İngilizce biliyorlardı, Arapça biliyorlardı öyle.”(K3, 25 yaş, Bekar).

Dil bilmenin önemini ortaya koyan bir diğer örnek ise Türkiye'ye gelmeden önce Türk kültürü ile etkileşim içerisine giren ve Türkçe öğrenen öğrenci statüsündeki katılımcının ifadeleridir. Bu durum katılımcıya daha geniş sosyalleşme ve kent içinde daha rahat dolaşma imkanı tanımıştır:

“Evet, Türkiye'ye gelmeden önce Somali'de şey vardı. Türk okulları var, hastane var, o yüzden. Ben Türkiye'ye gelmeden önce Türkçe biliyordum.”(K5, 23 yaş, Öğrenci).

Katılımcıların çoğunluğu Türkiye'ye geldiklerinde dilsel sorun yaşamaktadır. Bunların bir kısmı dil bilme de sosyallik ihtiyacını giderebileceği stratejiler bulmaya çalışmakta sosyal ilişkilere dahil olmak için çaba sarfetmektedir. K7, Türkçe bilme de sosyal ilişkilere dahil olmak için gereken stratejiyi komşularıyla daha fazla vakit geçirmekte bulunduğunu şöyle belirtmektedir:

“Evet. Türkler de var, Somaliler de var. Yok, yalnız hissetmiyorum, diyor. Benim komşularım var, diyor. Evet. Anladın değil mi? Kahve bile içiyoruz, diyor. Bazen yani dışarı beraber çıkıyoruz, diyor.”(K7, 28 yaş, Evli)

Türkçeyi, Türkiye'ye geldikten sonra kurslara giderek hayatını idame ettirebilecek seviyeye kadar öğrenen K17, ihtiyaçları için dışarı çıkmak zorunda kaldığında Türk ve Somalili komşularının otizimli çocuğuna göz kulak olduğunu belirtmekte ve bize etkileşime dahil olmanın yarattığı imkânları da göstermektedir. Nitekim sosyal sermayeye sahip gündelik ilişkileri ve sorunlarını çözmeden önemli bir değişken olarak karşımıza çıkmakta ve dayanışma örüntülerini kadınların lehine oluşmasını sağlamaktadır:

“Ne? Komşu? O, ne? Evet. Somaliler de var, Türkler de var. Birazdan geliyor. Bazen ben Salı pazarına gidiyor. Bir kadın da evde oğlumu bekliyor. Evet.”(K17, 29 yaş, Boşanmış, 1 çocuklu(otizimli))

Dilin kamusal alanda kurulan ilişkilerde mihenk taşı özelliği taşıdığını belirten bir diğer örneği de K15'in deneyimlerinde belirginleşmektedir. Katılımcıların benzer deneyimlere sahip olması belli konularda özellikle benzer sorunların belirginleştiğini de bize göstermektedir. Nitekim farklı katılımcılar özelinde meseleyi değerlendirdiğimizde

bir kez daha Türkçe bilmenin önemi karşımıza çıkmakta, kentle bütünleşmenin ve sosyallik kurmanın temelinde dil sorununu çözmek yer almaktadır. İlk geldiği zamanlarda Türkçe bilmediği için evden dışarı çıkmadığını belirten K15, Türkçe bildiği için artık yalnız bir kadın olarak kamusal alanda hareket edebileceğini şöyle belirtmektedir:

“Aslında ilk, evet, yalnız çıkmıyordum. Ama şimdi her yerde yalnız çıkabilirim yani. Bir de şimdi Türkçe biliyorum. Bir şey görürsem, bir şey olursa, ben kendimi savunuyorum, anladınız mı? Yani o yüzden şimdi yalnız çıkabiliyorum... İlk geldim ben tek başıma gitmiyordum aslında. Ama şimdi hiçbir şey bi sorun olmadı... Ben şahsen her yerde iyi hissediyorum. Yani hiçbir sorun yok. Benim şahsen yani. Belki başkaları kötü hissedebilir. Bir de şöyle, hepimiz Türkçe bilmiyoruz mesela. O yüzden... Belki onu kötü hissedebilir. Ama ben hiç böyle bir şeyle karşılaşmadım yani, aslında. Olabilir, evet. Olabilir.”(K15, 27 yaş, Tercüman)

Türkçeyi bilmediği için kendini yalnız hissettiğini belirten bir başka katılımcı hiç arkadaşının olmadığını ve bu yalnızlık durumunun yol açtığı duyguyu “Çok yalnız hissediyorum” (K2, 55 yaş, Eşini kaybetmiş, 7 çocuklu) şeklinde ifade etmiştir. Kamusal alanda görünür olmanın sosyal ilişki ağlarını daha iyi tesis etmesiyle sonuçlandığına örnek teşkil eden K8 ise kendisini her zaman yalnız hissettiğini belirtse de dışarı çıktığı için Cibutili arkadaşıyla vakit geçirmeye başladığını şu şekilde ifade etmektedir:

“Tekim, diyor. Benim arkadaşım o(Arkadaşını gösteriyor. Arkadaşı Cibutili. Bombalamada bir ayağını kaybetmiş ve hala travmaları sürdüğü için çok konuşmak istemedi.). Onunla vakit geçirmeye başladım dışarıya çıktığım için.”(K8, 40 yaş, Boşanmış, 4 çocuklu)

Aidiyetlik duygusunu hissetmek için göçmenlerin kültürel kimliği ve kendi gibi aynı kültürel kimliğe sahip olanlarla dayanışma içerisinde olma gereksinimini karşılarken bir yandan da içinde yaşadığı kentin değerleriyle, kurumlarıyla uyum içinde yaşayabilmenin dengesinin sağlanması hususunda kadınlar baraj görevi görmektedir (Buz, 2009: 43). Kendi içine kapanmaları ve kendi kültürel ortaklığı paylaştıkları grupla sosyalleşmeleri uyum süreçlerini etkilediği gibi yalnızlık duygusu ile başa çıkmalarını da tam olarak sağlayamamaktadır. Ancak daha genç olan ve eğitim için gelen katılımcılarda görece sosyalliğini kurma biçimi ve buna anlam yükleme şekli farklı olmaktadır. Kamusal alanda görünürlüğün yalnızlığını eritme noktasında yetersiz kaldığını gösteren K13 ise geldiği ülkede umduğu aidiyetliği sağlayamadığını ve bu yüzden yaşadığı hayal kırıklığını şu şekilde belirtmektedir:

“Ben şu an... Ben okul başladıktan sonra... Ben gönüllü olarak çalışmalara katıldığım için şu an benim arkadaşlarım çoğunluğu Türk oldu. Ya daha farklı ülkelerden gelenler de var; Endonezyalı arkadaşlarım da var, başka Yemenliler de var, Suriyeliler de var. Yani şu an ben çok aktif olduğum için, yani bütün gönüllü

topluluklara katılıyorum. Oradan çok arkadaşlarım olduğu için çok farklı arkadaşlarım var yani. Şey var, Gençlik Ofiste Bir Damla, uluslararası gönüllü bi topluluk var. Ona katıldığım için bi iki kere, iki farklı şehre gittik. Onu yaptım. Bir kere de Burdur'da Gönüllü Ol diye bir topluluk var, ona katıldım. Koylara da gidiyoruz ara sıra ya da şey var. Gençlik Merkezide bazen bizi gönüllü olarak çağırıyorlar. Koylara gidiyoruz, çalışmalar filan yapıyoruz. Okul boyamalar falan yapıyoruz, onlara katılıyoruz yani. Gönüllü Ol. Bir de Yeşilay var ona çok katılmadım. Ama yani ona da bi ara katılıyorum. Damla uluslararası topluluğuyla şey gittik. Bi kere Uşak gittik, bi kere de Balıkesir'e gittik. Bu sene Balıkesir'e gittik, geçen sene de Uşak gittik. (K13, 19 yaş, Öğrenci)

Yalnızlıklarına ilişkin yapılan vurguda arkadaş, komşuluk ve yakın ilişkilere dahil olamama ve bundan dolayı duyulan özlem de anlatılarda belirginleşmektedir. Nitekim kent ve mekân insan ilişkileri ve etkileşim süreçleri ile kurulmakta ve somut bir nitelik kazanmaktadır. Özellikle kentin sakinleri ile kurulan/kurulmayan ilişkiler onların kente deneyimini etkilemektedir. Komşuluk ilişkileri bu konuda en çok dile getirilen sorunlar ve özlemler arasında yer alıyordu:

“Oluyor yani. Evet, çok oluyor yani. Komşular, şey yani... Ben ilk geldim... İlk gelirken bir şey düşünüyordum, hep dizilerde bi şey izliyordum. Komşular da geliyor, çaylar falan içiyorlar birbirine filan. Ama gerçek hayatta öyle bi şey yok yani... Geldik yani, hiç öyle komşular arkadaş falan olmadı yani. Yani öyle bir şey yok yani. (Komşuları Türklerden oluşuyor ve yalnız hissediyor.)” (K13, 19 yaş, Öğrenci)

K5'in de K13 gibi arkadaş, komşuluk ve yakın ilişkilere dahil olamama sebebiyle özlem içinde olduğunu belirtmektedir. Aynı zamanda göçmenler için katı bürokratik işlemlerin olması onların sosyalliğini engellediğini ifade eden ve Türkiye'de seyahat özgürlüğü, göçmenlere yasalarla sınırlandırılmış olduğundan aidiyetlik kuramadığını belirten K5, ailesini ve ülkesini özlediğini şöyle belirtmektedir:

“En çok şeyi özliyorum mesela... Ailemi özliyorum, kendi ülkemi özliyorum çünkü yani buradayken yani. Buradayken yalnız mesela, hissediyorum. Şimdi ben yeni geldim. Haziran'da geldim. Ülkeme gittim, döndüm. Mesela yani burada nasıl davranıyorlar. Yani biliyorsun mesela, yani sen kendi ülkende yaşıyorsun, burada nasıl davranıyorlar. İyi bile davranıyorlarsa mesela nasıl rahat olduğum gibi değilim burda. Burda kanun var, ikamet var... Böyle şeylerle uğraşıyoruz. Her şey, yani bi belgeyle gerekir. Bu Somali'de yok. Yani Somali'deyken yok. Pasaport falan kullanmıyoruz. Mesela ben İstanbul'dayken Burdur'a... Yani gelmek istiyor... Gelmek istiyorsan pasaportla işlem yapıyorsun. Orada öyle bi şey yok.” (K5, 23 yaş, Öğrenci)

Engelli çocuğuyla birlikte çocuğunun tedavisi için Türkiye'ye gelen K17 ise ebeveynleri yanında olmadığı için yalnız hissettiğini fakat her şeyi annelik içerisindeki adanmışlık duygusuyla oğlu için yaptığını şöyle belirtmektedir:

“Evet. Benim aile yok, anne yok, baba yok. Herkesi yok, bazen de. Ama her şeyi ben, benim oğlum için yapıyorum.” (K17, 29 yaş, Boşanmış, 1 çocuk(otizmli))

“İstanbul güzeldi, orada iyi insanlar vardı. İngilizce Arapça biliyorlardı.” (K3, 25 yaş, bekar)

Sosyal etkileşim ağı içinde yer almayan katılımcılar, yalnızlığı bazen bir tercihmiş gibi sunmakta dolayısıyla sosyal ilişkilerden ve kentin sosyalleşme alanlarından kaçınmaktadırlar. Burdur'dan önce yaşadığı yerde kendi kimliğine yakın olarak ve iletişim kurabilecekleri diğer göçmen gruplarla daha fazla aidiyetlik duygusu sağladıklarını da bu bağlamda belirtmişlerdir.

3.5.3.2. Göreli Özgür Kent Deneyimi

Somali'de kadınlar toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde değerlendirildiğinde geleneksel kodların ve dini rejimin etkisi altında özel ve kamusal yaşamda var olmaya çalışmaktadır. Somali'de kadınların durumuna baktığımızda 1969 ve 1991 yılları arasında başkan olan Said Barre öncesi ve Said Barre sonrası olarak ayrılmaktadır. Barre, Somali için Somali Devrimci Sosyalist Partisi ile iktidara gelmiş demokratik taleplere karşılık tek başkan olup, Barre iktidarı boyunca kadın-erkek eşitliği karşıtı, şeriatı savunan, şeyhleri idam ettirmiş ve Somalili kadınlar toplumsal hayatın birçok noktasında aktif olarak rol almasının önünü açan politikalar ortaya koymaya çalışmıştır. Barre iktidardan indirildikten sonra Somali kadınlar bariz bir şekilde kamusal alandan uzaklaştırılmış, tecavüz, yoksulluk gibi suçların kurbanlarına dönüşmüşlerdir. Barre'nin iktidardan indirilmesiyle birlikte şeriat ve örfi hukuk sistemine geçilmiş, kabile ve aşiret sistemi ortaya çıkmıştır ve kadınlar bu yeni sistem içinde sindirilmeye çalışılmıştır (Graney, 2004). Bu süreçle birlikte geleneksel toplumsal cinsiyet ideolojisinin yarattığı baskıya eklemlenen dini rejim kadınların konumunu daha da kötüleştirmiştir. Nitekim Somalili kadınlar özellikle seçme ve seçilme hakkı, siyasi karar alma süreçlerine katılım, ayrımcılık, kadın sünneti, zorla evlilik ve çocuk yaşta evlilik gibi temel konular için mücadele etmektedirler (Massoud, 2021: 255-263). Rejimin yarattığı baskıya ek olarak savaş, terör ve kargaşanın yaşanması da kadınların dezavantajlı konumunu daha da derinleştirmiştir. Bütün bu sorunların kesişmesiyle birlikte kadınlar kendilerini Somali'de özgür ve güvende hissetmediğini, dolayısıyla en basit gündelik ilişkilerini sürdürmede zorlandığını ifade etmiştir. Bu temelde Burdur ve geldikleri ülkenin siyasi, kültürel ve ekonomik koşullarını kıyaslayarak daha özgür ve güvende hissettiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan biri Somali'de kadınlara yönelik şiddet ve baskı olduğunu

belirterek, kamusal alandaki görünürlüğü için ne kadar mücadele etse de toplumsal cinsiyet normları nedeniyle yeterli olamayacağını şöyle belirtmektedir:

“Bak şey var, Somali’de okuyorsan bile ordaki çevren şey yani... Yani çok başarılıysan bile hiç bi şey değilsin yani. Çok çalışıyorsun cevap veriyorsun. Yani her şeyde birinci oluyorsun ama oradaki insanlar hiç yani... Hiç bi şey yapmadın gibi yapıyorlar. Yani seni daha ilerilere gitmeye izin vermiyorlar. Her zaman yani bi şey yaptığın zaman, hayır ya herkes yapar boş ver falan. Ondan sonra öyle... Yani senin çevren de öyleyse hiç bi şeyde falan başarılı olmayacaksın. Ne istediysen devam etmiyeceksin. Çünkü yanındaki insanlar ya da çevrendeki insanlar herkes bi şey diyor. Yani neden bunu yapıyorsun, artık evleneceksin bunu yapacaksın, mutfaka gidiyorsun ona çalışacaksın falan falan. Ondan sonra hiç yani pozitif enerji almıyorsan hiç bi şeye devam etmiyeceksin.”

Bu baskının yarattığı çelişki, şiddet ve güvende olmama hissi kadınların Burdur kenti ile olan ilişkisini etkileyerek, görece bir özgürlük sunduğu görülmektedir. Her ne kadar kent hakkı ve deneyimi bağlamında değerlendirildiğimizde farklı alanlarda ortaya çıkan daha çok yalnızlık, soyutlanma, geçim sıkıntısı ve adaptasyon gibi sorunlardan yakınsa da özgür ve güvende oldukları bir deneyim vurgusu da ön plana çıkmaktadır. Yalnız kadınlar kentlerde hareket özgürlüğünün sınırlarını yeniden keşfederler. K13 Somali’de ailesiyle yaşadığı için daha rahat hareket edemediğini fakat Burdur’a gelince istediği yere istediği saatte gidebildiğini ve toplum içinde bireyselliğini kendi kurallarına göre inşa etme fırsatı bulduğunu ifade etmiştir. Bu yönüyle Türk ve Somalili ailelerin toplumsal cinsiyet rollerini inşa etme noktasında benzerlik gösterdiğini şöyle belirtmektedir:

“Ama buraya geldim. Bak şu an ailem bilmiyorlar yani. Şu an çıktım akşam, bilmiyorlar yani. Arıyorum, baba iyiyim, uyuyorum falan falan bitti. Ama yani ne zaman istiyorsam, kalkıyorum. Ders çalışıyorum, kimse yani bana zor kullanmazsa yapıyorum. Yani her şeyi hata yaparsam ben kendimi düzeltiyorum. Orada öyle bir şey yok. Bir hata yaparsan neden yaptın, yani nasıl hata yaparsın, yani sanki hiç insan değilsin gibi davranıyorlar. O yüzden yani, çok baskı var oralarda. Evet, özgür olmayacaksın, yani hiç bi şey... Hiçbir zaman özgür hissetmeyeceksin yani. Bak, erkek orda... Erkek şey yani... Erkekler sanki bütün dünyada her şeyi yapabilir. Ama kadınlar şey sadece mutfak ve çocuklara bakıyorlar. O kadar yani başka hayatı yok yani. Bir kadın görüyorlar, çalışıyor falan... Neden çalışıyorsun, diyorlar. Ya da mesela bir kadın evleniyo, ondan sonra onun kocası bakmıyor. Yani çocukların parası getirmiyor. O kadın gidiyo çalışıyor, çocukların parası getiriyor. Kimse demiyor, bak o kadın da evlendi, hala da o çalışıyor yani. Kimse de o gözle bakmıyor. Ama yani orada kadın, sadece çalışma için üretmiş bi şey hissediyorlar yani. Öyle düşünüyorlar yani. Bir de yani kimse ne yaptıysan teşekkür etmiyorlar, kimse onun ne hissettiyse paylaşmıyor yani. Yani orada hiç bi şey hisset... Yani bir şey hissediyorsan kimse paylaşmıyorsa onlar bi şey hissediyorsa kimse paylaşmıyor. Yani öyle bir şey yani. Hayır çıkmadım. Ben beş... Dört tane abim...İki tane abim iki tane kardeşim olduğu için. Yani dışarda gezmeye çıkmaya biraz zordu, yani çıkmıyodum. Ama çıkanlar var. Bazen kızlar geziyorlar, tozuyorlar. Akşamları dışarı

da çıkıyorlar, ne istiyorlarsa yapıyorlar. Yani buradaki gibi... Türkiye’de de var yani. Bazen kızlar aileleri vermiyorlar izin, dışarı çıkmaya. Orda da aynı şekilde, bazen kızlar ne istiyorlarsa yapıyorlar, dışarı da çıkıyorlar falan falan. Ama benim ailem, öyle bir aile değildi. Yani evde kalıyordum. Yani okul ya da ev, okul ya da ev yani. O kadar yani. Yani benim hayatım; okul ya da evde, başka bir şey yoktu yani.”(K13, 19 yaş, Öğrenci)

Kadının ev üzerinden konumlanması ve dışarı olarak tanımlanan kamusallığın erkeğe atfedilmesi geleneksel cinsiyet rollerinin katı olduğu toplumlarda kadının özgürlüğünün sınırlandırılmasını beraberinde getirerek gündelik rutinde var olma biçimini etkilemektedir. En basit sosyalliğin bile kısıtlanması, kadınların dışarı ile olan ilişkilerinin kesilmesi söz konusu olmakta ve kadınların kendi yaşamında seçim hakkı elinden alınmaktadır. Bu bağlamda Somali’de temel insani haklara erişemeyen ve etkileşim süreçlerine dahil olmayan kadınlar Burdur’daki yaşamını bir kaçış hatta bir kurtuluş olarak görmektedir. Burdur’daki yaşamını sevdiğini belirten katılımcı, Somali’de kadınların akşam dışarı çıkamadığını, eğitim hizmetlerinden erkekler kadar rahat yararlanamadığını, kadınların haklarına erişiminin zor olduğunu belirtmiştir.

“Şöyle, mesela kadın olarak akşama böyle çıkamıyorsun mesela. Okulu bitiremiyorum mesela. Şöyle bir şeyler varmış. Yani kadınlar orada hak almıyorlar. Haklarını almıyorlar, evet.”(K15, 27 yaş, Tercüman)

Türkiye’ye Somali’den daha güvenli olduğu için gelen başka bir katılımcı, kamusal yaşama müzik sanatı ile dahil olmaya ve görünürliğini artırmaya çalışmaktadır. Kadınların özellikle sanatçı kadınların Somali’de şiddete uğradığını ve tehlikelerle karşı karşıya olduğunu şöyle ifade etmektedir:

“Güvenli... Güvenlik için geldik buraya, olduğu için geldik. Yani ünlü. Orada da ünlü olduğu için de sıkıntı. Bayağı tehlike olduğu için de geldi. Kadınlar da şiddet gördüğü için de şey... Şey kendisi görmedi, güvenli görmedi. Türkiye’ye geldi, sığındı. Şey, terör filan vardı. Orada terör örgütü, terör örgütü yani, şarkılar yapmış. Onu, yani linç edecek şarkılar. O yüzden yani o terör örgütü... O, aynen. O söyledi. Yani terör örgütü yani ayıpladı işte. Sanat olarak... Kendi sanatını olarak söylemiş, ibraz etmiş. O yüzden onu... Yani her sanatçıyı öldürüyorlar. Çünkü sevmiyorlar oralarda sanatçıyı. O, kadın olduğu için bir de tepki verdiği için. Yani mesleğinden dolayı...”(K16, 36 yaş, Boşanmış, 3 çocuklu)

Katılımcıların daha çok baskı ve şiddet ortamından gelmeleri öncelikli ihtiyacın güvenlik olduğunu da göstermiştir. Nitekim genellikle ilk sorularda Türkiye’de yaşadıkları ve daha önce kaldıkları kenti sevdiklerini dolayısıyla memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Sohbetin derinine indiğimizde farklı sorunların ve ayrımcı mekanizmaların işlemesine rağmen kadınlar Somali’ye göre özgür ve güvende hissetmektedirler. Bu da onların görece bir özgür kent deneyimine sahip olmasına neden

olmaktadır. Nitekim kadınların deneyimi tarih aşırı olmayıp, aynı zamanda içinde büyüdükleri toplumun yapısına, kültürüne ve politik ortamına göre şekillenmektedir. Katı dini rejimin baskısı altında sosyalleşen Somalili kadınlar için Türkiye, daha özgür bir yaşam ortamı sunmaktadır.

3.5.3.3. Konut Sorunu ve Barınma

Konut ve barınma hakkı kent içinde en temel haklardan biridir. Bu hakka erişimde yaşanan sorun fırsat eşitliğinde sorun yaşanmasına ve insani haklardan yoksunluğa işaret eder. Nitekim siyah ve yabancı kimliğinin yarattığı dezavantajlılıkların başında barınma ve konut hakkına erişimde sorun yaşanması gelmektedir. Katılımcılar, geçici barınmanın yanı sıra konut kiralama ve sonrasında komşuluk ilişkilerinde sorun yaşayabilmektedirler. Göç hareketleri içerisinde bulunmuş öteki ve tekinsiz öteki olan yabancı ayrımını yapan Bauman'ın (2013: 55-99) dediği üzere göçmenlere mekânın dışında yani mekân olmayan yerler reva görülüp göçmenler yaşadıkları topraklar içinde görünmez olarak yaşamak durumunda bırakılırlar. Bu topraklar içerisinde göçmenler için ayrılan mülteci ve sığınmacı kampları mekân olarak sayılmaz görünmezlerin yaşadığı yerler olarak tanımlanmaktadır. Uydu kent olan Burdur; yerel, dışarıya kapalı ve yerel ağız ile konuşan bir kenttir. Dolayısıyla bu kentlerde göçmen grupların var olması beraberinde daha spesifik sorunların, ilişki biçimlerinin karşılaşmalarını da beraberinde getirmektedir. Nitekim katılımcılar arasında barınma ve konut konusunda ayrımcılığa maruz kaldığını ifade edenler özellikle ev sahiplerinin göçmen gruplara karşı farklı bir tutum sergilediğini belirtmişlerdir.

Nitekim eğitim gören katılımcılardan biri yabancı olduğu için ev sahipleri tarafından ayrımcılığa maruz kaldığını ve yine yabancı öğrenci olduğu için ücretli eğitim aldığını fakat Türk öğrencilerle aynı hizmetlerden yararlanamadığını şöyle belirtmektedir:

“Yani ben şu an öğrenciyim ve buradaki öğrenciler hepsi, biz aynıyız. Yani sen Türk’sün, tamam ama ben de öğrenciyim ve burda tekim. Ailem yok, kimsem yok. Sen ne hizmetler alıyorsan yani. Diyelim ki sen otobüslere bedava biniyorsun. Ben de bedava bilmeme gerek varken neden bütün öğrenciler aynı şeyler almıyorlar. Bunu fark ettim. Ya da mesela bazen yurtlar... Sadece bazen evler. Ev, öğrenciler evler... Bazen yabancı olduğu için almıyorlar. Yoksa diyorlar, sen yabancı. Ben, tamam öğrenciyim. Ben de öğrenciyim, istiyorum ev. Hayır, sana vermiyoruz, sen Türk değilsin falan, diyorlar. Bence öyle olmaması gerek var. Çünkü yani burdaki Türk öğrenciler de yurtdışına gidiyorlar ve öyle bir davranış kimse yapmıyor. Bütün öğrenciler aynı şey olması gerek varken neden öyle şey yapıyorlar. Ben hala

anlamadım. Bence bütün öğrenciler Türk olsun, Afgan da olsun, Somalili de olsun, Suriyeli de olsun aynı hizmeti vermesi daha... Daha adaletli bence, düşünüyorum. Tamam biliyoruz yani, biz de bu ülkeye geldik. Ama biz de bu ülkeye para veriyoruz, her şeyi veriyoruz. Sen üniversiteye gidiyorsun, para vermiyorsun, bedava okuyorsun. Ama ben o kadar yol geldim. Yeni daha benim okulum para veriyorum yani. Aynı zamanda da aynı hizmetleri almıyoruz, neden yani bu!”(K13, 19 yaş, Öğrenci)

Katılımcıların daha çok söylemlerini siyah kadın kimliğinin yarattığı kırılmalar üzerinden değil yabancı kimliğinin yarattığı dezavantajlılıklar üzerinden kurmuştur. Nitekim öğrenci olan katılımcılar sadece ev ve apart bulma ve kiralamada değil aynı zamanda fiyatlarda da sorun yaşadıklarını, bu konuda farklı bir muameleye maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Özellikle Türk öğrencilerle birlikte kalıp sosyal etkileşim süreçlerine dahil olmak istediklerini belirtmişlerdir.

“Arkadaşımın dediği gibi, okulum hakkında... K13, gerçekten. Biz, her sene ev bakıyorduk. Çünkü yabancı olduğum için ev vermiyorlar. Verdikten sonra, bir sene veriyorlar. Sonra bir sene bittiğinden parası pahalı oluyor. Bizim, o kadar uğraşacak kadar kudretimiz olmuyor. Yurtlar bence, iyi olabilir. Ya da bir şey yapabilirler ya öğrenci olduğu için. Dört sene oturabilir. Evden çıkartmıyoruz ama parası o kadar pahalı da olmasın. Öyle bir şey olsaydı, daha iyiydi benim için yani. Çünkü her sene gerçekten, ev bakmaya bıktım. Bir de vermiyorlar. Yok, yabancı... Arıyorum, yabancı olduğum için vermiyoruz. Mesela ben, şöyle... Bir kere şöyle düşündüm, arkadaşım. Mesela biz yabancıyız. Her sene zaten geliyoruz. Bir şey yapsınlar ya. Bir apart yapsınlar. Yabancı aparatları olsun. Tamam, parası uygun olsun. O, mesela okulum dört senelik. Dört senelik orada oturabilirim, rahat rahat. Parası yani 2000 olsa da daha iyi. Şimdi her şeye zam oluyor ya. Ama üç bin, dört bin, beş bin... Gerçekten kudretim yok ya. Öyle bir şey yapsa daha iyiydi. Yani yabancılar için olsa ya da hep öğrenciler için. Biz de başka bir kültür deneme yolu olabilir yani. Öyle düşünüyorum.”(K14, 23 yaş, Öğrenci)

Çocuğu olan ve tek başına yaşayan katılımcıların konuta ilişkin yaşadığı sorunlara baktığımızda, kentin daha çok yoksul bölgesinde ve ayrılmış mekânlarda yaşadığı görülmektedir. Özellikle çok sayıda Somalili ailenin aynı binada yaşadığı onlar için ayrılmış konutları tercih ettikleri görülmüştür. Görece ucuz ve daha rahat etkileşime girdikleri ailelerin barındığı yerlerde yaşamaktadırlar. Farklı göçmen grupların ve yerli halkın da kaldığı mahallerde yaşayan katılımcılar da mevcut olup, birbiriyle dil sorunu yüzünden komşuluk ilişkisi geliştirememektedirler. Bundan dolayı daha çok aynı göçmen gruplar bir araya kümelenmekte ve etkileşime girmektedirler. Kent içinde göçmenlerin bürokratik işleri ile uğraşan ve bundan kazanç sağlayan bireyler aracılığıyla katılımcılar daha çok konut sorunlarını çözmeye çalışmaktadır. Konuta ilişkin yaşanan bir diğer sorun ise kalabalık çok çocuklu ailelerin küçük evde yaşamalarıdır. Nitekim katılımcılar

arasında on bir çocuklu ve yalnız ebeveyn olan bir kadın mevcut olup özellikle geçim sıkıntısı üzerinden söylemlerini kurmaktadır.

3.5.3.4. Geçim Kaynağı ve İhtiyaçların Giderilmesi

Tablo 2 - Katılımcıların Geçim Durumuna Dair Veriler

Katılımcı No	Formel/Enformel Ekonomik Destek	Türkiye’deki Mesleği
K1	Enformel	Çalışmıyor
K2	Hem formel hem de enformel	Çalışmıyor
K3	Enformel	Çalışmıyor
K4	Enformel	Çalışmıyor
K5	Enformel	Çalışmıyor
K6	Enformel	Çalışmıyor
K7	Enformel	Çalışmıyor
K8	Enformel	Çalışmıyor
K9	Enformel	Çalışmıyor
K10	Enformel	Çalışmıyor
K11	Enformel	Çalışmıyor
K12	Enformel	Çalışmıyor
K13	Enformel	Çalışmıyor
K14	Enformel	Çalışmıyor
K15	Formel	Tercüman olarak çalışıyor.
K16	Enformel	Sosyal medya içerik üreticisi olarak çalışıyor.
K17	Enformel	Çalışmıyor

Katılımcıların en önemli sorunlarından biri de istihdam süreçlerine dahil olamama, gelen yardımlarla geçinme ve Somali’den maddi destek almaya devam etmesidir. Nitekim diğer temalarda da buna ilişkin sorunlar ele alınmış ve geçim sıkıntısı temel sorunlardan biri olarak sunulmuştur. Bu sıkıntı bir üst temada tartışılan konut problemi, kentin diğer imkanlarından yararlanamama, görünür olamama gibi sorunları da beraberinde getirmiştir. Nitekim özellikle ekonomik kısıtlılık onları kent hakkından, sağlığa erişimden, ulaşımdan, eğitimden ve temel ihtiyaçların giderilmesinden mahrum bırakmaktadır. Bu temada da özellikle buna ilişkin katılımcıların sorunlarına yer verilmiştir. Çünkü ekonomik yoksulluk ve yoksunluk diğer alanlarda yoksunluğun

deneyimlenmesine de neden olmaktadır. Katılımcılar enformel ilişki ağları ile sorunlarını çözmeye ve maddi destek sağlamaya çalışmaktadırlar. Nitekim katılımcılar sohbet aralarında Somali'deki annesinden, başka ülkede yaşayan akrabalarından destek aldıklarını ve geçimini sağlamaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Örneğin, sağlık hizmetlerinden yararlanmak için Türkiye'ye gelen üç kardeş (K10, K11, K12) geçimlerini Suudi Arabistan'daki akrabalarından sağladıklarını belirtmiştir. İstanbul, Isparta ve Antalya gibi birçok şehirde yaşadıklarını fakat bunların içerisinde İstanbul'un kendilerini maddi açıdan zorladığını ifade etmişlerdir. Anlatılarından yola çıkarak Burdur'un İstanbul'a göre maddi açıdan daha zorlayıcı olduğunu söyleyebiliriz. K11 geçiminizi nereden sağlıyorsunuz sorusuna şöyle cevap vermektedir:

“Suudi Arabistan’dan. Akrabası. (Burdur’da gönderdikleri ücretin yetip yetmediği soruluyor.) Yetiyormuş... (Burdur’dan önce başka bir yerde yaşayıp yaşamadıkları ve oradaki yaşamları soruluyor.) İstanbul, Isparta, Antalya. Antalya ve Isparta normaldi. Fakat İstanbul, zorlayıcı. Maddi olarak.”(K11, 26 yaş, Evli, 2 çocuk)

Fakat K10, K11, K12 kardeşler gibi sağlık hizmetlerinden yararlanmak için Türkiye'ye göç eden ve otizmlili oğluyla yaşayan K17 de Somali'deki akrabalarının kendisine gönderdiği paranın Burdur'da yetmediğini belirtmektedir. Akrabalarının bazı aylar para göndermediğini bu yüzden akşamları yemek yemediğini şöyle belirtmektedir:

“Vallahi bu çok zor. Para az var. Benim... Para veriyor. Akrabalarım biraz para verdi. Para kiralık veriyor. Bir ay da olur, geceden yemek yemiyorum. Neden? Yemekten az. Sabahtan yiyor. Yemekten... Akşam yok. Neden? Para yok. Akraba... Akraba... Akraba. Akraba, Somali'de yaşıyor. Aylar veriyor, aylardan vermiyorlar. Evet, bazen vermiyorlar.”(K17, 29 yaş, Boşanmış, 1 çocuklu(otizmlili))

Bütün bu geçim sıkıntısına ek olarak kadınların nasıl ve nereden alışveriş yaptığı da kent deneyimi hakkında ipucu vermektedir. Alışveriş deneyimi kadınlar için özel alanın sınırlılığın kaçmak için bir fırsat olarak görülmüştür. Yılmaz'ın (2020: 215) da dediği gibi “eylemliliği ev içinde kurgulanan kadınların kamusal kentsel mekânla ilişkisi ancak bir neden bağlamında meşruiyet kazanıyor.” Kadınlar alışveriş mekânlarında ekonomik imkansızlıklar yüzünden görünür değillerdir. Nitekim çoğu zor geçindiklerini, yemek bulamadıklarını ve daha çok ucuz şeyleri tercih ettiklerini söylemişlerdir. Yiyecek dışında giyim konusunda da geleneksel kıyafetlere sahip olduklarından Burdur'da alışveriş yapmadıklarını ifade etmişlerdir. Örneğin Burdur'da hiç kıyafet alışverişine gidemediğinden yakının K5, ancak Ankara ya da İstanbul gibi geniş pazar alanına sahip büyükşehirlerden ya da Somali'den alışveriş yapabildiğini belirtmektedir. Diğer

ihtiyaçlarını ise pazardan ziyade marketten ya da alışveriş merkezlerinden giderdiğini şöyle vurgulamaktadır:

“Burdur’da hiç yapmadım. Çünkü Burdur’da yani... Normalde biz Somalili kadınları burda elbimise... Elbise bulamıyoruz. Hani uzun şeyler giyiniyoruz ya... Terzimiz yok burda. Ankara ya da İstanbul ya da kendi ülkemizden falan alışveriş yapıyoruz. Ama yani Türkiye alışveriş az şeyler alıyoruz yani. Ayakkabı gibi yani burka gibi çanta falan. Markete yani”(K5, 23 yaş, Öğrenci)

“Alışveriş... Yani elbise almıyorum Türkiye’den, diyor. Kremlere ya da şampuan gibi şeylere markete gidiyorum. Pazara gidiyoruz da yani, mesela bugün gibi, patates, domates öyle şeyler alıyoruz.”(K6, 26 yaş, Bekar)

Alışverişin nasıl yapıldığı kadınların sosyal statüsü hakkında bilgi vermektedir (Yılmaz, 2020: 206). Marketten alışveriş yapan K5’ten farklı olarak K17, akrabalarının gönderdiği para ile geçinebilmek için akşamları yemek yemediğini belirtmesi üzerine bazı göçmen kadınların sıkça gittiği alışveriş mekânının pazar olduğu söylenebilmektedir. Sıkça alışveriş yaptığı yerlerin neresi olduğu sorulduğunda K17, şöyle cevap vermektedir:

“Parka, biraz da markete alışveriş aldı. Pazara... Salı pazarına gittim. Salı pazarı, evet.”(K17, 29 yaş, Boşanmış, 1 çocuklu(otizmli))

Çalışmayan daha çok yardımlarla ve enformel destek ağları ile geçinen Somalili kadınlar için temel ihtiyaçların giderilmesi ve kentin alışveriş mekânlarını tüketimi kısıtlı bir şekilde gerçekleşmektedir. Alışveriş mekânları sadece ihtiyaçların giderildiği alanlar olmayıp aynı zamanda karşılaşmaların, etkileşim örüntülerinin ve sosyalliklerin kurulduğu alanlardır. Dolayısıyla bu göçmen kadın grubu aynı zamanda bu deyimlerden yoksun kalmaktadır.

3.5.4. Siyah Kadın Kimliği ve Dışlanma Deneyimi

Siyah kadın kimliğinin yarattığı gerilimi her bir katılımcı kendi öznel dünyasında farklı boyutlarıyla deneyimlemekte, özellikle Türkiye’ye ilk geldikleri zaman olumsuz bakışlardan ve tutumlardan rahatsız olduklarını belirtmektedir. Bu olumsuz tutumlar içsel hegemonyaya ile açıklayabileceğimiz başka bir kadın grubu tarafından aynı zamanda gerçekleşmektedir. Genellikle yaşlı kadınlar tarafından psikolojik yıldırma yoluyla içsel hegemonya uygulanmakta olduğunu belirten K1, sözlü taciz ve duygusal şiddete uğradığı deneyimi şu şekilde ifade etmektedir:

“Sadece otobüse biniyor. Yok, problem yok. Evet bakıyorlar. Yani şöyle bakıyorlar. Yani tek ne konuştum yani “Ne oturuyorsun buraya?”, “Ne zaman gidiyorsun?” Yani ben konuşmadım. Yani kadın çok yaşlı, yani sen yabancı. “Ne

zaman gidiyorsun?” Şey diyorlar ki anneme mesela yaşlı teyze var. O diyor ki "Ne zaman ülkemizden gidiyorsunuz? Çabuk gidin filan!" diyor. Sonra da annem onları görmezden geliyor. Ama o ayıp, diyor. Yok. Hayır o(şoför) bir şey demiyor. Şey annem dedi ki, bazı kişiler uğraşmıyor bizle ten rengimizle. Sonra öyle. Şey sadece bize yaşlılar diyor öyle. Şey ağzıyla konuşuyor. El filan yok.”(K1, 28 yaş, Evli, 2 çocuklu)

Benzer şekilde yerli halk tarafından sözlü taciz ve duygusal şiddete uğradığını ifade eden başka bir katılımcı, ten rengine dönük söylemlerle karşı karşıya kaldığını fakat Türkçe bilmediği için ve göçmen olduğu için sessiz kaldığını ifade etmektedir. Bu durum kadınların kentle bütünleşme deneyimi üzerinde doğrudan etki etmekte daha çok bilinçli soyutlanmayı da beraberinde getirmektedir.

“Kötü bakışlar var. Bazen sıkıntı, sıkıntı yaşıyoruz dışarı çıkarken, diyor. Kasaplara mesela... İnsanların kötü bakışları var, kötü sözleri var. Gitmiş. Gitmiş... Gitmiş... Gidin yani istemiyoruz, öyle şeyler. Yabancı git, istemiyorum. İstemiyorum burada yabancı. Yürüyor yürüyor. Yürüyoruz. Yok. Bir şey demiyoruz, diyor. Biz Türkçe bilmediğimiz için hem Türkiye’de yaşadığımız için, bunlar da Türk olduğu için, bir şey demiyoruz, diyor yani. Yok. Yok, diyor. Öyle bir şey yok, diyor. Şey, diyor yani, siz çok karasınız bize yani. Farklıyız, o konuda onlar farklı yani. Bu diyor, öyle bir şey görmedim.”(K6, 26 yaş, Bekar)

K1 ve K6 gibi K7 de toplu taşıma kullanırken ya da sokakta yürürken benzer yabancı düşmanlığı içeren söylemlerle dışlanma deneyimi yaşadığını, diğer katılımcılar gibi kendisinin de bu deneyim karşısında sessiz kaldığını şöyle belirtmektedir:

“Yani yabancı istemiyoruz, siz gidin kendi ülkenize dönün, öyle bir şeyler diyorlar, diyor yani. Dinlemiyorum, diyor.”(K7, 28 yaş, Evli, 1 çocuklu)

Siyah kadın kimliğinin yarattığı etkilere baktığımızda özellikle bu konuda K13 deneyiminin anlatısı içerisinde genelde o toplumsalın bakışından rahatsız olduğunu dile getirmektedir:

“Ama yani ilk geldiğim zamanlar oluyordu. Yani çok her şeye ağlıyordum. Yani bir kişi bana öyle bakarsa bile, neden bana baktı yoksa, neden bana öyle... Mesela bazen erkekler geliyolar falan şey, biz Afrikalı... Afrikalı olduğu için sadece bi şey bakıyorlar. Siz Afrika’dan geldiği için yani, ilişkili yapalım filan öyle şeyler yapıyorlar. Ama yani ilk... Yani geldiğim zaman çok kötü oluyodum. Ama şu an... (Görüşmecî cinsel ilişki mi talep ediyorlardı, diye teyit amaçlı soruyor.) Evet, aynen. Tek onu yapabilirim gibi hissediyorlar. Gençler, yaşlılar fark etmez yani. Herkes öyle diyor yani ... Bazen diyorlar, neden siyahsın, neden o. Neden yani, sizin ülkede kalmadınız? Siyahlar orada sadece yaşıyorlar. Burda, neden geldiniz falan diyorlar yani. Sence... Bence cahiller. ... Bazen kafelerde çok erkekler oluyor yani. Çok erkekler olduğu için bazen gidemiyorum yani. Diyorum, orası çok kalabalık olduğu için gitmiyim yani. Rahat edemiyorum yani, evet. Başka bir kafeye gitmeyi tercih ediyorum ya da parkta oturmayı tercih ediyorum yani... Biz, geçen iki hafta önce falandı. Konser vardı, Tefenni’de. Bir Tefenni’de otobüs vardı. Onu gitmek... Onun ücretsizdi yani, gidiyorduk. Ben, iki tane arkadaşım... Türk arkadaşım var. Onlarla gitmek istiyordum. Onlarla gittik ve otobüse bindik. Ordaki otobüs çok kalabalıktı.

Yani inanılmaz kalabalıktı ve çok sıcaktı. Ben de ayaktaydım ve diğer insanlar da ayaktaydı. Benim arkamda iki tane erkek vardı ve üç tane kızlar. Şeyler diyorlardı. Bu... Benden konuşuyorlar ve ben buradaydım. Şey diyorlar... Normalde biz otobüslere falan bindiğimiz zaman, Suriyeliler hissediyorlar. Suriyeliler oldu gibi davranıyorlar. Şeyler diyorlar, bu Suriyeliler her yerde artık. Neden konserlere geliyorlar, otobüse biniyorlar. Bunu yapıyorlar. Okullarımıza geliyorlar falan falan yapıyorlar... Ben de hiçbir şey yapamıyorum yani. Ne yapabilirim yani, o kadar insanlar varken ne diyebilirim yani. Benim hakkımda konuşma, mı diyebilirim yani. Yoksa ben, Suriyeli değilim yani. Hiçbir şey diyemem yani. Öyle bakıyorum geçiyorum yani.”(K13, 19 yaş, Öğrenci)

Kamusal alanda dışlanma deneyimleri emniyet ve korku hislerini pekiştiren güvenlik sorunuyla yakından ilgilidir. Kadınlar kamusal alanda zamana ve zamana bağlı olarak da mekâna dikkat ederek dolaşırlar. En çok tecavüz edilmekten korkan kadınlar kent içerisinde hareketlerini sınırlandırarak ne zaman nerede olmaları ve olmamaları gerektiği yönündeki normları pekiştirirler. Bu normlar gelenekçi eril dil aracılığıyla sadece kadınların ne zaman ve nerede olup olmamalarını değil, giyim tarzları, karşı cinsle kurdukları ilişkinin boyutu, iş tercihleri gibi kadınların kamusal alanda nasıl var olduklarına ilişkin özellikleri de sınırlamaktadır (Kern, 2020: 166-167). Kern’nin düşüncelerine örnek olarak K14, karşılaştığı yabancı düşmanlığı davranışlarıyla yaşadığı dışlanma deneyimleri sonucunda belirli mekânlarda bulunmaktan korktuğunu şöyle belirtmektedir:

“Hep güvenli. Ama bazı kişiler öyle geliyor, sen yabancısın, yani otobüsler. İki gün önce okula gittiğim zaman da bir kişiyle karşılaştım. Yani alıştım artık. Bir kız. Gerçekten Sur... Sanki ben Suriyeli olduğum şekilde davranıyorlar. Diyorlar ki, Allah Allah! Onlar her yerde var. Yani... Hatırlamak istemiyorum yani... Baktım bi. Sizinle sabah sabah konuşmayacağım. Gitti. Aynen, otobüs. Var zaten. Yani birkaç ay önce otobüste şeye gidiyordum... Göle gidiyordum, tamam mı, arkadaşlarımla. Sonra baktım, kartımda para yoktu, nakit olarak para vardı. Bir teyze vardı, görmedi. Dedi, Allah Allah! Yabancılar, bir de bedava otobüslere biniyorlar. Bedava mı? Bedava mı? Sonra baktım bir teyze olduğu için yani, yer verdim. Dedim, teyze bir şey bilmeden önce konuşmayın. Sonra şey dedi, bir abi vardı, “Yok. Parası vardı kızın.”. Bir de sabah okula gittiğimde görüyorlar, yabancılar. “Biz ayakta kalıyoruz, Türk olarak. Ama yabancılar otobüs tutuyorlar.”. Ne alaka var? Yok. Mesela ben şey... Biz ayakta kalıyoruz. Ama öyle bir şey yok yani. Evet. Zaten parka gittiğimde çocuklar öyle bakıyorlar. Niye siyahsın? Benden korkuyorlar. Ben insanım niye korkuyorsun ya. O kadar tepki vermiyorum ya, alıştım. Ama yani bana göre, annesi gerçekten o çocuğa anlatacaktı, öyle bir şeyi. Annesi bir şey demedi. Baktı, çocuğunu aldı, gitti. Yok. Yok, bakışlarından bir tek. Yabancı olduğum için... O kadar... Bakışlarından... Yok, yaşamadım. Akşamları dışarı çıkmıyorum, gerçekten. Bilmiyorum ya... Ya da bazı kafelerde hep erkekler oluyor, gitmiyorum. Evde tercih ediyorum. Bilmiyorum. Yani bu kişilerden korkuyorum gerçekten.”(K14, 23 yaş, Öğrenci)

K14 gibi K15’te ilk geldiği zamanlarda parktaki çocuklar tarafından ten renginin farklılığına yönelik olumsuz tutumlar ile karşılaştığını ifade etmiş, göçmen olduğu için kendini savunamadığından kötü hissettiğini belirtmiştir. Fakat görüşme boyunca artık kendisini benimsediklerini ve sevdiklerini de ayrıca vurgulamıştır. Buna ek olarak güvenli mekân tercihinin yaparken dini değerlerinin belirleyici olduğunu da şöyle ifade etmiştir:

“İlk geldik böyle, çocuklar da şey diyorlardı, anne rengi siyahmış. Böyle yapıyorlardı, rengi siyah. Böyle bir şeyler oldu. Çok kötü hissediyorduk, biz yani yabancı olarak. Şimdi ama çok oldu, yabancılar. Hatta çocukları bizim yanımızda geliyor, oynuyor falan. O yani şu an yok yani. Eskiden vardı ama. Böyle bi şey vardı. Ne yani idare ediyoruz. Başka ne yapacağız! Bizim ülke değil. O yüzden biz mülteci olarak geldik. O yüzden biz, bir şey yapmıyorduk. Anladınız mı? Yani uzak duruyorduk. Bağırmıyorduk, bi şey yapmıyorduk. Ama şu an bizi seviyorlar. Ben biliyorum. Türk olarak, bizi seviyorlar. O yüzden alışmışlar, bize. Hiçbir sorun yok... Mesela alkolü bir yerlere gitmem ben aslında. Biz Müslümanız aslında. Biz oraya gitmiyorum aslında. Başka bir yerlere de gidebilirim aslında. Park... Şey... Parkta oturabilirim. Ama alkolü yerlere de gitmem tabi ki. Kadın olarak, bi de Müslüman olarak.”(K15, 27 yaş, Tercüman)

Sanayileşme beraberinde gelen göçle kadının kent hizmetlerine ulaşabilirliği daha problemli bir hal almaya başlamıştır. Kadının kent içindeki en önemli sorunu güvenlidir. Kent içinde mekânlar güvenlik açısından gruplandırılır. Güvenlik tehdidiyle kadın bazı mekânlardan uzak durmak zorunda kalır. Güvenlik tehdidinin yarattığı korku ve endişe kadının kent içi hareketliliğini şekillendirip sınırlamış olur (Aktaş, 2017: 141). K16’da kendini Burdur’da güvende hissettiğini söylese de çeşitli dışlanma deneyimleri ile karşılaşmıştır. Düzenli vakit geçirdikleri pastanenin sahibi tarafından kendileri göçmen oldukları için sürekli rahatsız edildiklerini dile getirmektedir. Bu gibi dışlanma deneyimlerini yaşadığı için ve yalnız bir kadın olduğu için kendini güvende hissetmediğini bu yüzden başka şehirlere seyahat amaçlı gitmek isteyip gidemediğini şöyle belirtmektedir:

“Şurdaki. Diyor ki, sadece arkadaki, diyor, bazen ırkçılık yapıyor bazen, diyor. Aynen. Valla yaptıklarını... Ben anlatayım, ne yaptı. O da vardıydı. Yani o da oluyodu. Biz burada otururken bazen polis de çağırıyordu. Kalabalık yapıyorlar, diye. Polis çağırıyordu. Bir de bazen biz içeri otururken şey, mesela çay içiyoruz değil mi? Çay içtikten sonra diyor ki; içtiyseniz kalkabilirsiniz, diyor. Hiçbir şey yapmıyorum, diyor zaten. Zaten desen, ne diyecek ki? Yani gurbet olduğu için burada yabancı olduğu için. Yani bir şey olmaz, bir şey yapmaz yani. Zaten rengi beyaz ya Türk gibi biraz beyaz. Fazla kara değil ki. Diyo ki, hissetmiyorum zaten şey. Zaten Somali’de Türklerde çok, zaten orda. Alışkınım ben zaten Türklerden. Çok yerler var, diyor. Mesela İzmir orlarda gidemiyorum korkuyorum, diyor. Sevdiğim yerlere gitmesine korkuyorum, diyor. Başka şehirlerde gezmek istiyor da

korkuyorum. Çünkü kadın olduğu için, yalnız olduğu için. İzmir, Konya... Aynen, aynen. Türkiye içinde şehirleri gezmek istiyor. Aynen. Yani çok şehir... Yerlere gittim de bu yerlerde korkuyorum, diyor. Başka şehirlere... Biz Somali'de dizilerde... Diziler... Türk diziler izledikten yerler de gitmek istedim, bakmak istedim da korkuyorum, diyor. Güvenlik hissediyor. Korkuyor yani. Tek, bayan olduğu için. Gitmedi.”(K16, 36 yaş, Boşanmış, 5 çocuk)

Yoksul ülkelerden daha az yoksul ülkelere göç eden göçmenler, yerli halk tarafından emlak fiyatlarındaki artış, işsizliğin artışı ve sosyal hizmetlerde yoğunluk yaratması gibi algıların yaygınlaşması üzerine kentte emek piyasasında ayrışmalar ve beraberinde tutumsal ırkçılığın ortaya çıkması durumunu doğurmaktadır (Tümtaş, 2020: 65). Bu durumun sonucunda kendisinin savaştan sonra Türkiye'ye sığınan Suriyeli Araplarla karıştırılmasından şikayet eden K15, markette kasa kuyruğunda beklerken olumsuz bir deneyimini şöyle anlatmaktadır:

“Sadece süpermarketten şey oldu. O da Türk kadın beni Suriyeli sandı. Sonra ben durumu anlattım. Suriyeli değilim, dedim. Sonra özür diledi yani. Aslında bir şey olmadı, başka yani. Bana Suriyeli sandı, o yüzden yani. Yani mesela çok kalabalıktı oda benim arkamdaydı. Şey... Çıkmak istedi. Ben de görmedim. Sonra bizim ülke battınız. Bizim ülkeye şey yaptınız falan, dedi. Sonra ben anlattım bunu, durumu. Suriyeli sandı. Yani Suriyeliler falan bir şey deyince, ben de Somaliliyim, dedim. Suriyeli değilim. Sonra özür diledi yani.”(K15, 27 yaş, Tercüman)

K15 gibi Suriyelilerle karıştırılıp ırkçı söylemlerle karşı karşıya kalan K5 de bu durumdan şikayet etmektedir. Bu durumdan şikayet etse de kendi halkı da benzer tepkiler verdiği için bu tepkileri anlayışla karşıladığını belirtmektedir. Devletin Somalililere sağladığı hizmetlerin yetersiz olduğunu belirten K5, 17.000 \$ gibi rakamlara eğitim aldığını ve bu ücreti ailesinin sağladığını şöyle vurgulamaktadır:

“Burdur'da görmedim, İstanbul'da gördüm ama. Yani ya çok İstanbul kalabalık olduğu için biz Araplarla karıştırıyorlar, Türkler bazen. Yani siz... Yani kabahatli siz değilsiniz... Yani sizi getiren kabahatli falan. Yani kendi ülkenize niye dönmüyorsunuz. Sanki yani biz sizin hakkınızı aldık gibi. Devlet bize bakıyor gibi, kiramızı devlet ödüyor gibi özel hastaneleri devlet ödüyor gibi. Yani öyle konuşuyorlar. Öyle sıkıntı yaşıyoruz. Türkler haklı yani ama yani öncelik insana suçlusun demeden öğrenmen gerekir yani. Mesela biz Somalililere devlet çok bakmıyo. Mesela ben 3-4 yılda ne kadara okudum? 16 - 17 bin dolara okudum. Yani devlet bakmıyor, kira vermiyor, ailem bakıyo. Mesela beni... Benim gibilere öyle dersin yani... Kızıyorum, çünkü devlet bana bakmadı. Bazen de hak veriyorum da yani karıştırdığı için. Biz birbirimize benziyoruz diye düşünüyorum, o yüzden bi şey demiyorum.”(K5, 23 yaş, Öğrenci).

İki buçuk yıldır Türkiye'de yaşadığını belirten K13, Ankara'da bir sene yaşadktan sonra Burdur'da yaşamaya başladığını belirtmektedir. Ankara'da Türkçe öğrendiğini ve bir süre garson olarak çalıştığını belirtmektedir. Ankara'daki deneyimlerini sorgulamak istediğimizde diğer katılımcılardan farklı olarak yabancılara dönük davranışların şehirden

şehre değiştiğini belirtmektedir. Ankara’da daha fazla yabancı düşmanı yaşadığını vurgulayıp kısa süren iş deneyimi boyunca kimsenin kimseye karışmadığını belirtmiştir. Yabancı olduğu için kendisine karşı kaba insanlarla karşılaştığını, Ankara’da arkadaşlık kuramadığını şöyle vurgulamıştır:

“Burdur’da şu an bir buçuk oldu ama Türkiye’de bir... Türkiye’de üç... İki buçuk oldu, Türkiye’de, bir buçuk Burdur’daydım. 1 sene de Ankara gittim yani Ankara’daydım. Ankara’da, şeydi var. Ben ilk geldiğim zaman Ankara’ya gittim direkt. Çünkü benim tanıdığım akrabalarım oradaydı sonra onlarla kalmak zorunda kaldım ve onlar yaşıyordum... Onlarla yaşıyordum. Ondan sonra okul falan başlamadım. Ama yavaş yavaş şey... Dil öğrenmeye ya da iş başlamaya, garsonluk falan yapmaya öyle öyle git falan. Öyle benim Türkçe biraz öğrendim. Ondan sonra buraya geldim, yani Burdur’da geldim, okul başlamak için. Sonra başladım ilk senem Türkçe bitirdim, sonra bölümüm geç...geçtim. Ankara’da ben bir şey fark ettim. Türkiye’de her şehir farklı davranıyorlar, ordaki yaşayan. Diğer şehirlerde aynı hiç değil yani. Aynı davranış, aynı kültür hiç yok. O yüzden Ankara’da göre insanlar şey var, yabancıları sevmeyen insanlar daha fazla. Bir yabancı olduğum için çok arkadaş olmayacaksın. Orda... Oradaki insanlarla konuşmayı beceremiyorsun, çünkü oradaki insanlar kaba insanlar. Yani kimse kimseye karışmıyor falan. Öyle bir şey vardı. O yüzden çok da çalışmadım. Ama yani bi çok kısa zaman çalıştım.”(K13, 19 yaş, Öğrenci)

Göçmen kadınların toplu taşıma ve sokaklar gibi karşılaşma mekânlarında karşılaştıkları olumsuz tepkilerin sıklığı karşılaşma mekânlarının kullanım sıklığını azaltmasa da olabilecek olumsuzluklara karşı baş etme stratejilerini geliştirmektedir. K13, Ankara’da garsonluk, deri çanta imalatı gibi mesleklerde kısa süreli olarak çalıştığını belirtmektedir. Ankara’da ulaşım esnasında birçok kez yabancı düşmanlığıyla karşılaştığını belirtmektedir. Bu durum ilk zamanlarda kendisini öfkelendirse de sonraları bu duruma alıştığını belirtmektedir:

“Bir kere garsonluk yaptım. Garsonluk. Bir kere de bir şey vardı, çanta... Çantalar yapıyorlar, bir yer var. Oraya gittim, çalışıyordum. (Görüşmeci deri çanta üretiminde çalışıp çalışmadığını soruyor.) Evet, onlar. Normal çantalar filan yapıyorlar. Bir kere gittik, bir ay filan çalıştım. Keçiören’de yaşıyordum. Evet. Bir kere Ulus’taydı bir kere de Keçiören. Ee Kızılay. Yani, ilk sene geldiğim zaman. Evet, öyle bi şeyler oluyordu. Ben de diyodum, yani ben de ilk sene geldiğim zaman... İlk defa bir yurtdışında gittim ve çok heyecanlıydım. Ama Ankara’ya gittiğim zaman çok yani bazen insanlar geliyolar; “Sen neden buraya geldin?”, otobüste... Otobüse biniyorsun; “Neden buraya geldin?”, öyle bakıyorlar. Senin yanın... Yanında oturmaya istemiyorlar gibi bi şeyler oluyordu. Ama yani ilk sene hiç normal gelmiyordu. Yani çok kızgın olurdum, öfkelenirdim. Ama şu an normal geliyor bana. Yani çok bir şeyim olmadı.”(K13, 19 yaş, Öğrenci)

Katılımcılar aynı zamanda resmi kurumlarla olan ilişkilerinde de zaman zaman olumsuz tutuma ve ayrımcılığa maruz kaldıklarını ifade etmiştir. Üniversitedeki resmi işleri sırasında ayrımcılığa uğradığını belirten K13, kendisinin ücretli eğitim aldığını

belirterek yurtdışında okuyan Türk öğrencilerin de başka bir ülkenin göçmeni olduğunu ve göçmenlere karşı ayrımcılık yapılmadan önce empati kurulmasını şöyle vurgulamaktadır:

“Şey oluyor. Şey oluyor... Üniversiteye gittiğim zaman. Belki yani küçük bir şeye ihtiyacım olursa, diğer Türkler işleri olursa onlar işlerini bitiriyorlar, en son seni alıyorlar. Yoksa başka yani, genel oluyor yani bu. Normalde öyle yani. Biz yabancı olduğumuz için diğerler daha ilk yapıyorlar, işlerini. Sonra sen geliyorsun, sen yapıyorlar. Yani ben şu an öğrenciyim ve buradaki öğrenciler hepsi, biz aynıyız. Yani sen Türk’sün, tamam ama ben de öğrenciyim ve burda tekim. Ailem yok, kimsem yok. Sen ne hizmetler alıyorsan yani... Diyelim ki sen otobüslere bedava biniyorsun. Ben de bedava bilmeme gerek varken neden bütün öğrenciler aynı şeyler almıyorlar. Bunu fark ettim. Ya da mesela bazen yurtlar... Sadece bazen evler... Ev, öğrenciler evler... Bazen yabancı olduğu için almıyorlar. Yoksa diyorlar, sen yabancı. Ben, tamam öğrenciyim. Ben de öğrenciyim, istiyorum ev. Hayır, sana vermiyoruz, sen Türk değilsin falan, diyorlar. Bence öyle olmaması gerek var. Çünkü yani burdaki Türk öğrenciler de yurtdışına gidiyorlar ve öyle bir davranış kimse yapmıyor. Bütün öğrenciler aynı şey olması gerek varken neden öyle şey yapıyorlar. Ben hala anlamadım. Bence bütün öğrenciler Türk olsun, Afgan da olsun, Somalili de olsun, Suriyeli de olsun aynı hizmeti vermesi daha... Daha adaletli bence, düşünüyorum. Tamam biliyoruz yani, biz de bu ülkeye geldik. Ama biz de bu ülkeye para veriyoruz, her şeyi veriyoruz. Sen üniversiteye gidiyorsun, para vermiyorsun, bedava okuyorsun. Ama ben o kadar yol geldim. Yeni daha benim okulum para veriyorum yani. Aynı zamanda da aynı hizmetleri almıyoruz, neden yani bu! (Resmi yerlerdeki personellerin kendilerine yönelik davranışlarını nasıl bulduğu soruluyor.) Genelde hiç ayrımcılık yapmıyorlar. Genelde olarak.”(K13, 19 yaş, Öğrenci)

K13 gibi K14’te PTT kurumundaki görevli memur tarafından sırası geldiği halde kendisinin bekletilip kendisinden sonraki Türk vatandaşla ilgilenildiğini ve kendisine sıra geldiğinde görevli memurun mimiklerinden rahatsız olduğunu şöyle vurgulamaktadır:

“Mesela yabancı olduğum için, gerçekten... Bir kere, geçen sene PTT’ye gittim. Bir şey alıyordum. Paramı alıyordum. Ailem gönderdiler. Sıram geldi. Kadın bana baka baka gerçekten dedi, “Bi sen, dedi, bekle birkaç dakika.” Bi kadın aldı, sırf Türk olduğu için. Ama sıram geldi. Ne oldu? Bi şey, bilmiyorum. Yaptığını hala anlamadım. Aynen. Zaten yüzünden de bile konuşurken de belli ediyor.”(K14, 23 yaş, Öğrenci)

Katılımcıların kurumlarla ilişkisi sadece kişisel deneyimlerden ibaret değildir. Kurumlar göçmenler için onları denetleyici, gözetleyici ve kontrol edici işlevlere de sahiptir. Uydu kentlerde göçmenlik ofisleri gibi devlet kurumları aynı zamanda göçmenlerin davranışlarını da sınırlandırır. Bu yüzden kurumların bilhassa devlet kurumlarının adil bir şekilde işleyişi onlar için daha anlamlıdır. Burdur uydu kent olduğu için Somalili kadınlar Burdur’un dışına çıkıp gezmek istediklerinde yasal bir dizi engelle karşılaşmaktadırlar. Bu engel kadınların kent içerisindeki dolaşımlarını etkilemektedir.

SONUÇ YERİNE

Toplum, bireylerin sosyal gereksinimlerini karşılamak ve belirli bir coğrafi mekânda yaşamak amacıyla bireylerin bir araya gelmesiyle bireyler tarafından oluşturulan bir yapıdır. Toplum, iş bölümü temelinde bireylere çeşitli roller ve sorumluluklar yükler ve bu roller sosyalleşme süreciyle bireylere aktarılır. Kadınlık ve erkeklik kimliklerinin inşası da bu süreçte gerçekleşir (Ecevit, 2003). Kadınlara annelik, sevecenlik, ev içi roller ve aileye bağlılık dayatılırken, erkeklere ise evi yönetme, aile reisliği ve ailenin diğer üyelerinden sorumlu olma rolleri dayatılmaktadır (Ecevit, 2021). Bu cinsiyet rollerine dayanan iş bölümü hiyerarşik ilişkiler üzerinden kurulu kamusal ve özel alan ayrımını ortaya çıkarmıştır. Bunun üzerine günümüzde toplumsal cinsiyet rollerinin eşitsiz dağıtıldığı toplumlarda kadın, kendisine çizilen toplumsal cinsiyet rolleriyle kamusal alandan dışlanıp özel alana hapsedilmiştir (Çakır, 2010b: 135-136). Bu ayrım kentin kendine özgü dinamiklerine kadınların kent mekânlarını kullanma biçimine yansımıştır. Yani bir toplumdaki toplumsal cinsiyet ilişkilerinin ancak günümüz modern kentleri içerisinde kadınların deneyimlerinin toplumsal cinsiyet ideolojisi ile kavramasıyla mümkündür. Kent aynı zamanda bir mekândır ve mekân lotus ve focusun sürekli kurduğu diyalektik ilişki içerisinde yeniden üretilir (Alkan, 2020: 9).

Günümüz kentlerinin sanayileşme sonrası kırdan kente göç hareketleri beraberinde kentleşmenin de hız kazanması ile bugünkü halini aldığını görmekteyiz. Kent üzerine yapılan tartışmalara kadınların kentsel mekânlarda deneyimledikleri cinsiyetçi ve sınıfsal açıdan dezavantajlı konumlarının da dahil olması ile toplumsal cinsiyet ideolojisi de zamanla dahil olmuştur (Kurdoğlu, 2011: 109-111). Bunun üzerine Lefebvre ve Harvey kent hakkı kavramı ile kentlilerin kent içerisindeki dezavantajlı konumunu sınıfsal bir perspektifte vurgulamışlardır. Kent hakkı, kapitalist sistem kendini meşrulaştırsın diye üst sınıf tarafından mekânları kentlilerin kullanım haklarını göz ardı ederek yaratması üzerine “bir haykırış ve bir talep” olarak kentlilerin haklarını geri istemesidir (Dinçer, 2016: 78-81). Bunun üzerine kent hakkı tartışmalarında her ne kadar toplumsal cinsiyet hiyerarşisi göz ardı edilse de (Kaypak, 2014: 352) kentsel feministler kent hakkını toplumsal cinsiyet ideolojisi perspektifinden tartışıp kent hakkının gasp edildiği günümüz kapitalist kentlerinin karşısına eşitlikçi feminist kenti koymaktadır (Kern, 2020). Çünkü toplumsal cinsiyet ve kent tartışmalarının başlama nedeni, toplumsal yeniden üretilme alanı kamusal alan ve üretimin doğum yeri olan özel alan ayrımıdır

(Kayın, 2013: 817; Aktaş, 2017: 137). Nihayetinde konumu birden fazla tahakkümün keşiştiği noktada olan kadınların kent hakkı bakımından dezavantajlı konumun getirdiği dışlanma deneyimleri de ancak keşişimsellik kavramıyla açıklanabilir. Bu yüzden keşişimsellik kavramı, araştırmanın sorunsalı için anahtar kavram olarak kullanılmıştır. Göçmen, siyah ve kadın olmak keşişimselliğe neden olan başlıca kimliklerdir.

Bu çalışmada göçmen siyahi kadınların kentsel alan ve mekânlardaki deneyimleri toplumsal cinsiyet ilişkileri bağlamında keşişimselci bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Bu bağlamda bu çalışmaya başlarken Türkiye'ye göç eden Sahra-altı Afrikalı kadınların “kırılğan” konumlarını sorunsallaştırmak ve kadınların kentsel mekânları kullanma biçimini, kentin kamusal mekânlarına erişilebilirliğini, eşit ve özgür bir biçimde kullanılabilirliğini tartışmaya açmak amaçlanmıştır.

Çalışma süresince 17 kadınla görüşülmüştür ve katılımcıların çoğunluğunun yoksul olmasına karşın kültürel sermayeleri yüksek, genç ve bekar olması dikkat çekicidir. BMMYK'nın Raporuna göre göç hikayesi boyunca eşini kaybetmiş veya eşi yanında olmayan, bekar kadınların göç süreci boyunca yaşanabilecek olumsuzluklara daha açık olduğu belirtilmektedir (BMMYK, 2014). Bu çalışma içinde Somali'den Türkiye'ye göç eden göçmen kadınların çok farklı bireysel nedenleri olmakla birlikte savaş, terör, iç karışıklık, geçim sıkıntısı gibi nedenlerle zorunlu olarak göç ettiği görülmektedir. Zorunlu göçün yanı sıra eğitim için gelen genç kadınlar da katılımcılar içinde önemli bir grubu teşkil etmektedir. Kadınların Somali'deki kırılğan ve dezavantajlı konumları göç deneyimleri üzerinde belirleyici olduğu da anlatılarda yer almıştır. Türkiye'nin Müslüman bir ülke olması kültürel ortaklık duygusundan dolayı tercih edilmesinin başlıca sebepler arasında da yer almaktadır. Savaş ve terör nedeniyle göç edenler arasında çocuğunu, akrabalarını ve eşini kaybeden kadınlar mevcuttu. Acılarıyla baş etmeye çalışan kadınlar aynı zamanda başka bir ülkede ve kentte var olma mücadelesini sürdürerek yoksulluk, acı, yas ve yalnızlık, soyutlanma gibi çok temel diğer sorunları da deneyimlemektedir. Örneklem grubumuz içinde yalnız ebeveyn olma durumu da keşişimselliğin bir yönünü oluşturduğu söylenebilir.

Katılımcıların görece büyük bir çoğunluğu Somali'nin başkenti Mogadişu'dan göç etmektedir ve Burdur'a ilk gelen katılımcı 12 yıl önce göçtüğünü belirtmektedir. En erken gelen ise bir ay önce Burdur'a göçtüğünü belirtmiştir. Kentte geçirilen süreç kentsel

alanların ve mekânlardaki deneyimlerin çeşitlenmesi, mekânsal aidiyet duygusunun hissedilmesi bakımından değerlidir. Bir ay önce geldiğini söyleyen katılımcının karşılaştığı olumsuz tepkilere karşı geliştirdiği stratejiler de değişmektedir.

Katılımcıların kent imkanlarına erişimine ve kentti kullanım pratiklerine baktığımızda her bir katılımcının deneyimi farklılaşmakla birlikte genel olarak kentsel mekânlarda (kafe, restoran gibi) çok görünür olmadığı söylenebilir. Kendi içinde sosyalleşen bu göçmen gruplar etkileşim örüntülerini kendi mekânlarında sürdürmektedirler. Nitekim çalışmada da görülmüştür ki Burdur'da bulunan bir çay ocağı onların sosyalleştiği ve birbirleriyle etkileşime girdikleri temel mekânlardan birisidir. Kendilerini daha güvende hissettikleri bu mekân, ötekilik ve farklılık duygusunu yaşamadan bir araya gelme imkanı sunmaktadır. Ortak aidiyet duygusunu ve kültürü sürdürmeye olanak tanıyan bu çay ocağı, dayanışma örüntülerini kuran ve sürdüren, dilsel problem yaşamadan bir araya geldikleri ve yalnızlık duygusu ile başa çıktıkları bir mecra görevi de görmektedir. Aynı zamanda bu durum kentle bütünleşme süreçlerine etki ederek, soyutlanma ve ayrışma sorununu da berberinde getirdiği gözlemlenmiştir. Kadınlar kentin gündelik hayatın ve etkileşim örüntülerinin cereyan ettiği kafelerde, restoranlar ve parklarda görünür olmadıkları gibi kentin en temel haklarından biri olan ulaşım ve toplu taşıma araçlarını da kullanmamaktadır. Bu durum üzerinde etkili olan temel faktörlerden biri de de katılımcıların dezavantajlı konumları ve yoksulluk durumlarıdır. Nitekim kentin küçük bir yer olması ve katılımcıların da belirttiği üzere geçim sıkıntısı çekiyor olmaları, taşıma kullanımı üzerinden doğrudan etki etmektedir. Kadınların daha çok evde vakit geçirdiği ve işlerini yürüyerek yakın çevrelerde hal ettiği araştırmada görülmüştür. Kadınların kenti aktif kullanmasının ve görünür olmasının önündeki engellerden bir diğeri ise evin dışında onları tehdit eden şeylere karşı korku duyuyor olmalarıdır. Kadınlar, kentin aykırı mekânlarında işlenen suçlardan dolayı korku duymaları üzerine kentin bazı mekânlarını kullanmamaktadır.

Afrikalı kadınlar Türkiye'ye ilk geldikleri süreçte dil bilmedikleri için, kent ve mekânlarda yaşadıkları olumsuz tepkilere karşı kendilerini daha savunmasız hissetmektedirler. Genellikle taciz edici bakışlardan rahatsız olduklarını belirten siyahi göçmen kadınlar kendilerine karşı dışlanma, psikolojik ve sözlü şiddet tepkilerine karşı çoğunlukla sessiz kalıp diğer zamanlarda da olumsuz deneyimler yaşanmaması için uyum göstermeye çalışmaktadırlar. Yine bu uyumu sağlama isteklerini yaşadıkları mahallelerde

dil bilmedikleri halde Türk komşularıyla iletişim içerisine girmeye çabalamaları ve birbirleriyle dayanışma ilişkisi kurmaya gayret etmeleri üzerinden göstermektedirler. Fakat siyah kadınların karşılaştığı bu sözlü ayrımcılıklara siyah kadın kimliği üzerinden ziyade yabancı kimliğinin etkisi sebep olmaktadır. Yoksul siyah kadınların çoğunlukta olarak yaşadıkları mahalleler görece yoksul ve genellikle yerli işçilerin yoğunlukta yaşadığı mahallelerdir.

Afrikalı kadınların daha önceden göç sürecine katılmaları, öncesinde göç sürecine katılmamış kadınlara nazaran Türkiye'deki ilk zamanlarında yaşadıkları duygusal tepkileri farklılaşmaktadır. Buna göre daha önceden göç sürecine katılmış olan kadınlar göç ettikleri ülkelere ilk geldikleri zamanlarda az duygusal tepki vermektedirler. Ayrıca Afrika'dan Türkiye'ye gelen kadın göçmenlerin kimi göç hikayelerinin başlangıcında kimi de göç hikayesi süreci içinde bağlantılı göç içerisine girip bu göç sürecini kolaylaştırmaya çalışmışlardır. Afrikalı göçmen kadınlar fırsat bulduklarında boş zamanlarını parklar, meydanlar gibi kentsel alanlarda ve kafeler, pastaneler gibi karşılaşma mekânlarında, genelde ortak aidiyetlikleri olan, göçmen ağı kurdukları diğer Afrikalılarla birlikte geçirmektedirler. Fakat genel olarak sosyal ilişkilerin kurulduğu ve gündelik hayatın akışına tanıklık eden bu mekânlarda çok görünür olmamaktadırlar. Her ne kadar göçmen ağı içerisine girip, Türklerle dayanışma ilişkisi kurmaya gayret etseler de genel olarak kültürel açıdan kendilerini yuvasızlık/yersizlik kavramını hatırlatır bir biçimde yalnız hissetmektedir. Fakat Somali'de Somalili kadınlar hala seçme ve seçilme hakkı, cinsiyet ayrımcılığı, kadın sünneti, zorla ve çocuk yaşta evlilik (Massoud, 2021: 255-263) gibi faktörlerle karşı karşıya oldukları düşünüldüğünde Türkiye'de kendilerini güvende hissettiklerini belirtmeleri oldukça anlamlı olmaktadır. Somali'deki bu olumsuz durumların sonucu olarak kayıtlı ve öğrenci olmayan göçmenler Türkiye'ye şartlı mülteci statüsü için başvurmaktadır.

Genel olarak Afrikalı kadınlar Türkiye'de kendilerini ilgilendiren yasal süreçler konusunda bilgi sahibi değildirler. Bu yüzden resmi kurumlarda yaşadıkları haksızlıklar karşısında ne yapacaklarını bilmedikleri için sessiz kalıp dikkat çekmemeye çalışmaktadırlar. Her ne kadar dikkat çekmemeye çalışsalar da siyah kadınların kentsel alanlarda kurulan ilişkiler içinde renkli ten renklerinin verdiği görünürlük kaçınılmazlık sağlamaktadır. Bu görünürlük başka bir göçmen grupla karıştırılma problemini de beraberinde getirmektedir. Afrikalı göçmen kadınlar her ne kadar bu durumdan rahatsız

olsalar da toplumsal tepkiler bakımından Somali ve Türk toplumlarının birbirlerine benzediklerini düşündüklerinden bunu göz ardı edilebilir bulmaktadırlar.

Burdur'daki şartlı mülteci konumundaki Afrikalı kadınlar çoğunlukla enformel ekonomik destek almaktadırlar. Bu durum kendilerine dönük hali hazırda var olan sosyal dışlanma sebebiyle ev bulamama problemi yaşamalarının da önünü açmaktadır. Özellikle Somalili genç kadın öğrencilerin ev bulma konusunda öğrenciliğin getirdiği ekonomik zorluklar sebebiyle diğer göçmenlere nazaran daha zorluk yaşamalarına yol açmaktadır. Bu sebeple Türk öğrencilerle birlikte konaklayıp yerel sosyalleşme süreçlerine dahil olmak istemektedirler.

Sonuç olarak, bu araştırma Sahra-altı Afrikalı kadınların “kırılgan” konumlarını ve kadınların kentsel mekânları kullanma biçimi, kentin kamusal mekânlarına erişebilirliğini, eşit ve özgür bir biçimde kullanılabilirliğini tartışmaya açmıştır. Tartışmalar ışığında görülmüştür ki; kesişen kimlikler dezavantajlılığı yeniden üretmekte, sürdürmekte devamında çoklu hallere büründürmektedir. Bu da kenti kullanma biçimlerine ve kent deneyimlerine etki etmektedir. Nihayetinde bu çalışma Türkiye’de Sahra-altı Afrikalı kadınların kent ve mekân deneyimlerine ilişkin bakış açılarını derinleştirirken gelecekteki çalışmalar için de önemli bir temel sunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Acar Savran, G. (2002). Özel/Kamusal, yerel/evrensel: İkilikleri aşan bir feminizme doğru. *Praksis*(8), 255-306.
- Adıgüzel, Y. (2016). *Göç sosyolojisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Akis Kalaylıoğlu, Y. (2014). Uluslararası göç bağlamında Bourdieu'nun kavramları: Ankara'da yaşayan İranlılar örneği. *İdeal Kent*(14), 182-205. Eylül 1, 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/463711> adresinden alındı.
- Aktaş, C. (2006). Feminizmin beyaz batılı kadın seçkinciliği. *Uluslararası İnsan Haklarında Yeni Arayışlar Sempozyumu*, (s. 1-20). İstanbul.
- Aktaş, G. (2017). Kadın açısından kente ilişkin mekan pratikleri. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(27), 136-149.
- Alkan, A. (2020). Giriş: Cinsiyet dinamiklerinin peşinden. A. Ayten (Dü.) içinde, *Cins cins mekân* (4 b., s. 7-35). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Alkan, A., & Duru, B. (2007). Türkiye'de kent çalışmalarının izinden giderken "Toplumsal adalet, eşitsizlik ve iktidar" nereye düşer? A. Mengi (Dü.) içinde, *Ruşen Keleş'e armağan, III. Kitap: Kent ve politika* (s. 87-110). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Altındal, Y. (2017). Mış Gibi Politikalarla Kamusalda Görünmezliği Korunan Sessiz Yığınlar: Kadınlar. *Toplumsal Cinsiyet ve Kadın-Mekân Sempozyumu*, (s. 6-25). Ankara.
- Avcil, C. (2020). Kesişimsellik: Feminizmde kapsam genişlemesine doğru. *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, 12(4), 1290-1312. Ağustos 11, 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1315982> adresinden alındı.
- Aydın, H. (2017). *Afrika'dan Günümüz Türkiye'sine Göç Hareketleri*. (A. A. (AFAM), Prodüktör) Mart 9, 2024 tarihinde <https://www.afam.org.tr/afrikadan-gunumuz-turkiyesine-goc-hareketleri/> adresinden alındı.

- Barkın, E. (2014). 1951 Tarihli mülteciliğin önlenmesi sözleşmesi. *Ankara Barosu Dergisi*(1), 331-360.
- Bauman, Z. (2013). *Postmodernizm ve hoşnutsuzlukları*. (İ. Türkmen, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bayraktar, U. (2017). *Belediyelerde kadın, kadınlar için belediye*. TESEV İyi Yönetişim Raporları. Mart 7, 2024 tarihinde https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/rapor_BelediyelerdeKadinRaporTR1.pdf adresinden alındı.
- Beauvoir, S. (2010). *İkinci cins: Evlilik çağı* (8. b.). (B. Onaran, Çev.) İstanbul: Pavel Yayınevi.
- BMMYK. (2014). "Woman alone" Report. UNHCR.
- Bora, A. (2010). *Kadınların sınıfı: Ücretli ev emeği ve kadın öznelliğinin inşası* (3. b.). (T. Güney, Dü.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bora, A. (2017, 3 21). *Kesişimsellik*. 3 14, 2023 tarihinde Birikim: <https://birikimdergisi.com/haftalik/8225/kesisimsellik> adresinden alındı.
- Bora, A. (2020). Rüyası ömrümüzün çünkü eşyaya siner. A. Alkan (Dü.) içinde, *Cins cins mekân* (4. b., s. 63-75). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Brewer, R. (2020). Chapter 6: Black feminism and womanism. N. Naples (Dü.) içinde, *Companion to feminist studies* (s. 91-104). United State: Wiley.
- Bulut, Y., & Kurt, Z. (2020). Kentsel katılım: kentsel politikaların oluşumunda dezavantajlı grupların konumu. *Journal of Politics, Economy and Management (JOPEM)*, 3(1), 21-33. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1162787> adresinden alındı.
- Buz, S. (2009). Göç ve Kentleşme Sürecinde Kadınların "Görünürlüğü". *Aile ve Toplum: Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 5(17), 40-50. <https://doi.org/10.21560/spcd.74989> adresinden alındı.
- Buz, S. (2020). Köken ülke-sığınılan ülke hattında kadın sığınmacılar ve "geçicilik". A. Alkan (Dü.) içinde, *Cins cins mekân* (4. b., s. 303-327). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Camus, A. (1997). *Sisifos söyleni* (5. b.). (Y. Tahsin, Çev.) İstanbul: Can Yayınları.
- Castells, M. (1978). *City, class and power*. United Kingdom: The Macmillan Ltd.

- Castells, M. (1983). *The city and the grassroots* (9. b.). Berkeley and Los Angeles, United State of America: University of California Press.
- Connell, R. (1998). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar: Toplum, kişi ve cinsel politika*. (C. Soydemir, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Coşkun, E., Kaşka, S., & Williams, L. (2022). Giriş: Türkiye’de göçmen ve mülteci kadınlar. *Göçmen ve mülteci kadınlar: Türkiye’de araştırma, politika ve uygulamada toplumsal cinsiyet farkındalığı* (s. 15-32). içinde İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the intersection of race and sex: A black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory and antiracist politics. *Feminist Legal Theories*, 139, 23-51.
- Crenshaw, K. (1990). Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color. (K. Maschke, Dü.) *Stanford Law Review*, 43(6), 1241-1299. <https://doi.org/10.2307/1229039> adresinden alındı.
- Cumur, Ş., & Deniz Topçu, K. (2022). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği: Kadın ve kentsel mekân. *Artium: Architecture, Urbanism, Design and Construction*, 10(2), 112-130. DOI: 10.51664/artium.1119805 adresinden alındı.
- Çağlayan, S. (2006). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(17), 67-91. Haziran 23, 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/217328> adresinden alındı.
- Çakır, S. (2010a). Feminizm: Ataerkil İktidarın Eleştirisi. B. Örs (Dü.) içinde, 19. *Yüzyıldan 20. Yüzyılı Modern Siyasal İdeolojiler* (4 b., s. 413-476). İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Çakır, S. (2010b). Mekânın kadınlar açısından kurgulanışına kuramsal ve tarihsel süreç içinde bakmak. G. Bakay, A. Akpınar, & H. Dedehayır (Dü) içinde, *Kadın ve mekân: Tutsaklık mı?* (s. 133-149). İstanbul: Turkuvaz Yayınları.
- Çakır, S. (2020). Osmanlı’da kadınların mekânı, sınırlar ve ihlaller. A. Alkan (Dü.) içinde, *Cins cins mekân* (4 b., s. 76-101). İstanbul: Varlık Yayınları.

- Davidoff, L. (2009). *Feminist tarihyazımında sınıf ve cinsiyet*. (S. Somuncuoğlu, & Z. Ateşer, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dinçer, Ö. (2016). Sürdürülebilir kentleşme tartışmaları ve kent hakkı. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(10), 73-84. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1359156> adresinden alındı.
- Doğan, C. (2008). Yeni sosyal hareketler ekseninde feminizme bakış. *Sosyoloji Notları*, 4(5), 29-35. https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/186069/mod_resource/content/1/Sosyoloji_Notlari_Dergisi_4_5_Sayi-%20HUIZINGA%20VE%20OYUN%20KAVRAMI.pdf adresinden alındı.
- Donovan, J. (2014). *Feminist teori: Amerikan feminizminin entelektüel gelenekleri* (8. b.). (A. Bora, & M. Gevrek, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dökmen, Z. (2010). *Toplumsal cinsiyet & sosyal psikolojik açıklamalar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ecevit, Y. (2003). Toplumsal cinsiyetle yoksulluk ilişkisi nasıl kurulabilir? Bu ilişki nasıl çalışılabilir? 25, 83-88.
- Ecevit, Y. (2011). Toplumsal cinsiyet sosyolojisine başlangıç. *Toplumsal cinsiyet sosyolojisi* (Y. Ecevit, & N. Karkıner, Çev., s. 3-25). içinde İstanbul.
- Ecevit, Y. (2021). *Toplumsal cinsiyet eşitliğinin temel kavramları*. 20, 2023 tarihinde <https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/kokdener/142391/> adresinden alındı.
- Faist, T. (2003). *Uluslararası göç ve ulusaşırı toplumsal alanlar*. (A. Gündoğan, & C. Nacar, Çev.) İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Foucault, M. (2015). *Büyük kapatılma* (4. b.). (I. Ergülen, & F. Keskin, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gedik, E. (2019). *Mekanın cinsiyeti: Mekan ve toplumsal cinsiyet ilişkisi*. (D. Arslan, Editör) 6 23, 2023 tarihinde <https://www.researchgate.net/publication/334605321>. adresinden alındı.
- Geniş, Ş., & Köse Akkırman, D. (2020). Eşitsizlik mekânları olarak mahalleler ve kadınların kent hakkı. 1(53), 1-35.

- Göçek, F. M., & Baer, M. D. (2000). 18. Yüzyıl Galata kadı sicillerinde Osmanlı kadınlarının toplumsal sınırları. *Modernleşmenin eşiğindeki osmanlı kadınları* (s. 47-62). içinde İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınlar.
- Graney, D. W. (2004). *Women's rights in Somalia: Women's role in conflict resolution*.
3 8, 2024 tarihinde
http://www.peacewomen.org/assets/file/Resources/Academic/hr-reconpb_womensrightsinsomalia_graney_april2010.pdf adresinden alındı.
- Günindi Ersöz, A. (2015). Özel alan / Kamusal alan dikotomisi: Kadınlığın "doğası" ve kamusal alandan dışlanmışlığı. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi (SAD)*, 18, 80-102. <https://doi.org/10.18490/sad.56696> adresinden alındı.
- Hañçer, A. (2021). Kentsel feminizm perspektifinden kadınların kent alanındaki görünürlüğü. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 2(3), 230-243.
- Harvey, D. (2008). *Umut mekanları*. (Z. Gambetti, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Harvey, D. (2012). *Rebel cities: From the right to the city to the urban revolution*. London & NY: Verso Books.
- Harvey, D. (2013). *Asi şehirler*. (A. D. Temiz, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Harvey, D. (2016). *Kent deneyimi*. (E. Soğancılar, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Hill Collins, P., & Sırma, B. (2023). *Kesişimsellik: Teori ve pratikte toplumsal adalet arayışı*. (E. Acar, Çev.) Ankara: Fol Kitap.
- Hooks, B. (2016). *Feminizm herkes içindir: Tutkulu politika* (4 b.). (E. Aşan, A. K. Sayasel, O. Günay, & Z. Demirsu, Çev.) BGST.
- IOM. (2009). *Göç Terimleri Sözlüğü*. 5 12, 2023 tarihinde
https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf
adresinden alındı.
- IOM. (2022). *World Migration Report 2022*. International Organization For Migration.
- Kahya Nizam, Ö. (2014). Türkiye'de sığınmacılık ve uydu kent deneyimi. II. *Uluslararası Davraz Kongresi Küresel Sorunlar ve Çözüm Arayışları*, 4081-

4114. 12 20, 2022 tarihinde <https://academia.edu/resource/work/9443296> adresinden alındı.
- Karkıner, N., & Ecevit, Y. (2011). *Toplumsal cinsiyet sosyolojisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Kayın, E. (2013). Kentsel mekan-kadın ilişkisinde gündelik haklar ve TMMOB İzmir İKK çalışma grubunun “koltuğuma oturma” projesi. *TMMOB 2. İzmir Kent Sempozyumu / 28-30 Kasım 2013*, (s. 815-820).
- Kaypak, Ş. (2014). Toplumsal cinsiyet bakış açısından kente bakmak. (s. 344-357). Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi.
- Kaypak, Ş. (2015). Toplumsal cinsiyet açısından kadın ve kentli hakları. G. Ağrıdağ (Dü.) içinde, *Türkiye’de ve dünyada kadın araştırmaları* (s. 482-489). Adana: Çukurova Üniversitesi Basımevi.
- Kaypak, Ş. (2017). Göçün kadınlaşması: Göç olgusuna toplumsal cinsiyet perspektifinden bakmak. *Uluslararası Kaysem*(11), 1696-1614.
- Keleş, G. (2015). *Kadın, Afrikalı, göçmen*. 7 13, 2023 tarihinde AGOS: <https://www.agos.com.tr/tr/yazi/12190/kadin-afrikali-gocmen> adresinden alındı.
- Kern, L. (2020). *Feminist şehir*. (B. S. Aydaş, Çev.) İstanbul.
- Kocadost, B. (2021). *Kesisimsellik*. 6 2023 tarihinde Feminist Bellek: <https://feministbellek.org/kesisimsellik/> adresinden alındı.
- Kolay, H. (2015, Nisan). Kadın hareketlerinin süreçleri, talepleri ve kazanımları. *EMO Kadın Bülteni*(3), 5-11.
- Koray, M. (2011). Avrupa birliği ve Türkiye’de “cinsiyet” eşitliği politikaları: Sol-feminist bir eleştiri. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2(29), 13-54.
- Kurdoğlu, A. (2011). Kent yaşamı. Y. Ecevit, & N. Karkıner (Dü) içinde, *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi* (s. 106-127). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Kümbetoğlu, B. (2020). *Niteliksel araştırmalarda analiz*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Lefebvre, H. (1967). Le droit à la ville. *L'Homme et la société*, 6(1), 29-35.
- Lefebvre, H. (2014). *Mekânın üretimi*. (I. Ergülen, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.

- Lefebvre, H. (2018). *Şehir hakkı*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lloyd, G. (1996). *Erkek akıl batı felsefesinde “erkek” ve “kadın”*. (M. Özcan, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Löw, M. (2006). The Social Construction of Space and Gender. *European Journal of Women's Studies*, 13(2), 119-133.
- Lutz, H. (2010). Gender in the Migratory Process. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10), 1647-1663.
- Marx, K. (2011). Önsöz. *Ekonomi politiğin eleştirisine katkı* (S. Belli, Çev., 4. b.). içinde Sol Yayınları.
- Massoud, M. F. (2021). Chapter six: Reclaiming shari'a: Women's activism in Somaliland. *Shari'a Inshallah: Finding God in Somali Legal Politics* (s. 255–288). içinde United Kingdom: Cambridge University Press.
- Miller, M., & Castles, S. (2008). *Göçler çağı: Modern dünyada uluslararası göç hareketleri*. (B. Bal, & İ. Akbulut, Çev.) İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Mültecilerin Statüsüne ilişkin Sözleşme, 1951 (22 Nisan 1954)*. (tarih yok). 9 10, 2023 tarihinde
https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/KM___/d00/c002/km__00002024ss0053.pdf adresinden alındı.
- Nalbant, F., & Korkmaz, T. (2019). Feminist teori temelinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin Türkiye bağlamında değerlendirilmesi. 5(2), 165 - 186.
- Nash, J. C. (2011). 'Home truths' on intersectionality. *Yale Journal of Law and Feminism*, 23(2), 445-470. 5 20, 2024 tarihinde
https://openyls.law.yale.edu/bitstream/handle/20.500.13051/7040/12_23YaleJL_Feminism445_2011_.pdf?sequence=2&isAllowed=y adresinden alındı.
- Nazlı, A. (2006). Modernitenin ötekisi: Kadın ve bedeni. *Kadın Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 11-15.
- Neuman, W. (2014). *Toplumsal araştırma yöntemleri, nitel ve nicel yaklaşımlar* (7. b., Cilt 2). (S. Özge, Çev.) Ankara: Siyasal Kitabevi.

- Odabaş, Z. Y. (2007). Zorunlu göç mağduru kadınlar. A. Kasapoğlu (Dü.) içinde, *Yeni toplumsal travmalar* (s. 155-172). Ankara: Referans Yayınevi.
- Özkazanç, A. (2017). Türkiye'de kadın hareketi ve kesişimsellik yaklaşımı kesişimsellik tartışması. N. Berber (Dü.), *Duvarları yıkmak, köprüleri kurmak: Yeni küresel feminizmin yükselişi ve imkanları 3-4 Kasım* içinde (s. 24-36). İstanbul: Heinrich Böll Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği.
- Özüdoğru, B. (2018). Beyaz Feminizm ve Öteki Kadınlar. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(12), 304-319. Haziran 23, 2023 tarihinde <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/611955> adresinden alındı.
- Plumwood, V. (2004). *Feminizm ve doğaya hükmetmek*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Sancar, S., Acuner, S., Bora, A., & Romaniuc, L. (2006). *Bir de buradan bak: Cinsiyet eşitsizliği bir "kadın sorunu" değil, bir toplum sorunudur*. Ankara: KA-DER.
- Sennett, R. (2008). *Ten ve taş batı uygarlığında beden ve şehir* (3. b.). (T. Birkan, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Sevim, A. (2005). *Feminizm*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Simmel, G. (1949). The sociology of sociability. *American Journal of Sociology*, 55(3), 254-261.
- Şahin, E. (1998). Feminizm bir başkaldırıdır: Özel alandan kamusal kadın-I-. *Sanat Eylemi*(8), 14-17.
- Şaul, M. (2015). Geçmişten bugüne, siyah Afrika'dan Türkiye'ye göçler: Kölelikten küresel girişimciliğe. A. Kara, & M. Erdoğan (Dü) içinde, *Türkiye'nin göç tarihi 14. yüzyıldan 21. yüzyıla Türkiye'ye göçler* (s. 221-238). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Şeker, D., & Uçan, G. (2016). Göç sürecinde kadın. *Celâl Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1), 199-214.
- Şentürk, L. (2020). Eril kente dönüş. A. Alkan (Dü.) içinde, *Cins cins mekân* (4. b., s. 36-62). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Tuncer, S. (2018). *Kadınların kent hakkı: Bütün köşebaşlarını istemek*. 3 2, 2023 tarihinde TESEV İyi Yönetişim Tartışmaları: <https://www.tesev.org.tr/wp->

content/uploads/rapor_Kadinlarin.kent_.hakki_.butun_.kosebaslarini.istemek.sel
da_.tuncer1.pdf adresinden alındı.

Tuncer, S., & Demirci, R. (2021). Özel ile kamusal ekseninde Covid-19 pandemisi: Cinsiyetlendirilmiş gündelik kentsel mekân deneyimi ve kadınların güvenlik mesaisi. *İdealkent, (COVID-19 Sonrası Kentsel Kamusal Mekânların Dönüşümü)*, 491-535.

Tümtaş, M. S. (2020). *Nöbetleşe dışlanma*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Tümtaş, M. S., Dericioğulları, A., & Ergun, C. (2016). Kentsel mekandaki kadınlarda toplumsal cinsiyet eşitsizliği algısı ve kadına yönelik şiddet: diyarbakır örneği. M. S. Tümtaş, A. Dericioğulları, & C. Ergun (Dü) içinde, *Kente dair* (s. 427–449). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Türk Dil Kurumu. (tarih yok). *Türk Dil Kurumu Sözlüğü*. 2 27, 2024 tarihinde <https://sozluk.gov.tr> adresinden alındı.

UNHCR. (2024). *Türkiye'deki mülteciler ve sığınmacılar*. <https://www.unhcr.org/tr/turkiyedeki-multeciler-ve-siginmacilar> adresinden alındı.

Yıldırım, A. (2021). *Burdur ilindeki Somalili sığınmacılar örneğinde kültürel kimlik ve kadın sünneti*. 11 23, 2022 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2099937> adresinden alındı.

Yıldız, A. (2017). *Göçmen kaçakçılığı algısı ve göçmenlerin karar süreçleri*. 4 6, 2024 tarihinde https://unescochair.yasar.edu.tr/wp-content/uploads/2017/04/IOM_GOCMEN_KACAKCILIGI_TR.pdf adresinden alındı.

Yılmaz, A. (2014). Uluslararası göç: Çeşitleri, nedenleri ve etkileri. *Turkish Studies*, 9(2), 1685-1704. DOI: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.6274> adresinden alındı.

Yılmaz, A. (2020). "Benim adım Bayram, herkes bu tezgaha hayran": Kadın - kent ilişkisinde sosyete pazarı durağı. A. Alkan (Dü.) içinde, *Cins cins mekân* (4. b., s. 202-216). İstanbul: Varlık Yayınları.

EKLER

EK 1. Yarı Yapılandırılmış Örnek Soru Formu

Kişisel Bilgilere İlişkin Sorular:

1. Yaşınız?
2. Medeni durumuz?
3. Çocuk Sayısı?
4. Eğitim durumunuz?
5. Mesleğiniz?
6. Geldiğiniz yer?
7. Dini inancınız

Katılımcının Yasal Statüsüne ve Göç Hikayesine İlişkin Sorular:

(Bu kategori altında katılımcıların neden Türkiye’de ve özellikle Burdur’da bulundukları göç hikayeleri ile birlikte irdelendi. Yasal statüsü ve yaşam koşulları da ayrıca söz konusu araştırma için önemli veriler sunacağından dolayı görüşmenin seyrine göre sorular çeşitlendi.)

1. Türkiye’de bulunma nedeniniz nedir?
2. Ne zamandan beri Burdur’da yaşamaktasınız?
3. Burdur’a gelmeden önce Türkiye’nin başka yerinde bulundunuz mu?

Oraya ilişkin deneyimleriniz nedir?

4. Şu an hangi yasal statüde bulunuyorsunuz?
5. Oturum süreniz nedir?
6. Nerde konaklamaktasınız ve kimlerle yaşıyorsunuz?
7. Geçiminizi nasıl sağlıyorsunuz? Zorlanıyor musunuz, biraz bahsedebilir misiniz?

Toplumsal Etkileşim Süreçlerine İlişkin Sorular:

1. Genelde arkadaş ve sosyal çevreniz kimlerden oluşur, biraz bahseder misiniz?
2. Kendinizi yalnız hissettiğiniz oluyor mu?
3. Burdur’da komşuluk ilişkilerini nasıl buluyorsunuz? Komşularınız var mı? Kimlerden oluşur?

4. Bir gününüzü nasıl geçirirsiniz, anlatır mısınız?

5. İş yerinde arkadaşlarınız var mı? Nasıl çalışanlarla ilişkiniz, biraz bahseder misiniz? (Çalışıyorsa)

6. Yalnız mı, biri ile mi dışarı çıkmayı tercih ediyorsunuz?

Kentsel Yaşama İlişkin Sorular

(Bu kategori içinde araştırmacı görüşmenin seyrine göre katılımcının kent özelinde ne gibi sorunlarla karşılaştığına, hangi mekânları tercih ettiğine/etmediğine, sahip olduğu ırksal farklılıktan dolayı yaşadığı sorunlara, beklentilerine ilişkin sorular soruldu)

1. Sıklıkla gezmek için dışarı çıkar mısınız? Gün içinde kentin neresinde daha çok vakit geçiriyorsunuz?

2. En çok alışveriş yaptığınız yerler nelerdir?

3. Zaman zaman Burdur'un dışında başka yere gidebiliyor musunuz?

4. Katıldığınız kurs, etkinlik veya herhangi başka bir şey var mı? Olsa gider misiniz?

5. Çocuklarınızı parka götürüyor musunuz?

6. Sokakta güvenlik endişesi yaşıyor musunuz? (Yaşıyorsa baş etmek için ne gibi stratejiler üretiyor?)

7. Barınma sorunu yaşıyor musunuz?

8. Toplu taşıma kullanıyor musunuz? Gün içinde burada sizce en çok ne gibi sorunlar yaşanıyor? Siz ne gibi sorunlar yaşıyorsunuz?

9. Farklı bir renge ve kimliğe sahip olduğunuz için dışlanmaya maruz kaldığınızı düşünüyor musunuz? (Düşünüyorsa en çok şikayet ettiği sorun veya konu üzerine sohbet edilir.)

10. Sokakta herhangi bir kötü muameleye tanıklık ettiniz mi veya deneyimlediniz mi?

11. Kadın olduğunuz için rahat edemediğiniz, gitmediğiniz mekân oluyor mu? (Daha çok evde vakit geçiriyorsa sohbetle nedenleri irdelenmeye çalışılır.)

12. Resmî kurumlara gittiğinizde herhangi bir sorun yaşıyor musunuz? Daha çok ne gibi hizmetler sunulsa kendinizi iyi hissedersiniz?

13. Görevlilerin davranışını nasıl buluyorsunuz?

14. En çok özlemini duyduğunuz şey nedir?

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler :

Adı ve Soyadı : EZGİ SİMGE KARTAL

Eğitim Durumu :

Ön Lisans Öğrenimi : ANADOLU ÜNİVERSİTESİ / SOSYAL HİZMETLER

Lisans Öğrenimi : AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ / SOSYOLOJİ

Yabancı Dil ve Düzeyi : İNGİLİZCE

İş Deneyimi :

Bilimsel Yayınlar ve Çalışmalar :